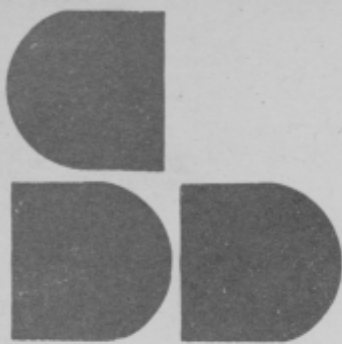

a

socialno delo

LETNIK XXVII - 1988

št. 3

časopis za teorijo in prakso

Socialno delo - časopis za teorijo in prakso

Izdajajo:

Skupnost socialnega varstva Slovenije
Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo
Zveza društev socialnih delavcev Slovenije
Višja šola za socialne delavce v Ljubljani

Izdajateljski svet:

Zofka Stojanovič (predsednica), Nada Govc, Franc Hočevar,
Blaž Mesec, Jože Valenčič

Uredniški odbor:

Dr. Franci Brinc, Marija Cigale, Franc Hočevar, Blaž Mesec,
Jože Valenčič

Glavni in odgovorni urednik:

Blaž Mesec

Lektorica:

Alenka Gložančev

Naslov uredništva in uprave:

Ljubljana, Saranovičeva 5, tel. 316-370, 311-250

Casopis izhaja štirikrat letno, praviloma ob koncu vsakega
četrletja

Tehnična izvedba:

STI' DIO
m ^ m

Birografika BORI

Leto 27 Ljubljana 1988 St. 3

UDK 304 + 36 UDC 304 + 36

VSEBINA

CLANKI

**POGOVOR ZA OKROGLO MIZO O NACRTOVANJU VISOKOSOLSKEGA
STUDIJA ZA SOCIALNO DELO**

- Dr. Gabi Cačinovič-Vogrinčič
Preobrazba Višje šole za socialne delavce v
Ljubljani v visoko šolo znotraj univerze 182
- Dr. Andreja Kavar-Vidmar
Vloga prava pri oblikovanju vede o socialnem delu 187
- Vito Flaker
Izobraževanje za poklicno vlogo socialnega delavca
terja poseben "duh" šole 189
- Mag. Marija Ovsenik
Kratek problemski pogled na socialno delo
(Organizacijsko-organizaciološki vidik) 192
- Mag. Tone Brejč
Za visoko šolo socialnega dela kot inventivni in
kritični edukativni ambient 206
- Dr. Maca Jogan
Sociologija, produkcija smiselnosti vsakdanjega
življenja in socialno delo 208
- Mag. Tanja Renar
K razmerju med sociologijo in socialnim delom 212
- Srečo Dragoš
Sociologija - socialno delo: (in)kompatibilnost? 214

- Vida Milošević
Novi koncepti in izkušnje pri izobraževanju za
socialno delo v Evropi 222
- Blaž Mesec
Veda o socialnem delu kot znanstveno jedro
visokošolskega študija 235

POROCILA

- Višja šola za socialne delavce v Ljubljani sklenila
zanimiv sporazum o sodelovanju z ugledno dortmundsko
Visoko šolo za socialno delo (dr. Gabi Čačinovič-
Vogrinčič) 246
- Stiriindvajseti mednarodni kongres šol za socialno
delo (dr. Andreja Kavar-Vidmar) 248
- Svetovna konferenca socialnih delavcev v Stockholmu
od 26. do 30. julija 1988 (Vida Milošević) 251
- Mejnik norosti: Mladinski socialnoraziskovalni tabor
Hrastovec 88 (Vito Flaker) 253

NOVE KNJIGE

- Jože Ramovš, Socialno delo in alkoholizem, Ljubljana
1988 (Milko Poštrak) 259

IZ TUJEGA TISKA

- Kako pomagati ljudem z epilepsijo (prev. Marija
Zdešar) 261

DOKUMENTACIJA

Fotografije v tej številki sta prispevala Vili Lamovšek in
Moja Urek.

ZA SOCIALNO DELO

Višja šola za socialne delavce je 20. aprila 1988 v okviru tedna odprtih vrat Univerze priredila pogovor za okroglo mizo o načrtovanem visokošolskem študiju socialnega dela. Na pogovor so bili vabljeni predstavniki Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani in delavci vsebinsko sorodnih višjih in visokih šol ter univerzitetnih inštitutov. Prav Univerza je namreč v Samoupravnem sporazumu o temeljnih plana za obdobje 1986-1990 sprejela obveznost, da bo "sodelovala ... pri pripravah na prehod višjih šol na visokošolski pouk." Poleg tega pa je eno bistvenih vprašanj ob prehodu na visokošolsko izobraževanje vprašanje znanstvenih temeljev socialnega dela in prispevka, ki ga lahko socialno delo da v univerzitetni fond znanja in raziskovanja. Ta pogovor naj bi bil torej prvi skupni korak k uresničevanju dolgo načrtovanega prehoda na visoko stopnjo izobraževanja za socialno delo.

Pogovora so se udeležili prorektorica Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani prof. dr. Alenka Selih, prorektor prof. dr. Rastko Močnik, prof. dr. Rudi Kyovski, profesor Pravne fakultete v pokoju in nekdanji profesor delovnega prava na Višji šoli za socialne delavce, prof. dr. Katja Vodopivec z Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti, dr. Janez Pečar, direktor Inštituta za kriminologijo, prof. dr. Maca Jogan s Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo, mag. Tanja Renner z iste fakultete, mag. Anjuta Bubnov-Skoberne z Inštituta za delo pri Pravni fakulteti, mag. Bojan Dekleva z Inštituta za kriminologijo, Bogomir Mihevc, direktor Centra za razvoj univerze, mag. Tone Brejc z Univerzitetnega zavoda za rehabilitacijo invalidov in Stana Kavalič z Višje šole za zdravstvene delavce.

Od učiteljev Višje šole za socialne delavce pa so bili prisotni: dekanica dr. Gabi Čačinovič-Vogrinič, ki je vodila pogovor; prodekanka prof. dr. Andreja Kavar-Vidmar, mag. Mara Ovsenik, Pavla Rapoša-Tajnsšek, Vida Milošević, Darja Zviršek, Anton Kikelj, Bernard Stritih, Franc Stopajnik, Vito Flaker, Srečo Dragoš in Blaž Mesec.

Ker naprava, ki naj bi snemala pogovor, ni delovala, kar smo ugotovili šele po končanem pogovoru, smo udeležence zaprosili za pisne prispevke. Nekateri so nato svoje razprave razširili, prispevki drugih pa so po obsegu bolj skladni s tistim, kar je bilo povedano za okroglo mizo.

V tej številki Socialnega dela objavljamo prvi, večji del razprav, druge pa bomo objavili, ko jih bomo prejeli.

Uredništvo

PREOBRAZBA VISJE SOLE ZA SOCIALNE DELAVCE V LJUBLJANI V
VISOKO SOLO ZNOTRAJ UNIVERZE

Dr. Gabi Cačinovič-Vogrinič

Naslov vsebuje temeljno tezo prispevka ki jo želimo obrazložiti, utemejiti in ponuditi v razpravo, saj gre tako za odprta vprašanja razvoja vede, stroke in šole kot za vprašanja koncepta univerze.

Morda je treba poudariti takoj v uvodu - cilji preobrazbe temeljnih pogojev za izobraževanje in raziskovanje na področju socialnega dela, kot smo jih zastavili v dosedanjih pripravah, so nedvomno v skladu s cilji modela univerze, ki ga predstavljajo raziskovalci projekta Dolgoročni razvoj visokega šolstva v SR Sloveniji.¹ To je podoba univerze, znotraj katere vidimo svoje mesto.

Edina perspektiva slehernega izobraževanja za socialno delo je razvijanje znanosti in ustvarjalnosti in povezovanje fundamentalne znanosti z razvojno-aplikativnim delom. Dosedanje raziskovalno delo to dokazuje, saj smo nosilci fundamentalnih raziskav in raziskav, ki pomenijo inovacijo v strokovnem delu.

Da zmoremo biti delovno ustvarjalna univerza, dokazujemo že danes: univerzi lahko ponudimo operacionalizacijo zamisli o "torišču ustvarjalnega dela" študentov in profesorjev, kot ga uresničujemo v številnih inovativnih oblikah sodelovanja v takoimenovanih blok eksperimentalnih vajah, praksi, terenskem delu in skupnih projektih.

Opredelevanje za kvaliteto diplomanta ne more pomeniti drugo kot zastavljanje njegovega izobraževanja tako, da izhaja iz sistemske znanosti in da je trdo podprto z znanstvenoraziskovalnim delom, da bi bili "organizacija, ki svoja dognanja in ustvarjalne dosežke sprotno vnaša v stvarnost", kot pravi tekst.

Tako bi lahko nadaljevali opredeljevanje za vizijo modela univerze. V nadaljnjem delu raziskovalcev bi bilo potem treba le še predložiti projekte in dokaze o tem, kako, s kakšnimi strokovnjaki in kakšnimi konkretnimi rešitvami bi za izobraževanje za socialno delo to dosegli. Vendar nam projekt vsiljuje najprej še drugo, po naše nepotrebno in nesmiselno nalogo: razpravo za in proti Humboldtovemu konceptu univerze. Razprava, ki nas usmerja v konflikte o tem,

kje so meje med izobraževanjem "za profil znanosti" in izobraževanjem "za področja dela", kdo sodi v univerzo in kdo mora ven, stran od tistega, kar je prvotnejše, stran od nujne analize univerze, kakršna je in operacionalizacije potrebnih sprememb za njeno preobrazbo v boljšo univerzo, ki je možna, če združimo moči okoli pomembnih vprašanj.

Eno temeljnih vprašanj je gotovo vprašanje, kako znotraj univerze omogočiti napredek v njeni ustvarjalni moči za razvoj znanstvenoraziskovalnega dela in izobraževanja za področja dela in profila znanosti hkrati.

Smo za koncept univerze, ki združuje vse, kar ustreza zastavljenim kriterijem raziskovalnega in pedagoškega dela. Strinjamo se s tem, da mora biti osnova za oblikovanje univerzitetnih programov profil poklica, ki temelji predvsem na "profilu znanosti" oziroma "profilu stroke", oprt na znanstveno-raziskovalno delo v procesu študija. Nesprejemljivo pa se nam zdi zoperstavljanje izobraževanja za profil znanosti "izobraževanju za visoko zahtevna dela" oziroma za operativne poklice.

Univerza vendar mora dati diplomantu hkrati znanje za znanstveno-raziskovalno delo in znanje in izkušnje za "področje dela" ali za "visoko zahtevne naloge poklica"! Kvalitetna je univerza, ki daje hkrati vrhunske strokovnjake, ki so sposobni razvijati znanost in stroko, in strokovnjake, ki obvladajo "področja dela". Na univerzi mora študent dobiti hkrati oboje: izkušnjo za ravnanje z znanostjo, ki vodi v samostojno znanstveno-raziskovalno delo - in izkušnjo za povezovanje in nenehno ekspliciranje povezovanja med teorijo in prakso za konkretna področja dela.

To pomeni, da mora univerza vložiti več tako v svojo ponudbo znanstvenoraziskovalnega dela študentom in njihovega usposabljanja zanj, in mnogo več v kvaliteto znanja za opravljanje nalog na področjih dela.

Univerzi manjkajo predvsem skupni projekti profesorjev in študentov, ki bi omogočali nenehen delovni dogovor v učenju stroke in uporabnosti naučenega za raziskovanje, razvoj ali poklicno delo.

Maloštevilne višje in visoke šole prav gotovo niso mogle znižati ravni univerze pri nas. Če se je znižala, se je, ker je premalo intenzivno razvijala prostor za ustvarjalno delovno izpostavljanje razumevanja stroke in reševanja njenih nalog slehernega učitelja in slehernega študenta. Utemeljitev poklica na sistemski znanosti ni fraza, utemeljitev mora biti operacionalizirana v instituciji univerzitetnega izobraževanja kot način dela oziroma sodelovanja. In to je izobraževanje za področje dela in za znanost hkrati.

V izobraževanju za socialno delo je izredno pomembno, da se na šoli ustvari prostor za teoretično in razvojno delo hkrati z vključevanjem učiteljev in študentov v konkretne "visoko zahtevne naloge za področje dela."

Sodoben, socialno-ekološki oziroma sistemski koncept znanosti o socialnem delu se lahko razvija v pogojih izobraževanja, kjer je mogoče soočenje s "teorijo ravnanja", ki jo veda potrebuje in kjer med študijem ustvarja prostor za preizkušanje strokovnega ravnanja.

Hubert Oppl, eden najvidnejših teoretikov znanosti socialnega dela, jo opredeljuje kot "Handlungswissenschaft", vedo o ravnanju, vedo, ki potrebuje teorijo ravnanja, teorijo strokovne intervencije.²

Opplov model znanosti socialnega dela predstavljamo kot za nas relevantno izhodišče za razvoj teorije in prakse, ki hkrati ponazarja pogoje za izobraževanje, ki jih znotraj univerze potrebujemo. Menimo tudi, da ima tisti del slovenske strokovne javnosti, ki se ne povezuje neposredno s področjem socialnega dela, malo vpogleda v znanstveno zasnovo stroke, ki jo je treba vedno znova dokazovati.

Socialno delo je znanost o iskanju novih rešitev za kompleksne socialne probleme ljudi in za iskanje takih rešitev. Gre za pomoč in za spreminjanje, ki izhaja iz celovitega, systemskega ali ekološko-socialnega pogleda na človeka kot posameznika, v skupini in skupnosti. Ustvarjanje možnosti za "spremembe drugega reda", torej za spremembe, ki presegajo običajno Watzlawickovo "več istega" - spremembe, ki služijo zgolj temu, da se ne bi nič spremenilo - pomeni, prispevati h kvaliteti življenja ljudi, h temu, da bi kot družba našli modus skupnega življenja, ki ne bi izključeval nobenega človeka. Modus skupnega življenja, ki ga ne bi določala le večina ali moč.

Vrnimo se k Opplovemu modelu. Sociologija, psihologija, pedagogika, pravo, politologija, medicina so opredeljene kot pomožne znanosti, ki prispevajo k raziskovanju vzrokov socialnih problemov in k oblikovanju osnutkov za spremembe; skozi prispevek k raziskovanju vzrokov in oblikovanju osnutkov možnih sprememb, vplivajo na znanost socialnega dela.

Formalni predmet znanosti socialnega dela (Sozialarbeitwissenschaft) je organizirana in prostovoljna pomoč oziroma širše, organizirano in prostovoljno spreminjanje, ki sledi specifičnemu načinu postavljanja vprašanj o družbenih in osebnih predpogojih, ki zahtevajo pomoč ali spreminjanje; o pogojih, v katerih je poklicna ali prostovoljna pomoč oziroma spreminjanje možno in končno o genezi

problema o osveščenosti glede problemov in rešitev.

Iz znanosti socialnega dela se oblikuje "področje znanja" za ravnanje, teorija ravnanja, v katero prispevajo uporabne discipline takoimenovanih pomožnih znanosti.

Rezultat je socialno delo kot teorija ravnanja na posebnih področjih in za metode dela.

Če reduciramo izobraževanje za socialno delo na "teorijo ravnanja", na učenje o področjih dela in o metodah, pristavimo na to, da si družba ohranja svoje obrobne skupine, ki jih prepušča za to izobraženim strokovnjakom, ki zmorejo le spremembe prvega reda. S tem pristavimo na to, da se nam še naprej ne bo treba naučiti ničesar iz problemov ljudi, ki potrebujejo pomoč, ničesar za to, da soustvarjamo skupnost, kjer je prostor za človeka. Socialno delo kot teorija ravnanja se mora vedno znova reflektirati v raziskovanju družbenih predpogojev za pomoč, tako kot se mora sleherni teoretični koncept preizkusiti v tem, koliko ga je mogoče konkretizirati v teorijo o ravnanju, v iskanje novih rešitev.

Iskanje novih rešitev ni možno brez sodelovanja tistih, ki jih potrebujejo. Socialno delo lahko vzpostavi procese dogovarjanja le, če razvija celovit pogled na človeka, če jih vedno znova išče in artikulira kot problem skupnosti.

V izobraževanju za socialno delo potrebujemo dovolj časa za delovne pogoje, v katerih bi študent skupaj s profesorjem vedno znova mogel prehoditi pot od znanosti socialnega dela do socialnega dela kot teorije ravnanja in konkretnih metod intervencije, ki morajo ohraniti celovit pogled na človeka tudi, ko določajo metodološki korak v podrobnosti.

Potrebujemo štiri leta časa za intenzivno delo, ki smo ga metodološko in vsebinsko že zastavili. In potrebujemo podporo za temeljne in aplikativne raziskave v socialnem delu.

Socialno delo se je razvilo in doseglo raven znanosti. Treba mu je odpreti vrata na univerzo tudi pri nas.

OPOMBE

1. Projekt dolgoročnega razvoja. Dolgoročni razvoj visokega šolstva v SR Sloveniji. Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Univerza v Mariboru, Gospodarska zbornica Slovenije. Center za razvoj univerze, Ljubljana 1986

2. Oppl. H. Tomaschek, A., Soziale Probleme und Handlungsflexibilität. Lambertus Verl., Freiburg im Breisgau 1986

ODNOS MED ZNANOSTJO SOCIALNEGA DELA, POMOŽNIMI ZNANOSTMI IN PRAKSO SOCIALNEGA DELA

(Po H. Opplu, 1986)

POMOŽNE ZNANOSTI :

sociologija, psihologija,
pedagogika, politologija,
pravo, medicina idr.

raziskovanje vzrokov, razvoj osnutki
osnutkov za spreminjanje ciljev

ZNANOST SOCIALNEGA DELA

Formalni predmet: organizirana in prostovoljna pomoč oziroma spreminjanje

Specifična vprašanja:

- *družbeni in osebni predpogoji, ki zahtevajo pomoč oz. spreminjanje
- *pogoji, pod katerimi pride do poklicne oz. prostovoljne pomoči oziroma do spreminjanja
- *proces geneze problema, osveščanja o problemu, rešitev problema

ZNANJE ZA RAVNANJE NA POSEBNEM
PODROČJU DELA

SOCIALNO DELO KOT TEORIJA RAVNANJA

socialno delo kot
področje ravnanja

socialno delo kot
metoda

VLOGA PRAVA PRI OBLIKOVANJU VEDE O SOCIALNEM DELU

Dr. Andreja Kavár-Vidmar

Socialno delo si lahko predstavljamo kot presečno množico disciplin. Iz elementov znanosti, ki jih vključuje, se počasi oblikuje nova veda. Ena od disciplin, iz katerih izhaja socialno delo, je pravo.

Pravo in socialno delo sta univerzalna fenomena, ki vsaj v rudimentarni obliki obstajata v vsaki človeški skupnosti. Pravu je na institucionalnem in izobraževalnem področju namenjene več pozornosti kot socialnemu delu, zato je smotno, da ga znanost, praksa in pouk socialnega dela uporabijo za sredstvo svojega razvoja.

Povezanost prava in socialnega dela se kaže na treh nivojih: vsebinskem, to je v pravicah in obveznostih oziroma materialnem pravu; formalnem, to je pri uveljavljanju pravic in obveznosti oziroma procesnem pravu ter na teoretičnem, to je v pravni znanosti oziroma filozofiji prava.

Najbolj razvidna je vsebinska povezanost. V vseh programih študija socialnega dela so v večji ali manjši meri zastopane nekatere pravne panoge. Socialne pravice so hkrati pravna kategorija ter cilj oziroma vsebina socialnega dela in socialne politike. Posebno mesto ima pravna panoga socialne varnosti, ki je - kot bi rekel sociolog - eden od načinov družbeno organiziranega in normiranega pristopa k nudenju pomoči. Ob dogodkih in stanjih, ko posameznik, družina ali skupine ne morejo zadovoljiti svojih socialnih potreb ali z lastnimi močmi obvladati položaja, v katerem se znajdejo, imajo pravico do dajatev in storitev socialne varnosti. Druge pravne panoge, ki v večji ali manjši meri posegajo na področje socialnega dela, so družinsko pravo, kazensko pravo, delovno pravo, del ustavnega prava - zlasti svoboščine, pravice in dolžnosti človeka in občana.

Kljub razlikam v pravnih sistemih večina držav priznava pravice človeka, vsebovane v aktih OZN, konvencijah MOD ter drugih mednarodnih pravnih aktih. Pomen mednarodnega delovnega in socialnega prava se pokaže posebno v neugodnih gospodarskih razmerah, ko sprejete mednarodne obveznosti preprečujejo večje znižanje ravni socialne varnosti. Tako je mednarodno pravo opora socialnemu delu.

Procesno pravo je povezano z metodami socialnega dela.

Postopek predpisuje, kako ravnati, postopati, da bodo cilji doseženi na najboljši način. Procesni instituti varujejo šibkejšega v postopku. Elemente procesnega prava, posebno upravnega in samoupravnih postopkov, je možno vključiti v teorijo ravnanja socialnega dela.

Vrednote prava, ki jih obravnava pravna teorija, na primer pravičnost, enakopravnost, pravna varnost, so lahko prispevek k oblikovanju filozofije socialnega dela. Porazdelilna pravičnost je zelo blizu pojmu socialne pravičnosti.

Pravo ima ohranjevalno in razvojno funkcijo. Prva zavira erozijo socialnih pravic. S priznavanjem novih socialnih pravic oziroma s preoblikovanjem že priznanih, s predpisovanjem pa tudi z deregulacijo postopkov pa odpira nova področja socialnega dela in spodbuja k razvoju metod.

Pravo je potrebno vključiti v vzgojnoizobraževalni program visoke šole za socialno delo na interdisciplinaren način. Nekatere pravne panoge je treba prilagoditi potrebam socialnih delavcev, tako kot se jim prilagodijo druge vede, npr. sociologija, psihologija, elemente drugih pravnih disciplin pa je treba vgraditi v vedo o socialnem delu.

S tako oblikovanim pravnim znanjem socialni delavci ne prevzemajo klasičnih pravniških vlog, morajo pa poznati meje pravnega urejanja, moč in nemoč prava, vedeti, kaj lahko ljudje dosežejo ali spremenijo po pravni poti in kaj z drugimi oblikami socialnega dela, kot so svetovanje, skupinsko delo ipd. Socialni delavec mora znati presoditi, kdaj in kako je te poti mogoče povezati in kdaj ne.

Obratni vpliv socialnega dela in socialne politike na pravo se kaže v ugotavljanju in izražanju potreb ljudi v spreminjajočih se družbenih razmerah, v artikulaciji in integraciji interesov, ki se normativno izrazijo v socialni varnosti in drugih prej omenjenih pravnih panogah. Bodoči možni prispevek socialnega dela, ki zahteva razvito znanost o socialnem delu, je nadomeščanje in dopolnjevanje pravnih norm z doktrino socialnega dela, z njegovimi strokovnimi pravili.

IZOBRAŽEVANJE ZA POKLICNO VLOGO SOCIALNEGA DELAVCA TERJA

POSEBEN "DUH" SOLE

Vito Flaker

K temu razmišljanju me vodita dve različni izhodišči. Prvo je diskusija, ki smo jo na šoli imeli glede preraščanja v visoko šolo. Ena izmed tem, ki se je ob tem sprožila, je bila povezana z mnenjem, da je treba v tem procesu ohraniti nekaj, kar smo takrat poimenovali duh šole. Pri tem smo mislili na vzdušje, kvaliteto odnosov, ki so se razvili, teme vsakdanjika, ki se ob študijskem procesu porajajo in so specifične za našo šolo, kot tudi značilne občutke, ki se med dveletnim bivanjem na šoli med študenti pojavijo. Drugo izhodišče je zanimiv članek *B. Jordana*², ki sem ga pred kratkim zasledil v *British Journal of Social Work*. Za diskusijo o izobraževanju za socialno delo je članek zanimiv zato, ker identiteto socialnega delavca postavlja na nove temelje. Kot pravi Jordan, se socialni delavec v svoji praksi ozira po dveh vrstah identifikacij. Obe ležita v starodavnih poklicnih odvetnika in zdravnika, socialni delavci pa oscilirajo med tem, da se vidijo poklicane za zagovarjanje pravic zapostavljenih, in tem, da se vidijo psihološke svetovalce (psihoterapevte) zamorjenih. Avtor trdi, da niso niti eno niti drugo, ampak partnerji v posameznikovem pogajanju glede njegovega lastnega blagostanja (pri tem pa je blagostanje pojmovano dovolj široko, da ne obsega zgolj materialnega, ampak tudi odnosnega, identitetnega itn.)

Naj se najprej lotim vprašanja: "Kakšen je torej duh naše šole?". Če bi hoteli izvedeti kaj o duhu katerekoli izobraževalne ustanove, bi bilo najpametneje prisluhniti, o čem se pogovarjajo njeni študenti. Ponekod so to najmodernejšje teorije, drugod posebno težki izpiti, nekatere količine faktografskega znanja, ki ga je potrebno pridobiti, spet druge pa zahtevnost programov, ki jih je potrebno izdelati, največkrat pa kombinacija nekaterih od teh tem, z različnimi poudarki. Lagal bi, če bi rekel, da se študentje pri nas o tem ne pogovarjajo, vendar pa si upam trditi, da te teme, ki drugače krasijo akademsko življenje, pri naših študentih nimajo tolikšnega naboja kot tudi ne tako centralnega mesta v njihovem simboličnem veselju.

Ena izmed posebnosti naše šole, ki jo je takoj opaziti, je relativno velika dostopnost učiteljev za študente. Če študentje kličejo učitelje z njihovimi imeni in ne priimki, to ni izraz ironije in paradoksa glede na realno distanco, ki

med njimi obstaja, ampak je izraz domačnosti, ki vlada med sodelavci v delovnem procesu. Nadalje je ena od značilnosti šole, da med študenti in učitelji poteka tako znotraj predvidenega programa kot tudi neformalno izven teh ur veliko pogovorov. Del teh pogovorov ima tudi nekatere značilnosti pregovarjanja, nekaj tudi z razsežnostmi identitetnih pogajanj.

Posebnost šole je tudi v tem, da študentje že od samega začetka študija prevzemajo odgovornost za samostojne naloge v okviru terenskih vaj (prakse), ki so sicer laičnega značaja, vendar pa stvarne ter v etičnem pogledu ravno tako zahtevne kot naloge, ki naj bi jih kasneje opravljali kot socialni delavci. Ze od samega začetka delajo z ljudmi. Hkrati s tem je potrebno poudariti tudi to, da je študent naše šole udeležen v aktivnostih, ki nimajo zgolj didaktičnega značaja, ampak pomenijo tudi stvarno in konkretno proizvodnjo nekih uslug in vstopanje v konkretne življenjske prostore nekih ljudi, skupin ali skupnosti.

Zaradi poudarka na doživljajskih in medosebnih vidikih, ki tvorijo značilnosti mentalitete naše šole, bi lahko kdo sklepal na podobnost s šolami oziroma instituti, kjer se ljudje usposabljajo za svetovalne in psihoterapevtske poklice. Vendar ni tako. Če psihoterapevtske šole odlikuje ekskluzivnost doktrine in enovitost interpretativnega okvira, pa se na naši šoli srečujejo različni okviri vedenja in razlaganja, niti ni predmet niti ni pristop enovito definiran. Student naše šole ima priložnost izbiranja med različnimi pristopi in je relativno samostojen za samostojno definiranje predmeta socialnega dela.

Razloge za sproščeno vzdušje, za raznovrstnost strokovnih tem ter za konkretno naravnost na naši šoli, bi lahko iskali v neki tradiciji, ki se je slučajno ustvarila v letih obstoja šole ali pa v dejstvu, da so se na šoli slučajno zbrali taki ljudje, ki jim tak stil dela ustreza. Iskali bi jih lahko tudi v multidisciplinarnosti študijskega načrta. Ne glede na to, koliko bi te razlage držale, pa se mi zdi, da bi jih bilo prav iskati tudi v naravi poklicne vloge socialnega delavca, ki je v nasprotju z drugimi vlogami na področju medosebne in družbene človeške regulacije in poklicne dejavnosti neezoterična (kar velja še posebej v primerjavi z arhetipoma zdravnika in odvetnika, po katerih se socialni delavec izmenično ozira).

Ce se torej vrnem k Jordanovemu članku, je poklic socialnega delavca razumeti iz bolj širokega pojmovanja blagostanja, kot je običajno. Blagostanje lahko pojmujeemo tudi kot neprenehni proces pogajanja za pravičen delež v vseh pogledih - pravic, potreb kot tudi zasluženega. Gre za pogajanja o ugledu, ljubezni, denarju, podpori, za probleme

odnosov itn. Večina pogajanja poteka v neformalnih okoljih in sistemih, preko diskusij in pogovorov. In socialni delavec je tisti, ki se je pripravljen in sposoben spustiti v tako vrsto pogajanj. Če imajo drugi poklici, ki obravnavajo ljudi, svoje prostore, kamor ti ljudje prihajajo in kjer se strukturira pogled nanje same, pa gredo socialni delavci med ljudi. Tam so postavljeni pred dejstvo, da morajo ljudi poslušati in se vključiti v neformalne sisteme pogajanja. Tako tudi ni smiselno, da bi uporabljali nekakšen svoj jezik, saj se morajo s svojimi strankami pogovarjati o čisto običajnih zadevah kot je npr. vzgoja otrok, kako poskrbeti za stare starše, kje iskati službo itn.

Značilnost socialnih delavcev in njihovega dela je, da vidijo in slišijo posameznika znotraj njegovega konkretnega družbenega okolja, kot tudi vnaprejšnja pripravljenost, da sprejme strankine pogoje sodelovanja. Če naj bi bilo njegovo delo smiselno, naj bi posegel po formalnih rešitvah le v zadnji instanci. Zato je smiselno socialne delavce zaposlovati tam, kjer postopki niso predvideni in standardizirani, v vnaprej relativno nestrukturiranih situacijah.

Zaključili bi lahko torej, da vloga socialnega delavca terja tako izobraževanje, ki študentu zagotovi solidno znanje različnih okvirov obravnavanja ljudi in družbe (morda s poudarkom na kritičnih in interakcionističnih), obvladanje različnih veščin (tako psihoterapevtskih in svetovalnih kot tudi pravno upravnih), hkrati pa je tudi nujno, da vse to poteka v atmosferi, kjer študent lahko kultivira svojo ustvarjalnost in domišljijo kot tudi socialno inventivnost in pogum. In nekaj tega tako program kot tudi "duh" naše šole že zagotavljata.

OPOMBE

1. Jordan, B., Counselling, Advocacy, and Negotiation, The British Journal of Social Work, 17, 1987, 2, 135-146

KRATEK PROBLEMSKI POGLED NA SOCIALNO DELO

(Organizacijsko-organizaciološki vidik)

Mag. Marija Ovsenik

Uvod

Oznaka socialno je izpeljana iz latinske besede "socius", tovariš. Danes pa govorimo o socialnem primeru oziroma problemu tedaj, kadar nekdo kot član civilizirane družbe ni, še ni, ali pa ni več zmožen v celoti ali delno skrbeti in zadovoljevati normalnih oziroma naravnih potreb svojega telesa ali duha. Civilizirana družba se pri tem praviloma ne sprašuje, zakaj se je posameznik v takem položaju znašel, zakaj je postal ali je morda že kar od rojstva nemočen v svojem lastnem bitju in žitju, ampak to sprejema kot dejstvo in posamezniku skuša - brez postavljanja pogojev - priti nasproti in mu pomagati, da bi, če je le mogoče, živel človeka dostojno življenje.

Na današnji stopnji razvoja kulture človekovega duha in srca, izraženega v vsakodnevnih medčloveških odnosih, se - poleg sicer brezobzirne in neusmiljene tržno-egoistične ali drugače nasilno nastrojene bitke subjektov za obstoj, preboj, prodor, zmago, uspeh, dobiček, oblast - vendarle srečujemo tudi z manifestacijami medsebojnega nesebičnega tovarištva, ki je pripravljeno ponuditi roko pomoči človeku oziroma ljudem, ki jih je karavana življenjskega uspeha tako ali drugače izrinila in postavila na stranski tir oziroma v kategorijo družbenih/socialnih "margin" (obrobja).

Fenomen organizacije in socialne margine

Kategorija družbenega/socialnega obrobja nikakor ni homogena in monolitna, temveč jo sestavljajo številne različne skupine. Strukturno je mogoče "reke življenja", ki vključuje tudi številne kategorije družbenega obrobja, nazorno prikazati grafično, ne da bi se seveda spuščali v podrobnosti (gl. sliko "reka življenja").

V skladu s pojmovanji fenomena "organizacije", ki jih najdemo pri znanih domačih in tujih avtorjih tako s področja družbenih (*Lipovec, 1974, 28; 1986, 35; Novak, 1984, 6-7*) kot tudi s področja naravoslovnih ved (*Malič, 1976, 4; Capra, 1986, 315-154*) je mogoče in v našem okviru očitno tudi smiselno celoto življenja neke družbe obravnavati in preuč-

vati kot da gre za pojav, ki ga označujemo s sicer dokaj široko oznako "organizacija" oziroma "samoorganizacija". (Na tem mestu se seveda ne moremo spuščati v podrobnejšo artikulacijo (naših) razlogov za to.)

Ni dvoma o tem, da je mogoče celoto "reke življenja" neke družbene skupnosti obravnavati kot živ organizem. V sliki ima ta reka življenja svoj osrednji, glavni, proizvajalno udarni, deroči tok življenja oziroma družbe in njenega ustvarjanja (predvsem materialnih) dobrin. V ta osrednji tok življenjskega ustvarjanja se (po pravilu) usmerjajo vsi družbeni in življenjski tokovi, da bi se vanj tvorno vključili, se v njem preverili ter se tako (življenjsko in družbeno) potrdili.

Vse, kar je izven tega glavnega proizvajalnega toka, tvori razne skupine družbeno-proizvajalnega obrobja (margine). Te so predvsem dveh vrst. Prva je sestavni del "normalnega" toka življenja človeka, ki "potuje" skozi tri glavna obdobja: rojstvo in mladost (otroci z materami), doba najvišje vključenosti v družbeni proizvajalni tok (čas delovne aktivnosti) in doba starostnega upadanja delovnih in življenjskih moči človeka. V tem prerezu sodijo z družbeno proizvajalnega vidika v področje "socialnih margin (obrobja)" predvsem ljudje, ki preživljajo svoje "prvo" in "tretje" življenjsko obdobje (naplavina in odplavina).

Poleg normalnih margin človeške reprodukcije pa se pojavlja še zelo pisana paleta raznih "zgodnjih" socialnih margin (odplavine); zgodnjih zato, ker njihovo nastajanje ni odvisno od starosti in ljudje zapadejo vanje kadarkoli od svojega rojstva dalje ali pa že z njim samim (zgodnje življenjsko omahovanje). Med takšne bi lahko šteli naslednje skupine: ljudje s prirojenimi telesnimi oziroma duševnimi omejitvami ali okvarami, pripadniki raznih vrst manjšin, ki uživajo manj pravic kot ostali člani družbe (v mnogih državah narodne manjšine, verske sekte, cigani različne nefavorizirane, zatirane in zapostavljene skupine), ljudje brez zaposlitve, ponesrečenci s trajnimi okvarami, težki kronični bolniki (hemofilija, aids, sifilis, bolezn srca in ožilja in podobno), invalidi, zasvojenci, alkoholiki, prostitutanci, kriminalci, klateži in drugi brezdomci, mladinski prestopniki in begavčki, povratniki ter drugi, ki so iz katerega koli razloga izgubili stik z življenjem v družbi in si ne znajo ali ne morejo več sami zagotavljati vsaj minimalnih pogojev za kolikor toliko zadovoljiv in družbeno sprejemljiv ter (vsaj za druge) neškodljiv način življenja. Stevilnim ljudem (ne pa čisto vsem) iz teh zgodnjih skupin socialnih margin je dostopna ponovna vključitev v normalno življenje (resocializacija in rehabilitacija).

Obe veliki skupini človeške družbe, proizvajalno aktivni

(predvsem iz "drugega" življenjskega obdobja) in vse družbeno obrobne skupine tvorijo organsko in dinamično ravnovesno celoto, celovit živ družbeni organizem, katerega oba dela sta dejansko medsebojno povezana in tudi drug od drugega na številne načine medsebojno odvisna. Niso le tisti, ki so na marginah odvisni od proizvajalno aktivnih, temveč je odvisnost tudi v obratni smeri. Ljudje na marginah so vsekakor navezani na večjo ali manjšo, neizogibno materialno zelo pogosto pa tudi duhovno-moralno pomoč s strani aktivnih, vendar pa tudi aktivni verjetno ne bi mogli biti povsem to, kar so, oziroma kar naj bi bili, brez ljudi z obrobja; v svoji pomoči ljudem na obrobju razvijajo poleg materialno-ustvarjalnih tudi svoje moralne in duhovno-kulturne (človečnostne) potence. To pa jim krepí vero v sočloveka, kajti ve, da bo le-ta svoje človečne pozitivne lastnosti mogel, znal in zmogel izraziti tudi tedaj, ko se bo slejko-prej tudi sam znašel v akteri izmed kategorij "marginalcev". Tu naj poudarimo, da razmejitev med tistimi, ki so na marginah in aktivnimi člani družbe nikakor ni nekaj statičnega, nekaj-enkrat za vselej postavljenega. V resnici je v življenju prav narobe: po pravilu vsak človek (otrok, mladenič) doživlja najprej status "marginalca"; šele v določenem obdobju se vključi med močne "aktivce", vnaprej pa tudi ve, da se bo v določenem kasnejšem obdobju spet znašel na obrobju - (upokojitev), poleg tega pa tudi ve, da "nesreča nikoli ne počiva" in da se je kateri koli trenutek lahko prav nepričakovano znajde v kateri izmed "zgodnjih socialnih margin", omenjenih zgoraj.

Zato je mogoče in tudi potrebno obe družbeni skupini obravnavati kot dva medsebojno dinamično povezana dela, ki morata nenehno iskati in dosegati medsebojno dinamično povezavo in ravnovesje. Socialno delo je torej vsekakor pomembno organizacijsko vprašanje v pomenu, ki nam ga po delih in stopnjah oblikujejo zgoraj omenjeni avtorji.

Seveda pa tudi zgoraj omenjene kategorije v "reki življenja" niso nekaj povsem stalnega in statičnega. Posamezni ljudje namreč, kot je že opozorjeno, v teku svojega življenja prehajajo skozi razna življenjska obdobja, v svojih prizadevanjih naravno težijo k uspehu, vendar pa jih na tej poti zelo pogosto marsikaj doleti, da občasno, za daljša razdobja, ali pa celo trajno, izgube bistvene zmožnosti za proizvajalno (telesno ali umsko) delo. V takšnih primerih seveda postanejo potrebni materialne oziroma moralne pomoči drugih, družbe. Tedaj jim je potreben nesebično naklonjen tovariš, "socius". Vsakdanja praksa nam pove, da je človeško in družbeno življenje prepolno takšnih situacij. Brez socialne nesebičnosti in tovariške širokogrudnosti, odprtosti človeka v naravne in družbene tokove bi se življenje tudi ustavilo. Socialno delo se nam v tej luči pokaže kot bistveni pogoj tudi za to, da se proizvajalno delo more normalno

odvijati, nadaljevati, obnavljati in razvijati. To pa pomeni, da mora socialno delo tudi samo biti sposobno prav tolikšne - če ne še večje - stopnje iznajdljivosti in ustvarjalne inovativnosti, kot jo zahteva proizvodjalno ("aktivno") delo.

Sleherni človek je živa celota, ki v dinamičnem ravnovesju izkazuje svojo živost prav z iznajdljivim, ustvarjalno-inovativnim načinom povezovanja svojih proizvodjalno "aktivnih" zmožnosti s številnimi elementi ustvarjalne iznajdljivosti človečnega tovarištva ("sociusa") tako v samem sebi, kot tudi v svojem ožjem in širšem (družbenem in naravnem) okolju. V tem je tudi njegova sposobnost in zmožnost za bivanje in življenje v najširšem smislu te besede.

Industrijska revolucija in eksplozija socialnega vprašanja

V predindustrijskih časih so ljudje živeli, to je proizvodjali in si medsebojno pomagali, v razmeroma visoki stopnji neposredne povezanosti z naravo (zemljo, gozdom, živalmi) in tudi z drugimi ljudmi, ki so živeli v približno enakih ali podobnih razmerah. Ze od rane mladosti dalje so spoznavali najrazličnejše življenjske situacije praktično neposredno. Kot otroci so opazovali starejših pri njihovih proizvodjalnih opravilih ter tudi v primerih pomoči drugemu, kadar je bila ta potrebna. Se več, otroci niso le pasivno opazovali starejše pri tem, temveč so jih starejši tudi aktivno vključevali tako v proizvodjalna kot tudi pomagalna (drugim) in samopomagalna (pomoč samemu sebi, na primer pri celjenju ran, v trenutkih razočaranj in obupa ter tudi v snovanju akcijskih in življenjskih načrtov ter priprav zanje) opravil. Mogoče bi bilo reči, da je (sleherni) človek imel dovolj priložnosti, možnosti ter tudi nuje, zrasti v zdravo in celovito osebnost, zmožno in voljno za prilagodljivo odzivanje na najrazličnejše življenjske situacije, katere je često tudi sam izzivalno sprožal in ustvarjal.

Z nastopom industrijske revolucije so se razmere za človeka bistveno spremenile. Prehod v industrijsko zaposlitev je (bil) največkrat povezan tudi s preselitvijo v drug kraj, iz vasi, podeželja v mesto, in z naselitvijo v mnogostanovanjskih blokovnih kolosih. V industrijski hali je bil človek le še delavec ob njemu poprej neznanem stroju in le majhen delček v razvejanih procesih industrijske proizvodnje in poslovanja. Delavcu je bilo že ob prihodu v tovarno in ob vključitvi v "poslovni sistem" rečeno, da mu bo vse, kar naj bi počel v tem "sistemu", pravočasno in sproti povedano in sporočeno, predvsem pa, da naj se nič ne razburja in da naj nikakor česar koli ne počne kar "po svoje", da v industrijskem in poslovnem sistemu velja le "red", brez katerega stvar ne bi "šla" oziroma bi se vse ustavilo in podrla, poslovnih rezultatov pa ne bi bilo, s tem pa tudi ne sredstev za

plačilo oziroma nagrado za njegovo delo.

Posledica tega prehoda so verjetno številne in različne. Tu bi opozorili predvsem na naslednji dve vrsti: prvič, vse dotedanje proizvajalno in pomagavno izkustvo, ki ga je človek, ki je postal tovarniški delavec, imel, se je v hipu pokazalo kot neustrezno, nepotrebno; kot odvečno je učinkovalo bolj kot breme kakor pa nekaj uporabnega. To je bil za človeka, ki je dobil oziroma sprejel lastnost industrijskega delavca, bolj ali manj "hladen tuš", nepričakovano začudenje: prej je namreč "nekaj znal in veljal", zdaj pa so ga začeli obravnavati kot "nekvalificiranega" delavca, ki naj še le čaka, da mu bodo drugi ("nadrejeni") povedali, kaj da "je prav in kaj da ni". Industrijska organiziranost je torej iz poprej življenjsko (proizvajalno in pomagavno) sposobnega in poštivovalno voljnega "človeka" napravila nesposobnega in pasivnega "delavca", ki bolj ali manj nezaupljivo čaka na delovna in vedenjska navodila "sistemskih anonimnežev". Ustvarjalna iznajdljivost in inovativnost je postala hipoma ne le nemogoča, temveč tudi "sistemsko nezaželena".

Človek, spremenjen v delavca v industrijsko-poslovnem sistemu, je neizpodbitno moral porabiti veliko svoje ustvarjalne energije zgolj za prilagoditev novim delovnim razmeram. Veliko energije in časa mu je vzelo, predno je odkril sam v sebi tiste nove načine, s katerimi bi mogel izraziti svoje proizvajalne iznajditeljske in inovativne zmožnosti. Posledica tega je bila, da je produktivnost dela zagotavljal predvsem mehanski strojni sistem, kateremu je bil delavec dodan le kot manjkajoči živi "del stroja". Razmeroma dolgo časa je bilo potrebno človeku v vlogi takšnega "delavca", da se je z vsemi omejitvami "sprijaznil", jih sprejel kot nekaj normalnega ter spet poskušal izražati svoje naravne iznajditeljske in ustvarjalno inovativne zmožnosti tako, da je "na sistemsko sprejemljiv način" začel prispevati tudi svoje ideje za nadaljnjo produktivistično izpopolnjevanje delovanja "svojega" industrijskega in poslovnega sistema. Gledano tako, je bil prehod človeka z zemlje z naravnim okoljem v tovarno z umetnim in brezdušnim strojnim sistemom nedvomno zelo težak proces, ki je neizogibno in podzavestno vsrkal vase ogromno človekovih in družbeno stvariteljskih sil in energij.

To je bila le ena plat. Druga je bila bivanjska preselitev iz vasi, podeželja v mesto. Stik z naravo je postal zelo otežen, če že ne povsem nemogoč. Blokovna naselitev je stisnila množice ljudi različnih navad in celo kultur na zelo majhen življenjski prostor. Tudi tu so se v prvi fazi pokazale nekdanje navade in vzorci življenja, po katerih so ljudje živeli v poprejšnjih oziroma prvotnih okoljih, za neprikladne in čisto za medsebojno sožitje v novih bivanjskih razmerah za povsem nesprejemljive. Človek se je s svojo družino moral z vsemi svojimi navadami in vzorci živ-

ljenjskega ritma stisniti zgolj v svoje majhno stanovanje. Ljudje, ki so prišli "z vseh vetrov" in se naselili v stanovanjih, ločenih le s tankim zidom, so si bili sprva med seboj povsem tuji. Občutek "sosedstva" med sosedi se je razvijal v takšnih razmerah praviloma šele počasi in zlagoma. Tudi ta bivanjska prilagoditev novemu okolju je ljudem, "mestnim novincem" vzela veliko življenjskih (psihičnih in emocionalnih) energij in sil in šele skozi določeno obdobje so mogle nove soseske "zaživeti" svoje novo "življenje sosedov", ki si tudi "pomagajo" med seboj v potrebi.

Tak proces prehoda iz vasi, podeželja v industrijo oziroma mesta se je odvijal vsaj v Sloveniji v zadnjih desetletjih (od okrog leta 1950 dalje), medtem ko z različnimi stopnjami zaostajanja očitno poteka tudi v drugih predelih naše države. Nasprotno pa so danes visoko razvite pokrajine predvsem v zahodni Evropi pa tudi drugod fazo mučne revolucije prešle že mnogo prej.

Zelo zanimiv opis razmer in posledic te industrijske oziroma urbanizacijske revolucije nam za Anglijo v prvih desetletjih 19. stoletja daje *Engels* v znanem delu "Položaj delavskega razreda v Angliji", napisanem v letu 1844. Posledica razmer, v katere so bili postavljeni ljudje na prehodu iz agrarne v industrijsko proizvodnjo, je bila, kot rečeno ta, da so se zrušili stari vzorci tako proizvajalnih kot tudi bivalnih in pomagalnih navad in vrednot. Razmere, v katere so bili "vrženi" ljudje, so bile posebej z vidika "marginalnih" skupin tako hude in neznosne, da se je v Franciji že okrog leta 1830 pojavila najprej socialistična in že nekaj let zatem tudi komunistična stranka, ki sta si zadali cilj, da po politični poti (s premiki oblasti) dosežeta zgodovinsko rešitev socialnega vprašanja, ki je eksplozivno spremljalo pohod industrijske revolucije postopoma po vse številnejših deželah sveta. Delavsko gibanje je poskušalo in še poskuša na razne načine olajšati "delavcem" razmere na delovnih mestih, vključno z bojem za večjo udeležbo v novoustvarjeni vrednosti. Socialno delo pa poskuša pomagati ljudem, ki se znajdejo v takoimenovanih "marginalnih skupinah", posebno pozornost pa posveča predvsem tistim skupinam, ki smo jih zgoraj (v sliki) označili kot "zgodnje socialne margine", in si pri tem prizadeva za njihovo resocializacijo in rehabilitacijo oziroma za njihovo ponovno (vsaj delno) vključitev v proizvajalno-aktivne dele družbene skupnosti in s tem v vsaj kolikor toliko človeka vredno življenje z maksimo, da je človek vsekakor delovno in ustvarjalno bitje.

Najnovejši tokovi pogojev za zaposlitev

Pomembna je ugotovitev, da je gospodarska rast, zasnovana na industrijski proizvodnji, v zadnjih desetletjih v zastoju. Ne le pri nas, temveč tudi drugod po svetu se govori o

gospodarski in drugih z njo povezanih vrstah krize. Tako na primer desetletna povprečja rasti družbene produktivnosti dela v najbolj razvitih deželah, skupno imenovanih "tovarna sveta" (ZDA, Kanada, Japonska, ZRN, Anglija, Francija, Italija), kažejo zanimivo, vendar nerazveseljivo sliko. Ta stopnja je bila na ravni 3,8% letno v razdobju 1950-60, nato je dosegla raven 4,6% letno v desetletju 1960-70, toda že v naslednjem desetletju 1970-80 je padla komaj na 2,3% letno. Zgovorni so tudi podatki za eno izmed teh najrazvitejših dežel: ZDA. Tam je rast družbene produktivnosti v nenehnem upadanju že praktično vsa povojna desetletja. Znana avtorja s področja organizacijske teorije Kast in Rosenzweig (1985/644) navajata, na primer, naslednje podatke: v razdobju 1948-66 je družbena produktivnost dela naraščala še s stopnjo 3,3% letno, nato pa je v razdobju 1966-73 padla na raven 2,1% ter v razdobju 1973-83 na zgolj 1,0% letno. Ob tem pa harvardski ekonomist L. C. Thurow (1985, 28) ironično trdi naslednje: "Rast produktivnosti (0,1% letno) je pomembno zastala in pričakovati je, da se življenjski standard ne bo podvojil prej kot do leta 2329 - to je nikoli." Ni pomembno, ali je vzrok tega zaostajanje gospodarske ali pa njegova posledica vse vidnejše izginjanje svetovnih zalog oziroma ležišč neobnovljivih fosilnih goriv (nafta, plin, premog) in surovin, ki pač predstavljajo surovinski in energetski input industrijski predelavi (v končne izdelke materialnega standarda). Za našo temo je pomembno dejstvo, da se bistveno spreminjajo možnosti za število in strukturo zaposlitve ljudi v industrijski bodočnosti. Po nekaterih analizah bo industrija v razdobju takoimenovane "informacijske družbe" vezala nase vse manjše število manualnih delavcev (E. M. Pintar namiguje celo na manj kot 10%, 1983), po drugih analizah Auerhan, 1965/69) pa bodo v industriji visokih tehnologij (avtomatska naprava s samoregulacijo - od 9. stopnje dalje) potrebne samo še tiste kategorije delavcev, katerih glavna značilnost je znanje. Iz tega se vidi, da se bodo možnosti zaposlitve v industriji prihodnosti zelo močno zožile, v posameznih primerih morda celo zgolj na neko "elito", ki bo razpolagala z najnovejšim in najzahtevnejšim znanjem. Pomen znanja, ki bo temeljilo na informacijah (ob tem bo pomemben pritisk na dotok in urejanje diseminacije informacij!) bo, po mnenju nekaterih - tudi naših - strokovnjakov tolikšen, da bo znanje daleč najbolj odločilen faktor produktivnosti. Njegovo udeležbo cenijo na 60% (Pintar, 1983) 70% (Frlec, 1985) 1985) oziroma 65-98% (Cvetanović, 1985).

Industrija prihodnosti torej ne bo imela prav nikakršnega "posluha" za zaposlitvene želje ljudi, pomenila bo le privilegij, ki bo dostopen le zelo omejenemu krogu "elitnih strokovnjakov". Hkrati pa industrija tudi ne bo področje, kjer se danes dogajajo "nesreče pri delu" in iz njih izvirajoči "invalidi zaradi nesreče pri delu". Te kategorije socialnih "margin" v prihodnosti ne bo, bodo pa

nastali invalidi iz kroga "elitnih razumnikov", ki pa bodo imeli drugačne vrste potreb po socialni pomoči, kot pa jih imajo današnji "manualni poškodovanci". Mogoče je tudi, da bodo "elitni" razumniški invalidi in upokojenci bogatejši od drugih in si bodo mogli privoščiti tudi dražje in bolj izbrane vrste socialne pomoči. Če bo doktrina socialnega dela vključevala tudi te vrste "socialnih margin" (odplavine), pa se bo moralo tudi socialno delo temu primerno delno prilagoditi, vsekakor v smeri večje zahtevnosti, vsebinske popestritve in individualnosti. Zelo verjetno pa bo to veljalo le za ožji krog ljudi.

Velika večina ljudi bo sodila v kategorijo marginalnih brezposelnikov, saj zanje ne bo dela oziroma zaposlitve niti v industriji niti v tehničiranem kmetijstvu. Zanje ostaja le področje takoimenovanih terciarnih dejavnosti (razne storitve), ki pa so - glede na obseg bodočih potreb ter tudi smoter zaposlitve (socialni vidik) - danes očitno še vse premalo razvejane in artikulirane. Če naj bodo te dejavnosti tiste, v katere se bo moglo usmeriti bodoče socialno-rehabilitacijsko delo, pomeni, da bo v smeri razvoja teh dejavnosti potrebno vložiti še posebno velike napore, da bi mogle vezati nase množice tistih, ki bi se radi rehabilitirale z delom (telesnim in/ali umskim). Videti je torej, da se bo socialno delo znašlo prav kmalu pred novimi vprašanji in nalogami. Potrebe po socialni pomoči se bodo v prihodnosti očitno oblikovale na drugačen način in možno je, da bo prišlo tudi do pregleda in prilagoditve tudi same doktrine socialnega dela.

Posebne razmere pri nas

Razmere v Jugoslaviji in tudi v Sloveniji bodo v prihodnosti v marsičem očitno še posebej zapletene, kar se tiče socialnega dela. Gospodarska moč naše družbe ne kaže zelo vabljive podobe. Smer dolgoročnega gibanja družbene produktivnosti dela v SR Sloveniji je izrazito neugodna, saj nezadržno in strmo pada že četrto desetletje zapored. Podatki so naslednji: 8% v razdobju 1953-61, 6,2% v razdobju 1961-1971, 4,1% v razdobju 1971-1981, prebitje točke 0,0% v letu 1985 in padec na raven -0,3% še v istem letu ter na raven -2,3% v letu 1986 (*Siherl, 1983; RTV Lj.*). Pri tem zunanjetrgovinska menjava naše države že od leta 1948 dalje vseskozi kaže, da uvoz presega izvoz (*Banič, 1988*). Dalje je gibanje akumulativne sposobnosti gospodarstva SFRJ padlo na raven 0,0%, doseglo v letu 1985 raven -1,0% ter se poslej ni več dvignilo v sfero pozitivnih števil. Sodeč po drugih ekonomskih analizah (*Pučko, 1988*) pa se nam tudi za prihodnost ne more pisati kaj posebno dobrega, saj so bile v razdobju osemdesetih let tudi rast, struktura in učinkovitost investicij v Jugoslaviji "vse prej kot zadovoljive" (*Pučko*).

Glede na takšen razvoj gospodarskih gibanj v Jugoslaviji ter še posebej glede na njihovo vztrajnost (v smeri negativnega!) ni čudno, da je inflacija pri nas že leta 1987 dosegla raven trimesestnih števil. Logika takšnega gospodarskega razvoja dežele vodi očitno v takšno ali drugačno katastrofalno situacijo. In, kako naj v takšnem okolju izgleda, se formira oziroma reformira socialno delo?

Kriza kartezijanske paradigme in socialno delo

Splošno znano je - kažejo pa na to tudi zgoraj omenjeni podatki - da je v razvitem svetu že v teku šestdesetih let nastalo krizno stanje. (Znaki takega stanja so tudi: onesnaženost okolja, ekološki problemi, energetska kriza, val nasilja in kriminala, posebej v velikih mestih, mednarodni terorizem - tudi vladni.) Nastali problemi so v zadnjih desetletjih spodbudili znanost tako v družboslovju kot tudi v naravoslovju k vztrajnemu odpiranju vprašanj, od kod vse to, kje so globlji vzroki takšnih novih pojavov ipd. Postavljanje takšnih temeljnih vprašanj, pa je logično naletelo tudi na vprašanja temeljnih vzorov (paradigem), po katerih so urejene današnje družbe, njihova gospodarstva ter tudi ustanove moderne (današnje) družbene nadstavbe. Tako so ob koncu sedemdesetih let odkrili, da je za razumevanje današnje krize, ki da je globalno-planetarna, mnogovrstna in večplastna, smiselno razlikovati med dvema paradigama oziroma med dvema načina videnja sveta. Na eni strani je mehanistično gledanje na svet in naravo kot na velik stroj, ki deluje po enakih načelih kot mehanska ura sedemnajstega stoletja; na drugi strani pa je gledanje na svet kot na živ organizem. Za mehanistično videnje sveta se je odločil Descartes, ki je zasnoval splošno metodo odkrivanja znanstvene resnice: (1) raziskovati le tisto, kar je razvidno in jasno, (2) sleherni problem razstaviti na dele, obdelati vsakega izmed njih posebej, nato po vzvratnem zaporedju priti do sklepa. Za Descartesa je bila narava/svet/materija sestavljena iz predmetov, teles (tja do atomov), ki se gibljejo po načelih mehanike, ki pa jih je mogoče odkriti, natančno opisati, izmeriti in kvantitativno izraziti. Prevzel je Baconovo misel, da je smisel znanosti o naravi v tem, da postanemo njen lastnik, gospodar, da si jo podredimo in izkoriščamo njene potenciale: materiale, energijo, zemljo, pa tudi (podrejenega) človeka.

V skladu z Descartesovim ločevanjem duha/uma/razuma od telesa/materije/narave so se ločeno institucionalizirale vede s področja "res cogitans" (misleča stvar) kot humanistične oziroma družbene vede na eni strani ter od njih povsem neodvisno tudi vede s področja "res extensa" (podaljšana stvar) kot naravoslovne vede. Smatralo se je, da med tema dvema področjema znanstvene misli ni nobene povezave ali skupne točke. Prav ideja o medsebojni nepovezanosti pa je

botrovala tudi uveljavitvi ideje o nujni medsebojni samostojnosti in neodvisnosti ter preko tega tudi medsebojni neodgovornosti.

Takšne kartezijanske ideje so, še posebno potem ko jih je odlično podprl Newton z objavo svojih splošnih zakonov o gibanju teles (gravitacija) (1683), prežele vso kulturo "zahoda". Spodbujale so razvoj znanosti, tehnike in tehnologije za obvladovanje, podrejanje in izkoriščanje potencialov narave (zemlje/materije in podrejenih ljudi). Uveljavila se je delitev dela (do vse manjših podrobnosti, tja do fragmentarnosti) na vseh področjih: ne le v proizvodnji, temveč tudi v znanostih (akademskih disciplinah), strokah in družbenih (vladnih) ustanovah. Vsakdo se je hotel ukvarjati s svojim čim ožje opredeljenim področjem, ga poznavati in obvladovati (s svojega vidika) do podrobnosti, a brez povezave z drugimi področji. Vsakdo je težil k čim večji (če že ne kar absolutni) samostojnosti in neodvisnosti od drugih. Občutek povezanosti ljudi med seboj, ljudi z naravo ter tudi zavest o medsebojni povezanosti posameznih delov narave, sta se vse bolj izgubljala. Verjelo se je, da je dogodke mogoče vnaprej (natančno) napovedovati. Tak kartezijanski pogled na svet/naravo/stroj prežema mehanicizem, determinizem in racionalizem. V svoji dobi je povsem ustrezal težnji kapitalistov po gospodovanju in izkoriščanju vseh potencialov narave. Temu ni nihče niti pokazal niti postavljajl meje. Videti je bilo, da gre to podrejanje in hlastavo (zasebno profitarško) izkoriščanje lahko v nedogled. Predstava o svetu kot stroju je težila k statičnosti objektov (teles, delov). Stroj, ki ga je izdelal človek, pa je bilo mogoče nenehno izpopolnjevati (po načelu racionalnosti - poudarjanje moči razuma).

Vse to je dalo pečat večstoletnemu razvoju industrijske družbe zahodnega tipa. Vodilo je v hiter razvoj znanosti in na njej temelječe tehnologije podrejanja in izkoriščanja (narave in človeka). Dosežena je bila po eni strani visoka stopnja materialne blaginje, po drugi strani pa se je v določenem trenutku razvoja pokazalo, da ima tak "napredek" tudi svoje objektivne meje tako v naravi (izginjanje neobnovljivih fosilnih materialov/surovin) kot tudi v človeku in družbi (neznosne razmere, v katere je kapitalizem klasične dobe potisnil najete delavce so privedle do spoznanja o dveh nasprotujočih si družbenih razredih: razred kapitalistov in razred meznih delavcev, razred izkoriščevalcev in razred izkoriščanih - glej *Marx-Engelsov* Komunistični manifest, 1948). Najprej je na neznosnost subordinatorno-eksploatorskih razmer opozorila človeška narava, ki je kot nasprotje ustvarila idejo o socializmu in komunizmu, sprožila sindikalno organiziranje delavcev ter v tem okviru tudi nastanek socialnega dela. Precej dlje je vzdržala pritisk grabežljivosti (najprej v kapitalizmu, nato pa tudi v socializmu) narava: zemljina skorja, ozračje in voda. Problem

ekološke preobremenitve se je pokazal šele v drugi polovici 20. stoletja. Vendar je tedaj zelo hitro prišlo tudi do spoznanja, da obstoje "meje rasti" (*Meadows, 1974*). Sprožila pa so se tudi vprašanja o temeljnih paradigmah (vzorih) ureditve modernih družb, njihovega odnosa do naravnega okolja in podobno. Tako je ob kobncu sedemdesetih let prišlo med drugim tudi do trditve, da je odnos do narave napačen in da temeljna napaka izvira še iz Descartesovih zmot o pretiranem razparceliziranju sveta/narave, o povsem ločenem obstoju duha/uma/razuma od telesa/narave in iz tega izvirajoče ideje o medsebojni neodvisnosti in samostojnosti delov celote. Slednje pa je spodbujalo zanikanje ideje o medsebojni usodni povezanosti med deli celote ter iz tega izvirajoči prav tolikšni medsebojni odgovornosti - tako med ljudmi kot tudi med človekom in naravo/zemljo/vodo/ozračjem.

Socialno delo je torej v tem smislu le eden izmed načinov odzivov/uporov/negacije ureditve odnosov med ljudmi in odnosa človeka do narave zgolj po vzoru kartezijsko-newtonovskega stroja/mehanizma/determinizma in racionalizma.

Socialno delo v luči nove paradigme

Raziskovanja na področju subatomske fizike so v prvih desetletjih našega stoletja pripeljala do nepričakovanih in presenetljivih odkritij. Le-ta bi mogli na tem mestu (po *Capri, 1981, 86*) povzeti v naslednjem: Prvit, subatomski delci (elektroni, protoni) niso delci kot zrnca (objekti, predmeti, telesca) temveč so to obrazci (sheme, formule) verjetnosti medsebojnih zvez (povezav, razmerij, odnosov) v nedeljivi kozmični mreži, ki v način in obliko svojega obstoja in obnašanja (kot "delec" ali kot "val") vključuje tudi človeškega opazovalca in njegovo (oziroma njeno) zavest, duha (*Capra, 1986, 99*). To je v diametralnem nasprotju s kartezijsko-newtonskim pojmovanjem "objektivne" stvarnosti, ki da obstoji in se giblje neodvisno od človekovega duha, torej "objektivno" (ne pa "subjektivno!").

Drugič, svet/narava/kozmos je ena sama vsesplošna povezanost in odvisnost stvarnosti, je nedeljiva dinamična celota. Takšna je zaradi tega, ker poleg lokalnih (predmete opredeljevalnih) zvez obstajajo tudi nelokalne (trenutne) zveze med vsemi deli stvarnosti ne glede na prostor in čas.

Tretjič, linearnost vzročno-posledičnih zvez (značilnih za logiko mehanizma/stroja) je le poseben del/primer v sklopu nelinearnosti, ki opredeljujejo vsesplošno in (časovno in prostorsko) vsesmerno povezanost stvarnosti. Po *Capri* novo videnje/paradigma/vzor stvarnosti vznika iz spoznanja o bistveni medsebojni povezanosti in odvisnosti vseh pojavov - fizikalnih, bioloških, psiholoških, družbenih in kulturnih - ter s tem presega (do)sedanje disciplinarne in pojmovne meje

(Capra, 1986, 307). Za nov (sestavni-sistemski) pogled so značilne zamisli o celosti (holizmu), organskosti in ekološkosti v razsežnostih, ki segajo od subatomske do vseirske ravni.

Kritiki kartezijske paradigme se zdaj ogrevajo za pogled na svet kot da gre za živ organizem. Za živ organizem pa je značilen princip (samo)organizacije. To načelo se izraža v dveh pojavnih oblikah: prvo je samoorganizacija oziroma samoobnavljanje, ki predstavlja sposobnost živih organizmov, da se neprestano obnavljajo in reciklirajo svoje komponente, pri tem pa ohranijo svojo integriteto (osebno identiteto) in osnovne strukture. Druga pojavnost oblika tega principa (samo)organizacije pa je sposobnost samopreseganja: živi organizmi so sposobni ustvarjalno samopreseči fizične in mentalne dosežene meje v procesih učenja, razvoja in evolucije. (Capra, 1986, 312).

Za žive organizme je značilno, da imajo dve težnji: težnja po relativni avtonomiji, ki zagotavlja vsakemu organizmu (tudi organu kot njegovemu delu/podsistemu) osebno identiteto in relativno samostojnost/avtonomijo. Druga pa je težnja po integriranju/vključevanju v sistem višjega reda/nadsistem. Živi organizmi imajo izjemne sposobnosti prilagajanja okolju, hkrati pa imajo tudi sposobnost ustvarjalnega razvijanja novih struktur in funkcij brez kakršnega koli pritiska na okolje, ki predstavlja manifestacijo možnosti samopreseganja. Za svet živih organizmov so značilna razmerja sožitja in sodelovanja/simbioze (Capra, 1986, 322). Značilno za žive organizme je tudi, da vključujejo um/zavest in so s tem sposobni svobodne izbire med alternativnimi možnostmi.

Sklep

Na osnovi povedanega bi mogli glede socialnega dela povzeti naslednje:

V preteklosti se je tudi socialno delo neizogibno oblikovalo in razvijalo v okviru kartezijske paradigme: kot ozko opredeljena stroka poleg drugih strok, s katerimi se je sicer povezovala bolj ali pa manj, odvisno od primera do primera. Gospodarski zastoj je verjetno sestavni del neke globlje krize razvoja in splošne kulture družbe in njenega odnosa do narave, ki ga bo očitno treba spremeniti. Spremembe pa verjetno ne bodo mogle biti izvedene hitro in brez zadreg.

Sprememba splošnih gospodarskih in družbeno-kulturnih razmer bo brez dvoma pomenila tudi ustrezen izziv socialnemu delu in njegovi doktrini. Očitno pa je, da bodo zahteve do socialnih delavcev s strani tistih, ki bodo njihovo pomoč potrebovali, v prihodnosti dobile novo kvaliteto, tudi v

skladu s spreminjanjem temeljnega pogleda na svet, naravo in družbo.

LITERATURA

Auerhan, S., v: Richta, R., Civilizacija na raskrčju, Komunist, Beograd 1972

Banič, I., Vpliv tehnoloških dejavnikov na razvoj splošne tržne sposobnosti gospodarstva, XX. posvetovanje o ekonomiki in organizaciji združenega dela, Društvo ekonomistov Ljubljana, Zbornik referatov, Portorož, 9.-11. marec 1988, str. 11-16.

Capra, F., Vrijeme preokreta, Globus, Zagreb, Ljubljana, 1986.

Cvetanović, S., Rast produktivnosti, Produktivnost, Beograd, 1985/5-6

Enciklopedija leksikografskog zavoda, Zagreb 1969, 4 zv., str. 215-216

Engels, F., Položaj delavskega razreda v Angliji, MEID, 1. zv., CZ, Ljubljana 1969, str. 535-890

Kast, F. E., Rosenzweig, J. E., Organization and Management, McGraw Hill, New York 1985.

Kurenkov, A., Produktivnost u svijetu, Produktivnost, Beograd 1983/5

Lipovec, F., Razvita teorija organizacije, Obzorje, Maribor 1986

Malič, D., Kibernetska termodinamika, Gradjevinska knjiga, Beograd 1976

Marx-Engels, Manifest komunistične partije, Komunist, Ljubljana 1974

Meadows, D. H. idr., Meje rasti, CZ, Ljubljana 1974 (prva izd. 1972).

Novak, M., Organizacija rada u socijalizmu, Informator, Zagreb 1985

Ovsenik, Jože, Prenova organizacije dela v luči dveh paradigem, VII. Posvetovanje organizatorjev dela "Prenova organizacije dela glede na zahteve tržnega gospodarjenja", Portorož, 14-15. aprila 1988, in v: Organizacija in kadri, Kranj

1988/1-2, str. 148-157.

Pintar, E. M., Dolgoročni razvoj SR Slovenije. Organizacije in kadri, 1988, 1-2, str. 148-157

Pučko, D., Postavljanje razvojne strategije ozda in planiranje investicij, XX. posvetovanje o ekonomiki in organizaciji združenega dela, Društvo ekonomistov Ljubljana, Portorož, 9. - 11. marec 1988. Zbornik referatov, str. 49-63

Rihta, R. idr., Civilizacija na raskršću, Komunist, Beograd 1972.

Thurrow, L. C., The Zero-Sum Solution, Simon and Schuster, New York 1985

ZA VISOKO SOLO SOCIALNEGA DELA KOT INVENTIVNI IN KRITICNI EDUKATIVNI AMBIENT

Mag. Tone Brejč

Prav nič ne bi rad dopolnjeval ali celo popravil zanimivih in prepričljivih utemeljevanj, ki so jih za tole "okroglo mizo" podali učitelji šole, rad bi se le pridružil z nekaterimi asociacijami optimističnemu in vztrajnemu prizadevanju, da se študij na tej šoli izoblikuje v obliki in trajanju, ki se je izkazala kot imanentna nujnost vseh oblik usposabljanja za delo z ljudmi. Podlaga za moje navezovanje sta predvsem dva pojma, ki sta bila danes v dveh prispevkih posebej izpostavljena, in sicer "profesionalizacija stroke" in "duh šole". Zdi se mi namreč, da se oba pojma, vsaj kar zadeva njuno udejanjanje v praktičnem vsakdanu šole, navezujeta na pojem, recimo pogojno, višjega reda, ki bi ga opredelil kot "edukativni ambient" šole oziroma, po domače, izobraževalno (notranje) okolje. Če si odmislim kaj slabe prostorske in siceršnje materialne pogoje, v katerih šola že leta deluje in ki bi lahko kvečjemu vplivali na oblikovanje nizkih ali nikakršnih aspiracij delavcev šole (pač v skladu s Gideovo iskrico, da so značaji zmeraj usklajeni z dogodki), se mi "edukativni ambient" prikazuje predvsem kot postvaritev prevladujoče ideologije šole. S tem mislim na to, katere vrednote želi šola v okviru svojih pedagoških in proučevalnih dejavnosti podpirati v odnosu do stroke in v odnosu do družbe. Kolikor šola dejansko pristaja na sintagmo, ki je sicer dokaj splošna in lahko tudi aktivistično zapeljiva, da je "socialno delo dejavnik sprememb" pri posamezniku in v družbi, potem se mi zdi, da je treba med take vrednote uvrstiti vsaj "pogum", "kritičnost", "inventivnost", "sodelovanje", in "oveljavitvenost". Ker pa predstavlja šola tudi poseben sistem organizacije dela kaže upoštevati tudi spoznanja iz teorije organizacij, da je zanjo verjetno najprimernejša Ouchijeva "teorija Z", ki temelji na naslednjih treh vrednotah: "zaupanju", "zavzetosti" in "bližini". Tako pridemo do sklopa vrednot, ki, po mojem mnenju, tudi zmanjšujejo bojazen za "pomirjanje z obstoječim" oziroma za negativno prilagajanje, omogočajo pa tudi primerno zastavitvev notranjih in zunanjih povezav šole. Te povezave so lahko ena bistvenih lastnosti "edukativnega ambienta", saj lahko rezultirajo v storilnostno, empatično/emocionalno ali nevtralnno naravnost odnosov med učitelji šole, študenti in "pomembnimi drugimi" ali pa v kombinacijo teh naravnosti.

Pomemben vidik naravnosti šole, ki je seveda posebej vezan na profesionalizacijo stroke, se mi zdi izkustvena

sestavina študija. Mislim, da bi pri uresničevanju teženj, o katerih je danes govora, morali upoštevati, da lahko pridobijo socialni delavci, tako so pokazale raziskave na mojem ožjem področju, večine dela z ljudmi le na osnovi sistematičnega programa usposabljanja, ne pa v okviru "prakse", ki temelji na opazovanju in posnemanju izkušenih praktikov. Kazalo bi torej ponovno pretehtati sedanje izkustveno plat šolskega programa in izbrati pot, ki bi omogočila, da se preseže tudi danes omenjeno epistemološko odvisnost socialnega dela od drugih ved in študentom omogoči doživetje specifične poklicne verodostojnosti.

SOCIOLOGIJA, PRODUKCIJA SMISELNOSTI VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA IN SOCIALNO DELO

Dr. Maca Jogan

V vseh prispevkih sodelavcev iz VSSD, ki so z različnih vidikov osvetljevali izobraževanje socialnih delavcev in njihovo poklicno delovanje, je bilo ogromno zanimivih in k širšemu razmišljanju spodbujajočih spoznanj. V svojem prispevku se bom omejila na navedbo nekaterih vsebinskih razsežnosti, ki so vredne pozornosti pri presoji odnosov med sociologijo in socialnim delom. Usmerila se bom na nekatera teoretično pomembna vprašanja produkcije in uporabe socioloških znanj zlasti z vidika delovanja na posebnem področju socialnega dela. Čeprav se zdi takšna usmeritev morda preveč tuja današnji razpravi, sem prepričana, da je potrebna in da bom s konkretnimi primeri uspela pokazati na praktičnost in vsakdanjo navzočnost tega področja tudi v izobraževanju in delu socialnih delavcev.

Socialni delavci kot neposredni izvajalci različnih pomoči ljudem se namreč pri vsakdanjem delu naslanjajo na izražene ali prikrite razlage družbene urenjenosti in na njih temelječe recepte uravnavanja posameznikovega socialnega položaja. Dr. R. Kyovski je upravičeno opozoril na opreznost pri sprejemanju različnih receptov (ki se v času iskanja izhoda iz krize naše družbe ponujajo - večkrat enostransko, brez medsebojne konfrontacije - kot najučinkovitejši) in na njihovo preverjanje z vidika socialne politike. Ena od funkcij sociološkega izobraževanja socialnih delavcev je - po mojem globokem prepričanju - prav ta, da socialni delavci sami lažje razumejo svojo poklicno dejavnost kot sestavino celotnega družbenega dogajanja, to pomeni da lahko presojajo o smiselnosti in usmerjenosti lastnih praktičnih posegov. Čeprav se poklicno usmerjajo pretežno k posamezniku ali skupini (manjšega obsega), je v receptih za pomoč vselej vsebovana tudi neka določena koncepcija pravilnosti glede urenjenosti globalne družbe.

Ker pa ni nekega naravnega soglasja o tem, kaj je pravilno, temveč je to soglasje plod oziroma posledica procesov ustvarjanja smiselnosti vsakdanjega življenja, je z vsakokratno praktično dejavnostjo tudi povezano vprašanje, kdo in kako producira pravila o tem, kaj je prav, zaželeno, nujno itd. in kako se ta pravila ohranjajo.

Upravičena zahteva, da mora biti socialni delavec uspo-

sobljen za "branje socialnega teksta" (Zaviršek), za spoznavanje ozadja, iz katerega izvirajo stigmatizacije itd. se zato povezuje z vprašanjem, kako brati; drugate povedano: kako pojasnjevati delovanje in obstajanje različnih družbenih mehanizmov (na področju ideologije, prava, morale, religije, ekonomije itd.), ki sodelujejo pri oblikovanju posamičnih življenjskih celostnih situacij. Če se omejim na tiste vzorce "branja", ki so bili prevladujoči v dosedanjem sociološkem pojasnjevanju, potem gre za dvoje ključnih tipov razlaganja. Na eni strani razlaganje obstoječe resničnosti kot nekega pojava po sebi, ki pa ima to lastnost, da sam skrbi za to, da ostaja nespremenjen; iz takšne razlage totalitete črpajo svoje praktične potencialne predvsem reformistični pristopi v socialnem delu, pri čemer je (izraženo ali prikrito) vodilo, kako prilagoditi človeka obstoječim pravilom, medtem ko sama pravila morajo ostajati neproblematizirana. Če se sociološka razlaga odmakne od takšnega "naturalističnega" vzorca, se mora začeti spraševati po samih načinih ustvarjanja in reguliranja vsakdanjega življenja, po nosilcih teh regulacij, po tem, komu določene zapovedi zlasti ustrezajo, koga prizadenejo ipd. Skratka: obstoječa definicija smiselnosti delovanja vsakega posameznika v povezavi z drugimi v različnih družbenih okoljih (skupinah, institucijah, itd.) postane vprašljiva.

Pri obravnavi medsebojnih odnosov med sociološko teoretično razlago in usmeritvijo socialnega dela se vedno pojavlja vprašanje kakovosti razlage v zgornjem smislu in ne le vprašanje razmejitve področij glede na obseg dejavnosti. Praktična pomoč posamezniku je že usmerjena s predhodno razlago normalnega in pozitivno moralnega delovanja posameznika. V konkretnih razmerah neenake razdelitve moči v družbi, kar je dejstvo v vsem dosedanjem razvoju, so nosilci moči vselej lahko tako razložili obstoječo neenakost, da je bila smiselna in da so jo posamezniki sprejemali kot nekaj povsem naravnega ter delovali tako, da so jo ohranjevali. Če preidemo na konkretne parcialne razlage in na njih nakažem medsebojno (različno) povezanost sociološke teoretične razlage in usmerjenosti socialnega dela, bi omenila področje človekove samoskrbi in družbeno organizirane skrbi. Pri nekaterih avtorjih v sodobnosti lahko beremo, da se je s prenašanjem na institucije zmanjšala možnost človekovega avtonomnega urejanja svojih problemov in da prenašanje teh dejavnosti družba (država) težko prenaša. Na kaj bi morali biti pozorni pri tovrstnih razlagah?

Menim, da ne moremo mimo predpostavke, da je bilo v preteklosti bolje, da so bili ljudje bolj avtonomni in tudi bolj svobodni. Seveda je ta preteklost navadno označena kot "predindustrijska" družba, ki jo še dodatno kitijo konotacije o harmonični urejenosti v smislu Toenniesove "Gemeinschaft". Če poskusimo to podobo o zlati dobi v preteklem reševanju

socialnih problemov prenesti v resnične zgodovinske okoliščine, potem se hitro zamajajo temelji tega načina presojanja. Glede na asimetrijo moči in bogastva je bilo tako, da je za manjšino bilo poskrbljeno v vseh ozirih zagotavljanja socialne varnosti, za večino pa je bilo vprašanje zagotavljanja varnosti zamejeno s skrajno zoženim prostorom "samopomoči" na temelju, ki so ga določale vladajoče norme. Če vzamemo različne indikatorje socialnega položaja večine prebivalstva, denimo konec 19. st. v Evropi, potem bi težko sklepali, da so si vsi sorazmerno enako pomagali. S tem hočem samo opozoriti na to, da se moramo vprašati, kako je prišlo do institucionalnega širjenja pomoči, boljše različnih vrst pomoči, ki jih razumemo pod oznako "socialna država". Večkrat imam vtis, da se tudi nastajanje socialne države razlaga kot nekaj naravnega v okviru "industrijske družbe". nekaj, kar je obstajalo in obstaja mimo konkretnih interesov različnih skupin v družbi. Do institucionalizacije v zagotavljanju socialne varnosti je prišlo v veliki meri prav zaradi razrednega boja depriviranih in zaradi množičnega izkušanja neugodnih posledic "samopomoči".

In ravno v času krize države blaginje se ponovno pojavljajo sklicevanja na samopomoč - tako v razvitih pozno-kapitalističnih družbah kot tudi v zgodnesocialističnih. Takšna orientacija se velikokrat povezuje tudi z izredno ostro kritiko napak institucij (razsebljenost, veliki stroški itd), kar je zaradi dejanskih hib (ki pa jih je treba vendarle primerjati s preteklim konkretnim stanjem) potem tudi navzven zelo prepričljivo. Norveška sociologinja Kari Wearness je pred nekaj leti nedvoumno opozorila na to, da ne smemo pozabiti, kakšno je bilo realno stanje v preteklosti in kakšne so izkušnje večine s samopomočjo in "miloščino". Prav delovanje različnih institucij je omogočilo dejansko večjo svobodo in vsaj minimalno omilitev velikih neenakosti (čeprav nikakor ne trdim, da so se temeljna nesorazmerja odpravila). Seveda ne zanikam potrebe po negovanju vzorcev samopomoči v vsakdanjem življenju v vseh okoljih in tudi ne potrebe po kritičnem presojanju institucionalnih oblik medsebojne pomoči. Hočem le opozoriti na nujnost vključitve zgodovinskega spomina (ki ni in ne more biti identičen z ideološkimi samopredstavami, ki so vladajočim pomagale producirati vsakokratno smiselnost) v razpravljanje o razmerju med formalnim in neformalnim (institucionalnim in neinstitucionalnim) delom na področju zagotavljanja pomoči.

Za vsakokratno družbo in pojasnjevanje njene urejenosti je gotovo pomembno vprašanje, kako se producirajo nemočni, marginalni, pomoči potrebni (kar je ena od sfer socialnega dela) in kako se organizira pomoč. Ključno vprašanje se mi pri tem zdi, kdo in zakaj postavlja meje marginalnosti, oziroma, če se navežem na izredno uspelo prisposodob o reki

(Ovsenik), kdo določa merila za sodelovanje v "deročem toku" in čemu. Glede na socialna okolja in tehnološki razvoj so namreč te meje zelo gibljive in včasih silno zožene. Kot primer lahko razumemo udeležbo ženske delovne sile v sodobni elektronski industriji v nekaterih deželah v razvoju (več o tem M. Košak v delu Ženske in diskriminacija): pri njih se udeležba v "deročem toku" omejuje na mladost (od 13, 14 let do nekaj čez dvajset), ko pa so izkoriščene in invalidi, se odpplavljajo v sfero marginalnosti. Poskusi, da bi se takšna urejenost kaj spremenila (npr. sindikalna organiziranost in zahteve varstva itd.), navadno peljejo do premika dejavnosti v tista področja, kjer je še mogoče neovirano poslovati tako, da je struga aktivnosti in normalnosti silno zožena in izjemno deroča. Mimogrede: ta "tok" (vzorec družbeno želenega načina življenja) ne izključuje le človeka kot celostnega bitja potreb (ki ga reducira na pretežno moralno dimenzijo, s čimer je dana možnost izravnave deficitov dejanskih možnosti), temveč vključuje tudi roparski odnos do narave. Če se človek upošteva zgolj kot govoreče orodje (posebej naj omenim razumevanje žensk kot "udomačenih reproducentk vrste"), potem je pač razumljivo, da je ta zanimiv, dokler služi osnovnemu namenu - da je orodje. Ko pa ni v tej funkciji, se prepušča kot sestavina obrobja korekcijskim mehanizmom (socialne politike). Smisel pridobivanja socioloških znanj vidim v razvijanju takšnih sposobnosti socialnega delavca, da ta ne bi vnaprej pristajal na to, da je "deroča reka" nekaj edino veljavnega in da se normalno (zaradi tehnološkega razvoja) širijo struge marginalnosti. Kolikor sem mogla razbrati iz današnje razprave, je ta cilj vsaj v nastavkih že tudi navzoč v dosedanjem raziskovanju socialnih problemov in v izobraževanju. (Posebej bi moral biti poudarjen v visokošolskem izobraževanju.) Obstoječa krizna situacija le še dodatno povečuje pomembnost sociološke dimenzije - seveda ne v pozitivistični paradigmi.

K RAZMERJU MED SOCIOLOGIJO IN SOCIALNIM DELOM

Mag. Tanja Renner

V razvoju socialnega dela kot stroke sociologija ni imela vselej enakega mesta in pomena. Dialog in sodelovanje med sociologijo in socialnim delom se je v svetu intenziviral zlasti ob koncu šestdesetih let. Dotlej je bila sociologija v študijskih programih socialnega dela prisotna bolj obrobno, socialno delo je imelo privilegirano razmerje najprej s pravnimi in nato s psihološkimi in psihiatričnimi vedami. S silno politizacijo in radikalizacijo socialnega dela v šestdesetih in sedemdesetih letih pa je prišlo do zasuka in po mojem kar posrečenega srečanja med socialnim delom in levo, kritično sociologijo. Gre za razmere, ki jih poznamo: socialno delo ali bolj socialni delavci so se zoperstavili svoji vlogi tampona in funkciji "vazelina sistema", kakor so se izražali, stopili so na stran klienta in se z radikalno sociologijo srečali v skupnem hotenju po spremembi družbenega sistema in institucij, ki so utesnjevali oboje, tako sociologijo kot socialno delo.

Vzporedno s tem zbližanjem obeh strok so se spreminjali tudi programi sociologije v višješolskem in nato visokošolskem oziroma fakultetnem študiju socialnega dela v smeri vse večje prisotnosti socioloških znanj. Kolikor poznam programe sociologije v študiju socialnega dela v zahodni Evropi, bi jih bilo mogoče - grobo rečeno - deliti na tri sklope: na uvodni sociološki študij poglavitnih družbenih vprašanj sodobnosti in posamezne globalne družbe; na drugi sklop, ki obravnava metodologijo in sistematiko družboslovnega raziskovanja; in na tretji, bolj aplikativni sklop, kjer prihajajo do izraza predvsem posebne sociologije, afinitetno usmerjene k socialnemu delu, zlasti urbana sociologija, sociologija družine, mladine, sociologija zdravja, sociologija organizacije in sociologija planiranja.

Sociologija naj bi tako v korpus socialnega dela vnašala sociologiji imanentne značilnosti, kakor je teoretsko spoznavna in interpretativna vednost o strukturi in dinamikah globalne družbe, nato njena informativna funkcija, kar pomeni, da mora biti sociologija sposobna operativnega prevajanja informacij o družbi, ki jih producira njen teoretsko metodološki aparat, in slednjič, na osnovi razvojnih trendov, ki jih ugotavlja, mora artikulirati elemente za predikcijo in predvsem za planiranje družbenega razvoja.

Res je, da je vednost vzajemna, kar pomeni, da se ima

bržkone tudi sociologija kaj naučiti od socialnega dela, toda ker vendarle govorim kot sociologinja, bi rekla, da je po mojem prispevek sociologije socialnemu delu lahko dvojen. Sociologija lahko daje socialnemu delu spoznanja za rigorozno interpretacijo problemov socialne realnosti, ki zadevajo tudi socialno delo, in s socialnim delom sodeluje v definiranju (oziroma premišljanju) njegove družbene vmeščenosti; gre za torej neke vrste sociologijo socialnega dela.

Se nekaj besed k razmerju med sociologijo in socialnim delom. To razmerje je bilo včasih pri nas, vsaj po mojem, nekoliko zamegljeno ali vsaj ne zelo dobro definirano. Začela bom kar *per negationem*. Menim, da ne držijo oziroma da so poenostavljena nekatera razločevanja, kakor na primer to, da je sociologija teoretska veda in socialno delo ateoretsko in bolj operativno-aplikativno, da sociologija temelji na raziskovanju, socialnemu delu pa da ta predpostavka ni tako nujna, da je sociologija socialnega dela nekaj takega kot teorija socialnega dela in podobno.

Ze res, da mora biti sociologija teoretska veda, vendar je ni dobre sociologije brez sposobnosti prevajanja svoje vednosti v konkretno družbeno realnost; tako tudi socialno delo ne more biti zgolj operativno aplikativno početje brez lastne teoretske refleksije, sicer bi ne bilo veda, disciplina, temveč strokovno tehnično podjetje. Mnenja sem, da ne sociologija ne kaka druga akademska konsolidirana disciplina ne more zgraditi (vnesti) teoretskega aparata za socialno delo ali namesto njega in mu s tem pomagati do akademske legitimnosti in identitete. Raven sodelovanja med sociologijo in socialnim delom vidim drugje. Strokovna področja obeh ved so sicer sorodna, "objekti" proučevanja se kdaj tudi prekrivajo, pa vendar se obe stroki gibljeta na avtonomnih ravneh. Zdi se mi, da šele jasna identiteta in avtonomija ene in druge vede nudi možnost dobrega teoretskega, raziskovalnega in pedagoškega sodelovanja.

SOCIOLOGIJA - SOCIALNO DELO: (IN)KOMPATIBILNOST ?

Srečo Dragoš

Predvsem preko tistega, kar je sociologiji in socialnemu delu skupno, se lahko (u)vidijo njune različnosti. Skupen je sociologiji in socialnemu delu že vzrok njenega nastanka, ki je v naslednjem:

1. soočenje z družbeno krizo, ki jo je bilo treba pojasniti in iz katere je bilo treba najti izhod na način, ki je bil drugačen od vseh prejšnjih;
2. odvisnost od drugih znanosti, predvsem v spoznavno-teoretičnem smislu (epistemološki vidik).

Ad 1. Zato sta se sociologija in socialno delo kot samostojni družboslovni področji pojavili relativno pozno, bili na začetku precej apologetski, njune temeljne teoretične kategorije, v kolikor so bile izoblikovane, so se zaradi svoje spekulativnosti morale hitro spreminjati, kot so se spreminjale tudi razmere, ki naj bi se s temi kategorijami razložile.

Ce pogledamo nastanek sociologije, vidimo, da je to pravzaprav odgovor meščanske družbe na lastno krizo (sredina 19. stoletja). Razvoj kapitalističnega blagostanja je namreč zelo hitro pokazal, da je to za precejšen del družbe propadanje, za celotno družbo pa nestabilnost. Od tod paradoks, da je potreba evforične akumulacije kapitala sama sprožila potrebo po racionalistični akumulaciji znanja, ki bi dalo čimbolj natančne odgovore za nadaljnji razvoj. Tako je nastala sociologija. Podobno je tudi s socialnim delom. Individualna pomoč, temelječa na ljubezni do bližnjega ali pa na preračunljivosti do samega sebe, naenkrat ni več zadostovala kot blažilec kriz; treba je bilo izoblikovati družbeno organiziran pristop k nujenju pomoči, ki ne bo več temeljil zgolj na osebnih motivih in občutkih, pač pa na racionalni, sistemsko organizirani dejavnosti, ki naj bi ustvarila družbene pogoje, v katerih bo pomoč ljudem spet lahko učinkovita. Tudi tu gre verjetno za podoben paradoks: etični pristop protestantizma (zlasti glede materialnega bogastva, ki zdaj ni več cilj, ampak sredstvo odreditve za tistega, ki ga ima) je bil pomemben faktor razvoja kapitalizma (M. Weber), in prav tako pomemben motiv za dobrodelnost kot tudi ustrezen okvir za začetek strokovnega socialnega dela, ki naj bi razreševalo prav tisto, kar je kapitalizem povzročil, a ni mogel sam po sebi razrešiti. (Prve šole za socialno delo so nastale

v okviru dejavnosti protestantske cerkve).

Ad 2. Pri sociologiji in socialnem delu gre za podobno genezo glede svojega nastanka in potreb, iz katerih sta se rodili in glede vprašanj, na katera naj bi odgovarjali. (Seveda je pri socialnem delu glede na sociologijo polstoletni časovni zamik, ki je verjetno razložljiv predvsem z njunim interesnim področjem in mestom socialnega dela v "klasifikaciji" družboslovnih ved.) In zdaj pogledajmo razlike med sociologijo in socialnim delom. Sociologija, ki naj bi bila splošna teoretična znanost o družbi, je vendarle morala počakati na formiranje drugih znanosti, ki so bolj enostavne ("čiste", ki niso "sestavljene" iz več znanosti). Tako se je najprej osamosvojila matematika; pa astronomija, ki se je morala prej otresti astrologije; fizika, ki se je vzpostavila šele z mehaniko; kemija, ki je morala prej opraviti z alkemijo; biologija, ki je postala eksaktna šele z Darwinom; zgodovina, ki se je morala otresti mistike itd. Vse te znanosti, ko se očistijo neznanstvenih pristopov, kulminirajo v 19. stol. v takšen spoznavnoteoretični potencial, da se kot samostojni vedi končno lahko pojavita tudi psihologija in sociologija. Sociologija se je lahko naslonila predvsem na že razvito zgodovino, svojo empiričnost pa razvila zlasti iz eksperimentalne ter klinične psihologije, torej na podoben način, kot je psihologija v istem času nastala s tem, ko je v mnogem izhajala iz biologije (fiziologije in nevrologije).

- Sociologija (kot najsplošnejša veda o globalni družbi) je torej lahko nastala le tako, da je črpala iz drugih ved. Prav to je tudi eden od pogojev njene eksaktnosti in eden od razlogov, da se je pojavila šele tako pozno, saj so morale biti druge znanosti že razvite.

- Če rečemo, da je sociologija najsplošnejša znanost o družbi, kot taka pa hkati sestavljena veda, potem to glede na druge družboslovne vede pomeni, da ima sociologija za centralno (splošnoteoretično) preokupacijo tisto, kar ostaja pri drugih vedah na obrobju. (Ekonomija ali pravo npr. proučujeta družbo zgolj z ekonomskega oziroma pravnega vidika in čeprav ne moreta ignorirati socioloških aspektov svojega področja proučevanja, sociološki problemi kljub temu niso središče njunega zanimanja.)

To je značilno tudi za socialno delo, ki je (prav tako kot sociologija) sestavljena veda in se je takšna lahko pojavila šele takrat, ko so bile povsem vzpostavljene druge vede (zlasti sociologija, psihologija). Med socialnim delom in sociologijo pa je pomembna razlika, po kateri jima v "klasifikaciji" družboslovnih ved pripada povsem različen položaj. Od tod izvira tudi dobršen del travm tako sociologije kot socialnega dela, ki imajo sicer isti imenovalec, a različen predznak. Gre namreč za to, da sociologija preneha

biti splošna teoretična veda o družbi takrat, ko preveč zanemari:

a) družbo v njeni splošnosti oziroma globalno strukturo ali pa

b) konkretne strukturne dimenzije, v katerih je sploh lahko razvidno neposredno družbeno izkustvo skupin in posameznikov.

To sta dva za sociologijo uničujoča ekstrema, saj oba onemogočata temeljno nalogo sociologije, ki bi jo najkrajše lahko označili (s *Supekovimi* besedami) "raziskovati razvoj človekovih potreb v primerjavi z razvojem same družbene organizacije". Celoten razvoj sociologije je pravzaprav poskus izogibanja tema dvema ekstremoma, saj sociologija stagnira takrat, ko se izgublja v abstraktnih teorijah (ekstrem a), ali pa, ko njeno parcialno izkustvo ne omogoča novega družbenega izkustva na splošni ravni (ekstrem b). Sociologija se je v bistvu začela tako, da je štartala povsem iz prvega ekstrema (kot splošna "znanost" o globalni družbi), po eni strani se je namreč zavedala svoje naloge, da naj bi pojasnjevala družbo na občni ravni, vendar je bila temu še nedorasla. Socialno delo pa se je začelo ukvarjati predvsem s posameznikom; že takrat se je namreč zavedalo svojega strokovnega poslanstva (pomoč ljudem), čeprav mu še ni (bilo) doraslo. Tipičen "sociološki" poskus izoblikovati čim bolj splošno in eksaktno teorijo o družbi je naredil že sto let pred sociološko stroko duhovnik *George Berkeley*, ki se je skliceval na Newtonove zakone mehanike in potegnil analogijo med družbenim instinktom in silo gravitacije v fizičnem svetu: kot se dve masi privlačita tem bolj, čim bližje sta si, tako se posamezniki privlačijo, čim bolj so si podobni. Sodelovanje je zato centripetalna sila v družbi, človekova sebičnost in individualizem pa centrifugalna sila. Zato je obstoj družbe dosežen takrat, ko je centrifugalna sila šibkejša od centripetalne. Eden od najprodnnejših sodobnih jugoslovenskih sociologov *Vjeran Katunarić* razlaga buržoazno družbo prav tako na abstraktni ravni in z analogijo iz fizike: zanj je meščanska družba "institucionalno razpadanje vseh medsebojnih vezi med ljudmi, razen ekonomskih, sistem izoliranja in medsebojega oddaljevanja... Ta proces je sličen teoriji 'velikega treska' v fiziki, s katero se pojasnjuje širjenje vesolja ob hkratnem oddaljevanju med planeti, sistemi in galaksijami."¹

Ce se sociologija iz tega vesoljskega nivoja ne bi spustila na zemljo, bi ostala v tistem prvem ekstremu (a), in

¹Vjeran Katunarić, *Zenski eros i civilizacija smrti*, Naprijed, Beograd 1984, str. 33

sicer ne glede na to, če so takšne obče teorije družbe metafizično zgrešene (kot *Berekeleyeva*) ali pa empirično pravilne (*Katunaričeva*). In enako je s socialnim delom: če v svojem interesu za posameznikovo ravnanje in njegovo konkretno družbeno okolje izpusti iz svojega strokovnega horizonta posluh za splošne razmere (socialne, normative, ideološke), ki pogojujejo to konkretno (a)socialnost posameznika, potem socialno delo ne more biti nič drugega kot parapsihiatrija, parapsihologija, parapedagogika... ali pa (v najboljšem primeru) tehnologija dobroteljnosti. Socialno delo je torej podobno sociologiji (bolje: z njo stično) tam, kjer se mora zanimati za kvaliteto odnosov, porazdelitev moči, dobrin, ugleda, skratka za družbene možnosti obstoja in funkcioniranja posameznika v konglomeratu socialnih interakcij; hkrati pa je bistveno drugačno od sociologije zato, ker je predmet socialnega dela še vedno posameznik, ne pa družbene strukture. Socialno delo se ukvarja sicer s skupinami in s skupnostjo (lokalno, širšo), a vselej z namenom, da uvidi položaj posameznika in mu omogoča (po)moč² za lastno funkcioniranje - za razliko od sociologije, ki se razen z družbo v globalu ukvarja prav tako z njenimi strukturnimi deli (institucije, posamezne skupnosti, skupine, posamezniki), in sicer z namenom, da odkrije zakonitosti razvoja teh družbenih struktur in celotnih sistemov, ter omogoča optimalno reguliranje družbenega razvoja po posameznih sektorjih (ekonomiji, pravu, socialni politiki itd.). To lahko poenostavljeno prikažemo s shemo (glej shemo na naslednji strani).

Sociologija se torej usmerja, če hoče biti teoretična znanost o globalni družbi, predvsem na medsebojne odnose posameznih (de)organiziranih delov družbenega sistema, torej na njegovo strukturo oziroma dinamiko družbenih interakcij strukturnih delov sistema. Socialno delo pa se (kot praktična veda) usmerja na interakcijo posameznika z njegovim družbenim okoljem oziroma s posledicami in vzroki "kratkih stikov", ki na tej relaciji nastajajo. Samostojnost in povezanost sta namreč dva osnovna pojma, ki postajata vse bolj aktualna, zlasti v sociologiji in socialnem delu. Ko samostojnost postane v socialnem smislu problem, ga skušamo reševati s povezanostjo, kot je tudi povezanost lahko problem, če uničuje samostojnost. Tisto, kar problematizira tako samo-

²Problem posameznikov, skupin, celotnih skupnosti se mi z vidika socialnega dela vselej kaže kot problem njihove moči, potrebne za optimalizacijo njihovih socialnih interakcij. V tem smislu mi je sintagma "socialno delo = veda o pomoči ljudem" čisto simpatična. Klasična karitativnost npr. je postala problematična takrat, ko je ljudem, ki naj bi jim bila namenjena, njihovo moč zmanjševala (odvisnost), ne pa povečala.

stojnost kot povezanost, je namreč vprašanje obstoja (in participacije) ter odvisnosti - tu pa ima svoje mesto tako sociologija kot socialno delo, pač odvisno od tega, kaj to pomeni za funkcioniranje družbe ter njenih delov (sociološki pristop) ali pa za funkcioniranje posameznika in tistih, ki sestavljajo njegovo neposredno okolje (socialni pristop).

ZNACILNOST

V E D A

	socialno delo	sociologija
interesno izhodišče	POSAMEZNIK (skupina, lokalna skupnost)	GLOBALNI DRUŽBENI SISTEM (skupnosti, skupine, posamezniki kot strukturni deli sistema)
namen	optimalna INTEGRACIJA POSAMEZNIKA (skupin, lokalnih skupnosti) v neposredno družbeno okolje	optimalno FUNKCIONIRANJE SISTEMSKIH DELOV in družbe kot celote
predmet	živiljenjska situacija človeka, ki mu otežuje zadovoljevanje njegovih potreb in opravljanje vlog	"socialna realnost, vzeta v vseh stopnjah" (Gurvitch) "socialni procesi in socialne oblike" (Wiese)
delovanje na družbeno realnost	nudenje POMOCI (socialne, osebne)	VZROČNO POJASNJEVANJE DRUŽBENIH POJAVOV (sociologija mora "socialni postopek smiselno dojeti in ga s tem vzročno pojasniti v njegovem toku in njegovem delovanju", Weber)

Zgornja shema (ilustracija shematskega odnosa med socialnim delom in sociologijo) temelji na predpostavki, da je družbena realnost nekaj, kar ni ulovljivo zgolj s pristopom obče teoretične sociološke spekulacije ali pa zgolj z aplikativno pragmatičnim socialnim delom. V teh dveh ekstremih bi se stroki spet znašli takrat, ko bi na realnost gledali tako, kot je bilo to značilno za sociologijo v začetku njenega razvoja ali pa za socialno delo v njegovi predstrokovni praksi. Ne družbe (v njenem občestrovnem

smislu) ne posameznika namreč ni mogoče brez ostanka izvesti enega iz drugega. Od bistva družbe se namreč odmaknemo, če jo skušamo izvesti iz nekih notranjih psihičnih pojavov, ki jih nosijo posamezniki v svojih interakcijah z okoljem. (To stališče je npr. ekstretno razvil *Gabriel Tarde*; po njegovem naj bi sociologija postala "inter-psihologija".) Prav tako pa zgrešimo, če posameznika razumemo zgolj kot funkcionalni privesek družbe, ki je dejaven v prostorskem in vsebinskem smislu zgolj na način, ki mu ga določa sistem (*Parsons*, *Merton*). Obe totaliteti, družba in posameznik, živita le, če je možen svoboden razvoj vsake od njiju, kar pomeni, da prevlada ene nad drugo nujno pelje v zastranitev obeh - od tod asocialnost kot najsplošnejša oznaka takih procesov. Vojin Milić poudarja, ko piše o sociološkem pristopu k stvarnosti, da se moramo zavedati naslednjih dveh osnovnih faktorjev:

1. da vsebujejo posamezni strukturni deli družbe vse družbene dimenzije (gospodarsko osnovo, posebno organizacijo, posebno kulturo) in lahko postanejo samostojni nosilci družbene akcije;

2. da so posebne družbene dejavnosti zgrajene na specifičnih determinizmih, ki jih globalna družba mora upoštevati pri realizaciji določenih ciljev, kar pomeni, da ti ožji strukturni deli terjajo relativno samostojnost (ne glede na to, ali jo upoštevamo, priznavamo, dopuščamo ali pa ne.)

Seveda je za vse to potreben sociološki napor, saj je za razliko od takega pristopa "mного lažje potrditi neke osnovne karakteristike družbenega sistema pa iz njega deducirati vse ostalo. Toda to je provizoričen in znanstveno neploden postopek, ker družba, posebno sodobna, ni abstraktna totaliteta..."³

Stališče, da posamezni deli družbene strukture lahko postanejo celo povsem samostojni nosilci družbene akcije, ker imajo lastne, samosvoje razvojne determinante in zato niso le izvedene funkcije globalnega sistema, postavlja pred sociologijo zahtevo, da ne ostaja samo na globalni ravni, pač pa se mora v analitičnem razčlenjevanju približati mnogoterim konkretnim strukturam, med katerimi je mišljen tudi posameznik. Dejstvo, da sociologija mora upoštevati tudi človeka v njegovi antropološki dimenziji, je pri nas poudaril R. Supek že leta 1961, ali pa tudi V. Milić z vprašanjem: "Ali se lahko, na primer, dobi popolna slika o družbenih pogojih, v kakršnih je nastajala neka umetnost ali znanost, brez siste-

³Vojin Milić, Sociološki metod, Nolit, Beograd 1965, str. 170

matskega biografskega proučevanja ljudi, ki so jo ustvarjali?" (op. cit., str. 171)

Takšen "sistematsko biografski pristop" je nepogrešljiv tudi pri socialnem delu in ga zasledimo že v njegovih strokovnih začetkih. Prav v socialni diagnozi na primer gre za takšno početje, ki sicer še ni raziskovanje, je pa hkrati v nekem smislu tudi več od tega: "V odnosu do procesa dajanja pomoči stranki (socialna diagnoza) preseže domet raziskovanja" (M. Milovanović). Torej se tudi v tej točki sociologija in socialno delo približujeta, v kolikor se osredotočata na posameznika, čeprav seveda vsaka z drugačnega izhodišča in z drugačnim namenom (gl. prejšnjo shemo). Ob tem namen sociologije še vedno obstaja predvsem v razkritju možnosti optimalnega funkcioniranja sistemskih delov ter celotnega sistema - in hkrati v omogočanju takega funkcioniranja predvsem preko nosilcev družbene moči (v politiki, ekonomiji, planiranju...). Namen socialnega dela pa je pomoč ljudem pri njihovi optimalni integraciji v neposredno življenjsko okolje, pri čemer je analitična intencija socialnega dela (za razliko od sociologije) vselej podrejena temu namenu, torej konkretni pomoči. Prav v tem vidim centralno ločnico med sociologijo kot splošno vedo o družbi in socialnim delom kot aplikativno vedo.

S tem ko za izhodišče socialnega dela postavljamo človeka, je mišljeno pravzaprav zadovoljevanje njegovih potreb, ki so vselej pomanjkanje (nečesa) oziroma težnja po zadovoljitvi tega pomanjkanja. Ta potreba, tisto (po)manjkanje, ki ga je treba odpraviti, lahko nastane v človeku samem (biološke potrebe) ali pa med njim in okolico (socialne potrebe). Ko rečemo, da se socialno delo usmerja na socialne potrebe posameznika, mislimo s tem na tri aspekte⁴:

1. kaj se dogaja v psihičnem življenju posameznika (psihološki vidik)
2. kaj se dogaja med posameznikom in njegovim okoljem (socialni vidik),
3. kaj se dogaja v ožjem in širšem okolju, ki je za posameznika življenjsko pomembno (sociološki vidik).

Tu je še bolj vidna specifičnost socialnega dela, katerega namen je, kot rečeno, integracija posameznika v njegovo neposredno okolje (točka 2) - in prav zaradi tega je zelo pomemben tudi psihološki in sociološki vidik. Zato se zdi, da je nemogoče najti tisto črto ločnico, ki bi ločevala

⁴Gl. Milorad Milovanović, Metodika individualnog i grupnog socijalnog rada. Viša škola za socialne radnike, Beograd 1981, str. 29.

socialno delo (glede na njegov predmet) od drugih strok, ki bi torej razkrila področje, na katerem bi bilo končno lahko socialno delo "avtonomno", ker ne bi potrebovalo več ne sociologije ne psihologije. Avtonomnost stroke (tako socialnega dela kot sociologije) je zato treba razumeti v drugačnem smislu, in sicer kot takšno samostojnost, ki je možna le s povezanostjo z drugimi strokami, kar je šele pogoj specifičnosti vsake od njih. Tudi tu sta osamosvajanje in integracija možna šele oba skupaj, saj nista nekaj nasprotnega (izključujočega), podobno kot to velja v vsakdanjih socialnih odnosih. Prav to, kar velja za socialno delo, velja tudi za sociologijo; to je lepo razvidno npr. iz *Berger-Luckmannove* knjige Družbena konstrukcija realnosti. V njej je že iz samih naslovov poglavij razvidno, kako sodobna sociologija čuti potrebo po sestopu iz občega v posebno in zlasti posamično, kjer se v središče interesa postavlja individuum in njegova percepcija, od česar je tudi odvisna družbena konstrukcija realnosti. Naslovi, kot so Realnost vsakdanjega življenja, Organizem in aktivnost, Vloge, Pojemovni mehanizmi za vzdrževanje sveta, Internalizacija realnosti, Internalizacija in družbena struktura, kažejo na teoretski sestop v tista področja, ki so po klišejskih predstavah običajno primat psihologije ali socialnega dela. Kljub temu pa knjiga prav zaradi takega pristopa predstavlja zgledno sociološko pisanje... Očitno torej pri takih postopkih ne gre za poseganje v sosednji vrt, pač pa za soočenje z družbeno realnostjo na tistem mestu, kjer je stičišče različnih strok, ki se z njo ukvarjajo.

V omenjeni Družbeni konstrukciji realnosti se eno od poglavij začne z mislijo, ki pravi:

"Realnost vsakdanjega življenja delim z drugimi, toda vprašanje je, kako te druge doživljam v vsakdanjem življenju."

Prav to velja še posebej za odnos socialnega dela do drugih strok v tem trenutku.

NOVI KONCEPTI IN IZKUBNJE PRI IZOBRAŽEVANJU ZA SOCIALNO DELO

V EVROPI

Vida Milošević

1. Začetki profesionalizacije socialnega dela

Izobraževanje za socialno delo se je začelo v razvitih evropskih državah in ZDA ob koncu prejšnjega stoletja (Nizozemska 1896, ZDA 1898). Izobraževanje strokovnih kadrov pomeni hkrati tudi začetek procesa profesionalizacije socialnega dela. Poklic se je počasi uvejavljal in širil po vsem svetu, posebej intenzivno še po drugi svetovni vojni. K temu je pripomogel obstoj številnih in težkih socialnih problemov in uveljavljanje ideje "države blaginje", kakor tudi dejavnost Organizacije združenih narodov na tem področju. Skupina strokovnjakov je pripravila model izobraževalnega programa za socialno delo, ki ga je OZN ponudila svojim članicam s priporočilom, da pričnejo z izobraževanjem tega profila. V posameznih državah je bil predložen izobraževalni program modificiran v skladu s specifičnimi potrebami konkretnega družbenoekonomskega in družbenopolitičnega sistema in glede na organizacijo socialnega varstva, tradicijo vzajemne pomoči, vladajoče vrednote in norme, kakor tudi druge dejavnike.

Danes poklic socialnega delavca obstaja skoraj v vseh državah (v Evropi ga zaenkrat še ni v Albaniji, Bolgariji in Sovjetski zvezi), vendar ni natančnih podatkov o tem, koliko je na svetu šol za izobraževanje tega poklicnega profila. Mednarodno združenje šol za socialno delo (IASSW, ustanovljeno leta 1928 v Parizu) povezuje danes 500 šol iz sedemdesetih držav. Vendar po vsej verjetnosti številne obstoječe šole zaradi različnih vzrokov niso včlanjene v to mednarodno organizacijo (denimo, od šestih jugoslovanskih ustanov, na katerih se izobražujejo socialni delavci, sta samo dve včlanjeni v IASSW) in jih je torej dejansko še precej več.

Glede na takšno razširjenost poklica je jasno, da tako v praksi kakor tudi v izobraževanju za socialno delo obstajajo velike razlike. Vseeno pa ima stroka skupno značilnost, ki je prisotna v vseh okoljih, to je humanizem. Clovečnost kot generično bistvo socialnega dela povezuje tudi poklicno in prostovoljno delo kot komplementarna vidika ene celote. Če bi primerjali vzgojnoizobraževalne programe za socialno delo iz raznih delov sveta, bi lahko našli vsaj deset predmetov, ki so sestavni del vseh programov (denimo družbena ureditev, pravni sistem, sociologija, psihologija, socialna politika,

organizacija socialnih služb, metode socialnega dela ipd.). Povsod se študentom posreduje temeljno družboslovno znanje ter poznavanje pravnega in upravnega sistema konkretne države.¹ Poleg tega obstaja cela vrsta socialnemu delu sorodnih poklicev in posebnih izobraževalnih programov raznih stopenj, ki jih izvajajo razne institucije. Upoštevati moramo tudi dejstvo, da je socialno delo dinamičen poklic, ki se po eni strani stalno prilagaja spreminjajočim se družbenim potrebam, po drugi strani pa tudi samo poskuša vplivati na te spremembe. Ko govorimo o konceptih izobraževanja za socialno delo, moramo torej najprej določiti kriterije za oceno stanja na tem področju.

Izobraževanje za socialno delo bi lahko presojali iz vidika družbenoekonomske in družbenopolitične ureditve držav, v katerih poteka (kapitalistične, socialistične in države v razvoju), kakor tudi glede na značilnosti, ki izhajajo iz družbene vloge socialnega dela, ali pa z vidika organizacije in trajanja izobraževanja in podobno.

Menimo, da je izobraževanje vendarle najbolj odvisno od družbene vloge socialnega dela. Prav družbena vloga izraža tudi vsa protislovja te stroke. V procesu profesionalizacije so se doslej izoblikovale tri pomembnejše družbene vloge socialnega dela. Za vsako od njih je, poleg drugih značilnosti, možno opredeliti tudi prevladujoči model izobraževanja socialnih delavcev. Modele je težko natančno razmejiti, ker pravzaprav ni povsem "čistih". Vendar pa obstajajo nekatere bistvene značilnosti vsakega od njih, ki ga diferencirajo od drugih; poskušali jih bomo izluščiti.

2. Modeli izobraževanja socialnih delavcev glede na družbeno vlogo poklica

Ceprav so se pojavile v različnih časovnih obdobjih in družbenopolitičnih sistemih, usmeritve socialnega dela, o katerih tukaj razpravljamo, še vedno vzporedno obstajajo, nekatere pa celo ponovno oživljajo (denimo konzervativizem v obliki neokonzervativizma). Obravnavani modeli najbolj izražajo pričakovano vlogo socialnega dela v določeni družbi, seveda pa se njegova dejanska vloga od pričakovane pogosto dokaj razlikuje.

2.1. Konzervativni model

Konzervativna usmeritev socialnega dela najbolj ustreza klasični kapitalistični državi, ker pomaga pri vzdrževanju socialnega miru in reprodukciji delovne sile. Cilj tako zastavljenega socialnega dela je socialna kontrola, ki jo v imenu države in njenih institucij opravlja tako, da posamezniku in družbenim skupinam pomaga pri prilagajanju na družbo, njeno strukturo, norme in vrednote. Oblike pomoči so lahko

zelo različne, pogosto le navidezne in v bistvu predstavljajo represivne ukrepe. Naloga socialnega dela je, da z uporabo posebnih metod in tehnik usposablja ljudi za opravljanje predvidenih socialnih vlog.

V tej usmeritvi se je razvil mit o politični nevtralnosti socialnega dela, kakor tudi prepričanje, da družbene razmere, ki pogojujejo človekovo življenje, niso predmet socialnega dela.

Konzervativizem je v socialnem delu prisoten kot dediščina dobrodelnosti in krščanske etike, čeprav so pionirji poklica (M. Richmond, J. Adams, O. Hill) poskušali to tradicijo spremeniti z opozarjanjem na družbeno pogojenost socialnih problemov. K uveljavitvi konzervativizma je v precejšnji meri prispeval tudi razvoj psihoanalize, ki se je utrdila v tridesetih letih in je v socialnem delu še vedno dokaj uveljavljena, čeprav v modernejših oblikah.

V konzervativni usmeritvi se je najbolj uveljavila metoda socialnega dela s posameznikom (kasneje tudi s skupino), ki je socialne delavce odvrčala od vzrokov družbenih in socialnih problemov.

Prevladujoča disciplina v tem konceptu socialnega dela je psihologija s poudarkom na psihoanalizi. Socialni delavec deluje kot terapevt, značilen je tako imenovani klinični pristop (v ZDA, Veliki Britaniji in še nekaterih državah tudi privatna praksa socialnih delavcev ni izjema). Socialnemu delavcu ta usmeritev ustreza zaradi relativno nekonfliktnega družbenega položaja in določenega "elitizma" poklica.

V sedemdesetih letih je zaradi ostrih kritik in uveljavljanja radikalnih idej o družbeni vlogi socialnega dela konzervativizem začel iskati nove inspiracije. Tako se je uveljavila psihosocialna šola, ki socialno delo vidi kot nujno življenjsko intervencijo in pomoč pri prilagajanju ali v kriznih situacijah. Pri tem se zamišlja država kot idealni socialni sistem, ki zagotavlja demokracijo, enakost in blaginjo in v katerega naj socialno delo s svojimi metodami posameznika (re)integrira.

Drugo novo obliko starih zamisli o socialnem delu lahko najdemo v neokonzervativizmu. Nastal je zaradi neuspeha države blaginje, da bi svojim prebivalcem trajno zagotavljala socialno varnost. Ekonomski upad in druge težave so v nekaterih državah (denimo ZDA in Velika Britanija) pomenile priložnost za napad na temeljna načela in prakso države blaginje.² Država zmanjšuje sklade za socialno varstvo in prenaša odgovornost ter obveznosti na posameznika in družino. Neokonzervativizem je pri večini socialnih delavcev naletel na resen odpor, vendar pa ga sprejema tista manjšina, ki je

nasprotovala radikalnemu gibanju. Se več, ravno v radikalni usmeritvi so se razvile in preizkusile nekatere oblike dela, ki se ujemajo tudi s predstavami zagovornikov neokonzervativizma - da naj socialno delo predvsem spodbuja samorazvoj, samopomoč in samoorganiziranje ljudi.

Socialno delo, ki je zvesto svoji konzervativni vlogi, si prizadeva za ohranjanje družbenega ravnovesja in v središče svojega zanimanja ter delovanja postavlja posameznika in družino, da bi jih usposobilo za opravljanje vseh njihovih funkcij in pričakovanih družbenih vlog. Robert Pinker denimo predlaga socialnim delavcem (in njihovim učiteljem), naj se spet usmerijo na posameznika in njegove probleme, vprašanje ekonomije in politike pa naj prepustijo drugim strokovnjakom.³

Konzervativizem je še danes prisoten posebno tam, kjer ima socialno delo najdaljšo tradicijo, posebej še v ZDA, kjer se radikalizem ni toliko uveljavil. Tudi v Evropi obstaja v raznih oblikah, čeprav je tukaj radikalno gibanje prineslo več sprememb tako v praksi kakor tudi v izobraževanju za socialno delo. To se posebej vidi v kodeksih poklicne etike socialnih delavcev. Konzervativna usmeritev v socialnem delu je v svoji različici pustila sledi tudi v socialističnih državah vzhodne Evrope.

Značilnosti konzervativnega pristopa v socialnem delu so: visoka stopnja profesionalizacije, institucionalizacije in specializacije. Videti je, da v teh državah izobraževanje socialnih delavcev ni omejeno na raven višjih šol, ker njihova praktična dejavnost ne ogroža države in njenih institucij.

2.2. Reformistični model

Socialna reforma in izboljšanje socialnoekonomskega položaja posameznih družbenih skupin je bil cilj socialnega dela v prvi fazi njegove profesionalizacije, ko je opozorilo na družbeno pogojenost socialnih problemov (*Mary Richmond, Social Diagnosis, 1917*). Čeprav jo je konzervativizem za nekaj časa potisnil ob stran, je socialno reformistična usmeritev postala najpomembnejša značilnost socialnega dela, ki je pogosto dobivala nove inspiracije ob aktualnih družbenih procesih (gospodarska recesija v tridesetih letih, uveljavitev socialne demokracije in države blaginje po drugi svetovni vojni).

Socialno delo, ki ima za cilj svojega delovanja večje ali manjše socialne reforme, se povezuje s političnimi strankami in v okviru obstoječega sistema, po legalni poti poskuša izboljševati socialno varnost državljanov. Socialno delo te usmeritve je do neke mere politično ozaveščeno in

aktivno, čeprav ne opozarja na razredno izkoriščanje in njegove posledice.

Od klasičnih metod socialnega dela je za delovanje v skladu s cilji te usmeritve poleg dela s posameznikom in s skupino še zlasti primerna metoda skupnostnega socialnega dela.

Med temeljnimi disciplinami, na katere se socialno delo te usmeritve najbolj opira, imata najpomembnejše mesto pravo (socialno pravo) in sociologija. V tem modelu, ki je v svojem bistvu usmerjen tako na družbo kakor tudi na posameznika, se je najprej razvil psihosocialni pristop, ki pri svojem delovanju upošteva tudi psihološka spoznanja. Poudarek je na potrebi po razumevanju stresov, ki jih človek v industrializiranem in dehumaniziranem svetu dnevno doživlja, kakor tudi na človekovi potrebi in pravici, da dobi ustrezno strokovno pomoč.

2.3. Radikalni model

Radikalizem v socialnem delu se je pojavil v revolucionarnih šestdesetih letih na iniciativo francoskih študentov ter se razširil po večjem delu zahodne Evrope in deloma tudi v ZDA. Študenti so opozarjali na nevzdržnost konzervatizma in neučinkovitost reformizma v socialnem delu ter tudi na neustreznost izobraževalnih programov, ki so oddaljeni od življenja in človeških problemov. Zahtevali so pripravo strategij za politizacijo stroke in takšno izobraževanje, da bo vsak posamezni socialni delavec čutil odgovornost za družbene probleme in se naučil uporabljati politična sredstva, da bo nanje opozarjal in sodeloval pri njihovem reševanju. Zavzemali so se tudi za odpravo klasičnih metod stroke in iskali nove, ki naj bi bile bolj učinkovite in celovite.⁴

Radikalizem je težko natančno razmejiti od reformizma v socialnem delu. Bistvena razlika je v politični ozaveščenosti socialnih delavcev in prevzemanju odgovornosti za socialne spremembe. V tem pristopu socialno delo zavestno in sistematično deluje tako, da spodbuja in organizira vse tiste ljudi, ki so porinjeni na rob družbe. Pri tem uporablja metode in sredstva politične borbe in za uresničitev političnih in socialnih ciljev nastopa skupaj z vsemi tistimi, ki bi jutri lahko postali njihove stranke. Sele s pojavom radikalno usmerjenega socialnega dela je dokončno odpravljen mit o politični nevtralnosti stroke.

Radikalno socialno delo vztrajno išče nove prijeme in metode, ki bi ustrezale njegovi novi strategiji. Tako so se razvili novi načini delovanja kot je na primer socialna animacija ("izposojena" pri ekstremni levici), tradicionalne

metode socialnega dela pa so kritično preverjali in jih dopolnjevali. Tako se je uveljavil "integrativni prijem" ali "združena metoda" socialnega dela, ki zahteva istočasno uporabo vseh klasičnih strokovnih metod. Ta usmeritev, ki kritizira tradicionalno dobrodelnost in represijo v socialnem delu in mu daje bistveno novo vsebino, je postala zanimiva tudi za druge strokovne profile iz področja družboslovja. Tako se je, denimo, na enem izmed kongresov Mednarodnega združenja šol za socialno delo (Haag, 1972), izoblikoval predlog za skupno akcijo pri organiziranju izkoriščenih množic ("agologija").

Cepprav uspehi te nove ideologije v socialnem delu niso ustrezali zastavljenim ciljem družbenih sprememb in ne glede na to, da je radikalizem danes, kakor pravijo "iz mode" menimo, da je na stroki zapustil trajne pozitivne sledove, zlasti glede pojmovanja njene družbene vloge in potrebe po povezovanju z ljudmi, s katerimi dela.

Med disciplinami je v radikalno usmerjenem socialnem delu najpomembnejša sociologija, ki raziskuje družbene odnose in procese. V izobraževalnih programih za socialno delo je v okviru te usmeritve dobila pomembnejše mesto tudi pedagogika, ki je nujna za novo strategijo ozaveščanja, informiranja in usposabljanja ljudi za uveljavljanje socialnih in človečanskih pravic. Do dejanske povezave med socialno politiko in socialnim delom je v nekaterih državah prišlo šele po uveljavitvi radikalizma.

Radikalizem je ponovno obrnil pozornost na potrebo po polivalentnem modelu socialnega dela. Razvila se je tudi nova kvaliteta v razmerju med poklicnim in nepoklicnim socialnim delom in tendence po dezinstitutionalizaciji.

Za socialne delavce kot nosilce stroke je od obstoječih usmeritev ravno radikalizem najmanj sprejemljiv. Glede na cilj tega pristopa bi se socialni delavci morali boriti proti državi in njenim institucijam, od katerih pa je odvisna njihova lastna eksistenca. Jones je v Veliki Britaniji raziskoval stališča socialnih delavcev do nove strategije in ugotovil, da so večinoma ambivalentni. Razloge za to je po eni strani videl v njihovi razredni pripadnosti, po drugi pa v feminizaciji poklica. V preteklosti je večina socialnih delavcev izhajala iz srednjega in višjih družbenih razredov. V zadnjem času pa se je njihova socialna struktura spremenila tako, da se socialni delavci formirajo iz nižjih slojev. Ti pa praviloma stremijo k socialni promociji in se zato bolj konformistično obnašajo. Med socialnimi delavci v Veliki Britaniji sta dve tretjini žensk, ki so, kot trdi avtor, bolj submisivne in nagnjene k iskanju konzervativnejših rešitev.

V Evropi je radikalizem zapustil zelo veliko sledi, na

najbolj plodna tla pa je naletel v Latinski Ameriki (*P. Freire, C. Franco, C. Delgado*) in nekaterih drugih državah v razvoju. Nedvomno so tista okolja, kjer profesionalizacija in institucionalizacija socialnega dela še nista dosegli visoke stopnje, mnogo primernejša za razvoj in uresničevanje novih idej, od tistih, kjer se je tradicionalno socialno delo že maksimalno razvilo.

3. Nekateri značilnosti izobraževanja za socialno delo v evropskih državah*

V državah, za katere imamo podatke o izobraževanju v precejšnji meri prevladuje polivalentni tip socialnega dela (18 do 21), kar je verjetno, med drugim, tudi eden od pozitivnih vplivov radikalne usmeritve. Specializirane programe izobraževanja imajo v Belgiji, Franciji, Luksemburgu in Nizozemski. Nekateri države (npr. Velika Britanija, Irska, ZR Nemčija) so se z reformo izobraževalnih programov in prakse od specializacije vrnila k polivalentnemu socialnemu delu.

V večini evropskih držav so izobraževalni programi zakonsko predpisani in same šole nimajo možnosti, da bi nanje vplivale. Najbolj centraliziran je izobraževalni sistem v Veliki Britaniji in Irski, kjer deluje poseben svet za pripravo izobraževalnih programov za socialno delo, v katerem imajo največji vpliv institucije. Studij se oblikuje brez pravne regulacije v Svici, ZR Nemčiji, Italiji, Islandiji in Jugoslaviji.

V večini držav delujejo poleg javnih še privatne šole za socialno delo (največ je cerkvenih). Število cerkvenih šol se z ukinjanjem višjih šol in z integracijo študija socialnega dela v univerze zmanjšuje.

Model izobraževanja socialnih delavcev, ki prevladuje v Evropi, je triletna višja strokovna šola (pogosto se imenuje akademija), ki deluje izven univerze (Avstrija, Belgija, Danska, Grčija, Nizozemska, Norveška in Portugalska). Praviloma so to male šole, v katere se vpisuje 100 do 200 študentov letno. Posebnost in hkrati prednost teh šol je v tem, da je praviloma tretjina vsega časa namenjena organiziranemu praktičnemu usposabljanju za poklic ter, da je vzgojno-izobraževalno delo intenzivno in poteka v majhnih skupinah (praviloma en učitelj na 10 študentov). Pogost pojav je tudi paralelizem v izobraževanju, kar pomeni, da še obstajajo višje šole za socialno delo, a poleg njih so se izoblikovali tudi visokošolski programi, ki potekajo na univerzah. Enak status imata oba programa le na Švedskem in v Veliki Britaniji. Države, v katerih se socialni delavci izobražujejo samo na univerzah, so v Evropi še izjema (Finska, Islandija, Irska, Izrael in Turčija). Najkrajše, dveletne izobraževalne programe za socialno delo imamo v

Avstriji in Jugoslaviji (samo še v Sloveniji!); v šestih državah, ki jih je zajela analiza, je študij trileten, v petih državah je študij organiziran na triletnih višjih šolah in tudi na fakultetah (traja štiri ali celo pet let). Zanimivi so tudi strokovni nazivi diplomantov. Večina šol daje naziv "socialni delavec" ali "diplomirani socialni delavec" (tudi nekatere višje šole). V ZR Nemčiji poznajo sorodni poklic "socialni pedagog", za katerega študij prav tako poteka na višjih šolah in fakultetah. Na Švedskem so strokovni naziv spremenili v "socionoma". V Franciji in Belgiji, kjer imajo specializirane vzgojno-izobraževalne programe, tudi poznajo dva sorodna poklica: socialni delavec in socialni pomočnik (assistant sociale).

Značilno za višje šole, ki delujejo izven univerzitetnega sistema, je, da nimajo razvitega raziskovalnega dela. Stanje na tem področju se bistveno spreminja z razvojem visokošolskih programov za socialno delo in njihovim vključevanjem v univerzo.

Z raziskovalnim delom so povezane tudi možnosti za podiplomsko izobraževanje za socialno delo, ki je zaenkrat v Evropi še bolj izjema kot pravilo. Le v polovici držav je možno doseči magisterij iz socialnega dela, doktorat znanosti s tega področja pa samo v devetih. Tako je v Evropi še vedno zelo prisotno stanje "začaranega kroga", da socialne delavce izobražujejo bodisi drugi strokovni profili z ustreznimi akademskimi nazivi, vendar brez dejanskega poznavanja socialnega dela, ali pa socialni delavci, ki nimajo pravih kvalifikacij za univerzitetne učitelje. Doslej se je zelo pogosto dogajalo, da so socialni delavci - učitelji potrebne akademske nazive pridobivali s podiplomskim študijem v ZDA, kar je nedvomno prispevalo k določeni indoktrinaciji socialnega dela v teh državah.

Učitelji šol za socialno delo prihajajo s področja družbenih ved in medicine, kakor tudi iz vrst socialnih delavcev - praktikov. Socialni delavci - učitelji brez potrebnih akademskih nazivov imajo po šolah nižji status. Z oblikovanjem visokošolskih izobraževalnih programov za socialno delo se tudi to stanje počasi spreminja, vendar pa ponekod še predstavlja precejšen problem (ZR Nemčija, Grčija, Italija, Nizozemska, Španija in Jugoslavija). Veliko število učiteljev dela na šolah le honorarno, kar nedvomno ovira nadaljnji razvoj stroke, zlasti na teoretskem področju. Med učitelji je relativno veliko žensk, čeprav se tudi to spreminja z uvajanjem visokošolskih programov za socialno delo (primer v ZRN in drugje).

Med študenti socialnega dela je v večini držav, ki jih je zajela raziskava, dve tretjini žensk. Od te ugotovitve odstopajo: Turčija s polovico in Jugoslavija, Danska, Nizo-

zemska, Svica in Velika Britanija s 56-66% žensk v študentski populaciji. Verjetno razlogi za večjo feminizacijo socialnega dela v razvitih državah niso isti kakor pri nas in v Turčiji. V nerazvitih okoljih je študij ženskam nasploh težje dostopen, vzroki za upadanje feminizacije poklica v ostalih državah pa so nedvomno v izboljšanju statusa socialnega delavca, zaradi česar postaja privlačnejši tudi za moške.

Skoraj v vseh evropskih državah se je študij socialnega dela bistveno reformiral pod vplivom radikalnega gibanja, reforme pa so ponekod zajele tudi področje socialnega varstva (Velika Britanija, Finska). V osemdesetih letih se izobraževalni programi za socialno delo v nekaterih državah ponovno menjavajo. Prihaja ali do poenotenja programov (ZR Nemčija) ali pa do integracije teh programov v univerze. Posledice te integracije so oblikovanje visokošolskih programov za socialno delo in ukinjanje malih samostojnih, predvsem privatnih (največkrat cerkvenih) šol. Ta proces pozitivno vpliva na razvoj raziskovalne dejavnosti kot nujnega pogoja za razvoj znanstvenih temeljev socialnega dela, ki je bistveni pogoj za nadaljno profesionalizacijo. Vendar pa same reforme vsebine in sistema izobraževanja za socialno delo doslej običajno niso nastajale na osnovi resno proučenih družbenih potreb.

V poročilih iz posameznih držav lahko do neke mere spoznamo tudi povezanost izobraževanja za socialno delo s procesi socialnih reform. Izgleda, da se je v Evropi radikalizem umiril in da se socialno delo vrača k preizkušenemu receptu socialnih reform večjega ali manjšega obsega. Ob pojemanju moči države blaginje in zmanjševanju skladov za socialne potrebe se socialno delo srečuje tudi z naraščajočim nezadovoljstvom ljudi. Reakcije socialnih delavcev so različne - od resignacije do povečane aktivnosti in iskanja novih ustrežnejših rešitev.

V Evropi, ki je bila do nedavnega pod močnim vplivom ideologije, ki je prihajala iz Združenih držav Amerike, zaznavamo določeno "emancipacijo" ali "evropeizacijo" na področju socialnega dela. Medtem, ko so v ZDA, kjer so se klasične metode socialnega dela razvile, le-te kritizirali in že opuščali, so bile v evropskih državah najbolj popularne. Danes tudi na naši celini prevladuje "združen" (integrativni, unificirani) pristop (kar je nedvomno rezultat radikalizma), razvija se socialno delo v skupnostih in vrača polivalentno socialno delo, vendar na višji strokovni ravni. Na drugi strani pa se, kot smo že omenili, pojavlja tudi novi konzervativizem in individualizem, ki od socialnega dela pričakuje, da bo usposabljal posameznike in družine za funkcioniranje v državi, ki svojim državljanom ne zagotavlja več blaginje. Vprašanje je, če se bo socialno delo pustilo ujeti v past, ki mu jo nastavlja uradna socialna politika.

V javnosti se v nekaterih državah (ZR Nemčija, Velika Britanija) vse bolj pojavlja tako skepticizem glede sposobnosti, učinkovitosti in možnosti socialnega dela kakor tudi kritike njegovega birokratizma. To poleg drugih problemov, zlasti počasnejšega procesa profesionalizacije, povzroča krizo identitete socialnega dela. Ta kriza se bo rešila le z intenzivnejšo in hitrejšo profesionalizacijo, katere bistveni pogoj je znanstvena zasnovanost. Dograjevati je torej treba teoretične temelje stroke, uveljaviti socialno delo kot znanstveno disciplino ter zagotoviti dialektični odnos s prakso. Protislovje med teorijo in prakso je v socialnem delu prisotno od samega začetka procesa profesionalizacije ("znanstvena dobrodelnost" kot gibanje za preraščanje "prijateljskih obiskovalk" v socialne delavke/delavce). Po eni strani si danes stroka prizadeva za akademski status in nadaljuje razvoj teoretičnih temeljev, po drugi pa se sooča z dnevno prakso, ki zahteva fleksibilne strokovnjake, ki bodo sposobni hitro in učinkovito reševati številne in vse bolj zapletene socialne probleme. V izobraževanju socialnih delavcev je od vsega začetka prisotno vprašanje, kateremu delu usposabljanja - teoretičnemu ali praktičnemu - je treba dati večji poudarek.

Pri iskanju rešitev tega večno prisotnega problema so v Evropi največ dosegli Švedi in Finci, ki s sistematičnimi raziskovalnimi projekti poskušajo povezovati teorijo in prakso. Načrtno iščejo in razvijajo specifično teorijo socialnega dela, ki naj bi povezala vse discipline iz katerih socialno delo črpa svoja spoznanja. Na šolah se razvili interdisciplinarni predmet "socialno delo", v katerem se prepletajo vsebine sociologije, prava, psihologije, pedagogike, socialne politike in metode socialnega dela. Na ta način poskušajo odpraviti tako pogosto prisotne "logizme", ki socialno delo enostransko vežejo na eno od disciplin - bodisi psihologijo, sociologijo, pravo ali katero drugo. Dominacija ene od disciplin v socialnem delu je običajno posledica nekih subjektivnih okoliščin v izobraževalnem procesu (prevladujoče stroke na šolah, usmerjenost učiteljev ključnih predmetov ipd.), ne pa objektivno ugotovljenih potreb po določenih znanjih za strokovno delo.

Podobna iskanja opazamo tudi drugod, čeprav še ne pomenijo splošno izražene potrebe.⁷ Ta pomembna in za nadaljnjo profesionalizacijo socialnega dela vitalna vprašanja bo potrebno reševati na mednarodni ravni s skupnimi raziskovalnimi nalogami in povezovanjem prizadevanj za razvoj znanstvenih temeljev in izboljšanje prakse socialnega dela.

Sole prav tako za vsako ceno poskušajo ohranjati neposredni stik s prakso. Od učiteljev se pogosto zahteva, da vzporedno s pedagoškim delom opravljajo tudi nekatere naloge

v socialnih institucijah in na ta način svoja znanja prenašajo v prakso, praktične izkušnje pa v pedagoško delo.

Ob koncu tega kratkega pregleda se seveda samo po sebi postavlja vprašanje o tem, kakšno je stanje v izobraževanju za socialno delo v Jugoslaviji. Znano je, da se je proces profesionalizacije socialnega dela začel pred 35 leti z ustanovitvijo prvih šol. Skoraj 20 let po tem so se razvili tudi bolj ali manj ustrezni programi izobraževanja za socialno delo (na družboslovnih fakultetah). Doslej še niti ena od bivših ali obstoječih višjih šol pri nas ni uspela prerasti v visoko šolo in tako vse pozitivne izkušnje pri oblikovanju poklicnega profila socialnega delavca povezati z več teoretičnih spoznanj, ki jih danes nedvomno potrebuje. Argumenti, ki se postavljajo proti preraščanju višjih šol v visoke ali celo proti njihovi integraciji z obstoječimi visokošolskimi, socialnemu delu sorodnimi programi, nikakor niso strokovne narave.

Vzgojnoizobraževalni programi tudi pri nas niso pripravljeni na temelju objektivno ugotovljenih potreb družbe, temveč stihijno. Med seboj se tudi dokaj razlikujejo, kar pomeni, da imamo v izobraževalnih institucijah različne predstave o profilu socialnega delavca v naši družbi.

Protislovja, ki izhajajo iz družbene vloge socialnega dela in tista, ki leže v njem samem, so v precejšnji meri izražena in ovirajo nadaljni proces profesionalizacije. Na tem mestu bomo nekatera od njih le omenili, ne da bi se spuščali v njihovo analizo: protislovje med socialnovarstveno funkcijo države in podružbljanjem socialnih dejavnosti, med prostovoljnimi in poklicnimi socialnim delom, med teorijo in prakso, pomočjo in nevarnostjo stigmatizacije strank, polivalentnostjo in specializacijo idr. Med protislovje nedvomno sodi tudi odnos med velikimi pričakovanji do socialnega dela in njegove vse večje odgovornosti na eni strani, na drugi pa priprava aktualnih "socialnih programov" povsem mimo stroke in zavestno (?) zaviranje izobraževanja in raziskovanja na področju socialnega dela.

Navedena in še druga protislovja in nerešena vprašanja socialnega dela v naši družbi zahtevajo sistematično in skupno raziskovalno delo tistih strokovnjakov, ki hočejo in znajo prispevati k nadaljnji profesionalizaciji socialnega dela v Jugoslaviji.

OPOMBE

1. Brauns, Hans Jochen, David Kramer, Social Work Education in Europe: A Comprehensive Description of Social Work

Education in 21 European Countries, Frankfurt 1986, str. 15.

2. Ramesh Mishra, Riding the New Wave: Social Work and the Neoconservative Challenge. Referat na Svetovni konferenci socialnih delavcev, Stockholm, julij 198 (tipkopis), str. 1.

3. Robert Pinker, The Social Economy of Social Work: Making Ends Meet. Referat na seminarju IASSW - Evropske regije šol za socialno delo, Barcelona, nov. 1987.

4. Patric Mc Cuqn, The Student Movement in Social Work, Social Work Education Reports, Vol. 17, No. 2 (June 1969).

5. Howard Jones, Towards a new Social Work, Routledge Kegan Paul, London 1975, str. 17.

6. Razpolagamo z opisom izobraževalnih modelov za socialno delo v 21 evropskih državah, ki je objavljen v zgoraj citirani knjigi H. J. Braunsa in D. Kramerja, ter s pregledom izobraževanja teh profilov v 9 evropskih državah iz neobjavljene raziskave I. Frassine in F. Siebla, Dunaj 1985. Analizirano je izobraževanje v sledečih državah: Avstrija, Belgija, Svica, ZR Nemčija, Danska, Spanija, Francija, Vel. Britanija, Grčija, Italija, Irska, Izrael, Islandija, Luxemburg, Norveška, Nizozemska, Portugalska, Svedska, Finska, Turčija in Jugoslavija.

7. Na 24. kongresu Mednarodnega združenja šol za socialno delo na Dunaju julija letos je o teh ključnih vprašanjih razpravljalo le malo referentov. Seminar evropske regije tega združenja, ki bo novembra 1989 na Bledu, pa bo posvečen teoretskim konceptom socialnega dela.

LITERATURA

Brauns, H. J., Kramer, D., Social Work Education in Europe: A Comprehensive Description od Social Work Education in 21 European Countries, Frankfurt 1986

Howard, J., Towards a New Social Work, Routledge Kegan Paul, London 1975

McCuqn, P., The Student Movement in Social Work, Social Work Education Reports (New York), 17, 1969, 2

Milošević, V., Socialno delo, Ljubljana 1988 (v tisku)

Mishra, R., Riding the New Wave: Social Work and the Neoconservative Challenge. Referat na Svetovni konferenci socialnih delavcev, Stockholm, junij 1988

Pinker, R., The Social Economy of Social Work: Making Ends Meet. Referat na seminarju IASSW - evropske regije 801 za socialno delo, Barcelona, nov. 1988

VEDA O SOCIALNEM DELU KOT ZNANSTVENO JEDRO VISOKOSOLSKEGA STUDIJA

Blaž Mesec

Včasih je dobro, da mora človek govoriti v časovni stiski. Prisiljen je kratko povedati, kar misli, ne da bi veliko dokazoval, rožljaj z imeni in navedbami. Ker sem bolj škatlaste pameti, sem prostorčke, po katerih se giblje moj skromni um, kar narisal. Besede so tako bolj razlaga slik kot pa samostojno besedilo.

Rad bi spregovoril predvsem o dveh vprašanjih. Najprej bom prav shematično orisal, kako se je po mojem razvijala znanstvena osnova praktičnega socialnega dela. Nato bom primerjal formalne strukturalne značilnosti vede o socialnem delu z nekaterimi drugimi, dobro uveljavljenimi vedami in na tej osnovi izvedel sklep o njenem akademskem statusu, ki ga po vsej pravici zasluži. Za nameček pa še predlog za učeno ime naše vede, da se bo lahko primerjala vsaj z znanostjo o nogometu.

1. O razvoju znanstvene osnove socialnega dela. - V doseganju razvoju teoretične osnove socialnega dela bi, prav grobo lahko razlikovali tri faze. V začetni fazi je tako v svetu kot pri nas prevladovalo mnenje, da je socialno delo praktična stroka, ki se opira na spoznanja različnih že uveljavljenih ved, med katerimi so nekatere imele status "fundamentalnih", druge "aplikativnih". V naši shemi jih imenujmo "osnovne vede", osnovne glede na praktično socialno delo. Socialno delo ni veljalo za vedo. Spoznanja teh drugih ved je bilo treba na nek način povezati s praktičnimi problemi, ki se je z njimi srečevalo strokovno socialno delo; znanje, zbrano z drugimi nameni in v drugih kontekstih, je bilo treba narediti relevantno za to dejavnost. To so dosegli v glavnem na tri načine: z izborom določenih znanj iz osnovnih ved, znanj, ki so sestavljala programe šol za socialne delavce; s posredovanjem posebnih znanj na multidisciplinaren način v okviru seminarjev za socialne delavce iz prakse; in z oblikovanjem metodičnih načel za socialno delo. Tako so v šolah za socialno delo poučevali določene dele osnovnih ved s poudarkom na tisti snovi, ki so jo imeli za posebno blizu socialnemu delu. Nazivi predmetov kot so Psihologija za socialne delavce, Sociologija za socialne delavce ipd. kažejo na to, da gre za izbor iz osnovnih ved, prilagojen posebnim potrebam te stroke. Na seminarjih za socialne delavce so navadno osvetlili določen problem z

vidika različnih ved. Poleg tega pa se je pojavil poseben predmet, to je Metodika socialnega dela, ki je vseboval osnovna načela socialnega dela in njihovo razlago.

Na sliki 1 predstavljajo okenca določene institucionalizirane načine za označevanje korpusov znanja ali načinov prenašanja znanja, puščice pa označujejo pretok znanja. Puščica 1 označuje neposreden pretok informacij z določenega dela osnovnih ved v prakso. Puščica 2 ponazarja, da se je na seminarju za socialne delavce posredovalo znanje več osnovnih ved in se nekako povezalo, da je postalo praktično bolj relevantno. Puščica 3 označuje, da je Metodika socialnega dela prav tako služila kot nekakšna vmesna postaja za prenos in povezovanje znanja iz osnovnih ved okrog problemov socialnega dela. Znanstvenega raziskovanja socialnega dela v tej fazi ni, pač pa socialni delavci že začenjajo izvajati tako imenovane operativne analize za usmerjanje praktičnega dela. Te analize dajo uporabne podatke za praktično odločanje, niso pa temeljno in kritično usmerjene.

Za to fazo je značilno predvsem: (1) Sistem temelji na predpostavki, da je socialno delo zgolj praktična stroka, ki dobi relevantna znanja iz osnovnih ved. (2) Integracija znanj osnovnih ved okrog praktičnih problemov je individualne zadeve - opravi se, če se, v glavah študentov; zametki kolektivne integracijske dejavnosti so v predmetu Metodika socialnega dela, v strokovnih seminarjih in strokovnih glasilih. (3) Raziskovanje je v domeni akademskih disciplin, ki se za socialno delo zanimajo praviloma le postransko. Sole za socialno delo ne opravljajo raziskovalne dejavnosti (tako določa zakon), socialni delavci v praksi in centri za socialno delo izvajajo le operativne analize. Kritičnega, teoretičnega raziskovanja socialnega dela ni. (4) V socialno strukturalnem pogledu je za to obdobje značilen dualizem med akademsko sfero na eni strani in prakso socialnega dela na drugi, saj imamo opraviti z zelo različnimi referenčnimi okviri obeh okolij. Sole za socialno delo so šibki posredniki, ki niso ne enakovreden član akademske strukture (kljub formalni vključenosti v univerzo), ne del "semiprofionalne" strukture, ki se tudi sama hierarhično organizira, participira na družbeni moči, se pa marsikdaj ne čuti zavezana telesu avtonomno proizvedenega znanja in profesionalni etiki, temveč vsakokratni družbeni avtoriteti. (Opozoril sem, da gre za poenostavitev v idealnotipskem smislu: gotovo so bili že tedaj prisotni elementi drugačne strukture, velja pa tudi, da še sedaj vztrajajo nekatere značilnosti te prve faze).

Za drugo fazo (slika 2) so značilni trije razvojni koraki: (1) Nekdanja Metodika socialnega dela se razdeli na nekaj posebnih predmetov, ki od tedaj dalje sestavljajo skupino strokovnih predmetov: Uvod v socialno delo, Svetovanje v socialnem delu (s skupinskim delom), Skupnostno

socialno delo. Raziskovanje v socialnem delu. Istočasno se boljše profilirajo tudi socialnopolitični predmeti. Ustvari se zavest o treh enakovrednih skupinah predmetov (osnovne vede, "socialnopolitični predmeti", "strokovni predmeti"). (2) Šola sprejme in začne sistematično izvajati program raziskovalnega dela, ki ima značaj kritično-teoretičnega raziskovanja na področjih socialne politike in socialnega dela. V manj kot desetih letih je bilo izvedenih 18 raziskav, v glavnem v okviru usmerjenega raziskovalnega programa Socialna politika in socialno delo. (3) Ob tem se razvije zavest o tem, da je socialno delo ne le praktična stroka, ampak tudi z drugimi povezana vendar avtonomna veda.

Glede na stanje v prejšnji fazi se je bistveno spremenilo razumevanje v naslednjih točkah: (1) Začeli smo doumevati, da socialno delo ni zgolj praktična stroka, ki črpa znanje iz osnovnih ved, ampak da je v sami naravi stvari (v odnosu med teorijo in prakso oziroma informacijskih tokovih), da se ob praktični dejavnosti postopoma vzpostavi tudi sistem komunikacij o tej dejavnosti. Te komunikacije so v prvem obdobju neformalne, kot so npr. prenašanje informacij o precedensih, o praktičnih izkušnjah, "železnih pravilih" ipd. Postopoma pa se mora ta proces formalizirati in podvreči metodološkim pravilom, da bi bile informacije zanesljivejše. Skratka, ob problemih socialnega dela se začne proizvajati in sistematizirati znanje o tem delu. Oblikuje se veda o socialnem delu. (2) Integracija znanj osnovnih ved ob problemih socialnega dela in s podatki o delovnih postopkih ni stvar posameznega socialnega delavca, ampak je kolektivni posel vseh, ki delujejo na tem področju. Izvaja se v oblikah, ki so uveljavljene v vseh znanostih in katerih bistvo bi lahko na kratko označili kot javno razmišljanje ali raziskovanje o predmetu proučevanja. Socialni delavec naj ne bo obsojen na poslušanje, ampak mora o svojem delu spregovoriti na metodološko šolan način. (3) Za znanstveno utemeljitev in usmerjanje praktičnega socialnega dela ne zadoščajo zgolj raziskave na področju osnovnih ved, raziskave, ki so bolj ali manj relevantne za socialno delo, in tudi ne le operativne analize, ampak so v socialnem delu potrebne teoretične, kritične raziskave njegove lastne prakse.

Tretja faza je tista, v katero mora socialno delo stopiti zdaj. Glede na drugo fazo ni več bistvenih novih elementov; to, kar je nastalo v drugi fazi, je treba dopolniti in utrditi. V področju med osnovnimi in mejnimi vedami na eni strani kot nekdanjo znanstveno osnovo in praktičnim delom na drugi se je ob ohranitvi in vključitvi vseh nekdanjih oblik pretoka znanja iz teorije v prakso in iz prakse v teorijo razvila samostojna veda o socialnem delu. To vedo pojmuje kot zakladnico sistematično urejenega znanja o problemih, ki jih rešuje socialno delo in o njegovih pristopih, metodah in tehnikah; dejavni del te vede pa je razisko-

vanje, ki se deli na tri ravni: na operativno, fundamentalno in metateoretično. V tej fazi bi morala ta veda dobiti jasne institucionalizirane oblike, ki bi zagotavljale njen nadaljnji razvoj (slika 3).

Na sliki 4 je shematično prikazan pretok informacij med teorijo in prakso socialnega dela. V vedo o socialnem delu dotekajo (poleg informacij iz osnovnih ved, kar na sliki ni prikazano) tri vrste informacij. Informacije, ki jih daje raziskovanje socialnih problemov in družbenih pogojev, v katerih nastajajo; informacije o delovanju sistema socialnega varstva in socialnega dela; informacije o odnosu med socialnim delom/varstvom in socialnimi problemi. Te sistematično zbrane informacije pridejo v kolektivni mlin, ki se mu reče "veda o socialnem delu", se v njem predelajo in uredijo ter kot usmeritve za praktično delo na različne načine (vzgojnoizobraževalne oblike, sredstva obveščanja) pridejo v prakso. Ta prikaz je v resnici zelo shematičen in ga ni treba jemati prav dobesedno, ampak bolj kot prisposobo, s katero želimo povedati, da je praktično socialno delo na socialnih problemih neizčrpen vir posebne vrste informacij, ki se morajo na nek urejen in metodičen način predelati, da bi služile praksi.

2. O analogiji z drugimi vedami. - Drugi argument za to, da bi se socialno delo povsem upravičeno lahko uvrstilo med druge vede o različnih področjih človekove smotrne dejavnosti, je njegova strukturalna podobnost z uveljavljenimi vedami. Prav nespodobno se zdi primerjati tako uveljavljeno vedo, kot je medicina, s socialnim delom in celo trditi, da sta si v marsičem podobni. In vendar je podobnost precejšnja in, upamo si reči, po strukturi odnosa med teorijo, raziskovanjem, prakso in poučevanjem popolna. Isto velja za pedagogiko in druge vede, ki proučujejo človekovo dejavnost na posebnih področjih in s posebnimi cilji, kot so organizacijske vede, upravne vede ipd. Poglejmo, Sliki 5 in 6 prikazujeta strukturo odnosa med teorijo in prakso pri medicini in pedagogiki (zelo shematično in poenostavljeno). Posebna vrednota, za katero si prizadeva medicina, je zdravljenje, in dejavnost, s katero se to uresničuje, je zdravljenje. Bodoči zdravnik posluša v šoli dve vrsti predmetov: osnovne in mejne vede (anatomija, fiziologija, fizika, ipd.) ter strokovne ali klinične vede (interna medicina, kirurgija, kardiologija, pediatrija, ortopedija, geriatrija itd.). Pri teh slednjih predmetih se uči neposredno, kako zdraviti. Medicinska veda (poenostavljamo, saj gre v resnici za vrsto posebnih ved) raziskuje postopke zdravljenja; to je srž njenega zanimanja in po tem se razlikuje od drugih ved. Zdravnik hoče vedeti, kako se določena terapija obnese pri določeni bolezni. Raziskovalne ugotovitve o zdravljenju so poleg ugotovitev temeljnih ved gradivo, iz katerega se oblikujejo posebne medicinske vede in ki ga s pridom uporabljajo tudi temeljne vede.

Podobno je s pedagogiko. Vrednota, h kateri si prizadeva vzgojnoizobraževalna dejavnost, je vzgojenost in izobraženost (kakor koli si že v vsakokratnih družbenih pogojih predstavljajo ti vrline). Bodoči vzgojitelj, učitelj ali pedagog posluša osnovne in mejne vede (psihologijo, sociologijo, etiko itd.), jedro njegove strokovne izobrazbe pa sestavljajo strokovne vede kot so teorija vzgoje, didaktika, posebne metodike itd. Predmet pedagoških raziskav je vzgojnoizobraževalni proces in vzgojnoizobraževalna dejavnost; torej posebna smotrna družbena dejavnost. Pedagogika ne raziskuje psiholoških razvojnih procesov. To je predmet razvojne psihologije. Ne raziskuje socializacije kot družbenega in psihološkega procesa. To je predmet sociologije in socialne psihologije. Raziskuje v prvi vrsti vzgojo in izobraževanje kot smotrno človekovo dejavnost.

Tako bi lahko nadaljevali in predstavili strukturo organizacijskih ved, upravnih ved, vede o telesni vzgoji in športu itd. Rezultat bi bil ista struktura, kot jo lahko vidimo pri vedi o socialnem delu (slika 7). Vrednota, ki ji služi socialno delo, je socialna varnost, vključenost in kompetentnost. Bistvo socialnega dela je nudenje pomoči ljudem pri zagotavljanju teh vrednot in razvijanje potencialov samopomoči in solidarnosti. Socialni delavec si mora pridobiti znanje iz osnovnih in mejnih ved (psihologija, sociologija, pravo, pedagogika itd.) in iz strokovnih ved (teorija socialnega dela, socialno delo s skupino, skupnostno delo, upravno delo, socialno delo pri boleznih odvisnosti itd.). Socialno delo kot veda raziskuje postopke praktičnega socialnega dela, poleg tega pa tudi procese samopomoči, vzajemne pomoči in solidarnosti v človeških skupnostih.

Resnično ne vidimo, da bi bile med temi vedami o smotrnih človeških dejavnostih (ali kakor jih imenuje G. Čačinovič-Vogrincič vedami o ravnanju) bistvene strukturalne razlike. Iz tega vsekakor sledi, da je socialno delo kot veda s tega vidika že danes član družine teh ved.

3. Učeno ime. - Veda o socialnem delu nima kakega posebnega imena in to je na tem nečimrnem svetu velika pomanjkljivost in ovira za njeno uveljavitev. Obstaja stvar, ki se imenuje teorija nogometne igre in je del kineziologije, vede zvenečega imena. Človeku v resnici zavre zaradi tolikšne krivice! In nič ne kaže, da bomo kaj primerne našli. Skovanke, ki izvirajo iz "socius", so že močno zasedene. Nekdo je predlagal: socionomija, socionom. Menda se v neki deželi že zmerjajo tako. Drugi je pomislil na "delo" in prevedel v latinščino ter dobil "agologijo" (od lat. *agere*, delovati). Mogoče bi šlo tudi "agonomija", to bi mi bilo všeč, ker je blizu agronomiji. Sam sem brskal po slovarjih in pomislil pri tem na (socialno) varnost. Latinsko se reče

varnosti *securitas*. To nas privede v nevarno bližino varnostno-obveščevalnih služb. Beseda za varovati je *tueri*, iz tega *tutus*. Tutologija. Ha-ha. Grško se reče varovati *filatōmai*. Filatologija, filatelija. Odpade. Potem sem izhajal iz bistva socialnega dela, ki je pomoč. Latinsko je pomoč *auxilium*. Nerodna beseda (auksiliologija). Zanimivo je, da je eden od sinonimov za pomočnika tudi *socius*. Se pravi, da je beseda "socialen" tesno povezana s pomenom "pomoč, pomagati" in ne le z danes običajnim razumevanjem socialnega kot družbenega. *Socius*, socialen je tisti, ki pomaga. Pogled v grški slovar me je pa prav razveselil. Pomoči so rekli Heleni *boetheia*. Z boetologijo seveda ne bo šlo; spominja me na jurčka - *boletus*. Ampak boetika je krasna beseda. Nekaj blaženega, beatičnega je na njej. Malo diši po cerkvenem, ampak to je zdaj moderno. Poskusite! Ponovite nekajkrat: boetika - veda o socialnem delu. Lepše se sliši kot kineziologija!

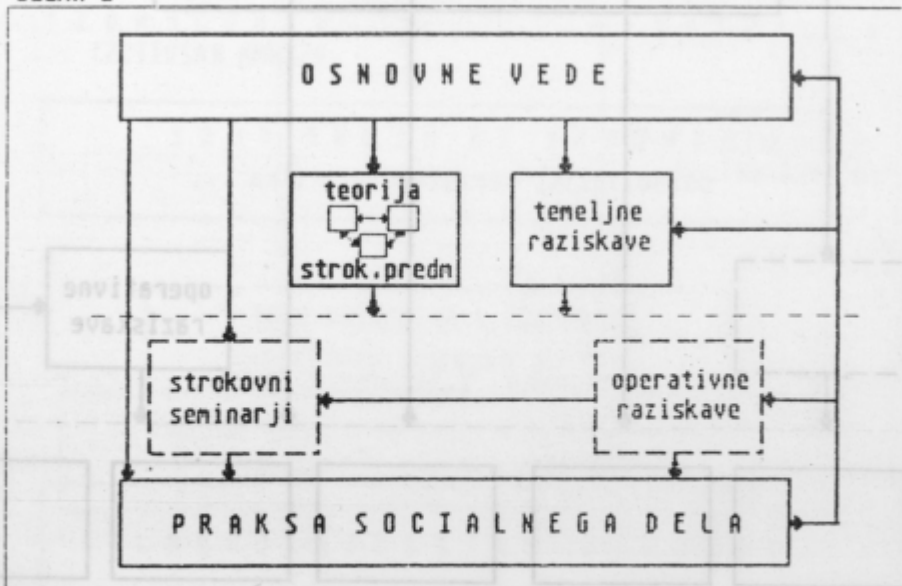
Naj se zresnim. Mislim torej (1) da strukturalne značilnosti tega področja družbene prakse zahtevajo razvoj relativno avtonomne znanstvene osnove, tj. posebne vede o socialnem delu; (2) da ima ta veda formalno podoben značaj kot vede o drugih področjih človekove smotrne dejavnosti. To sta poleg tradicionalnih argumentov o posebnem predmetu in posebnih metodah, (o katerih več na drugem mestu), dva dodatna argumenta, s katerimi utemeljujemo pravico do obstoja te posebne vede.

SLIKA 1

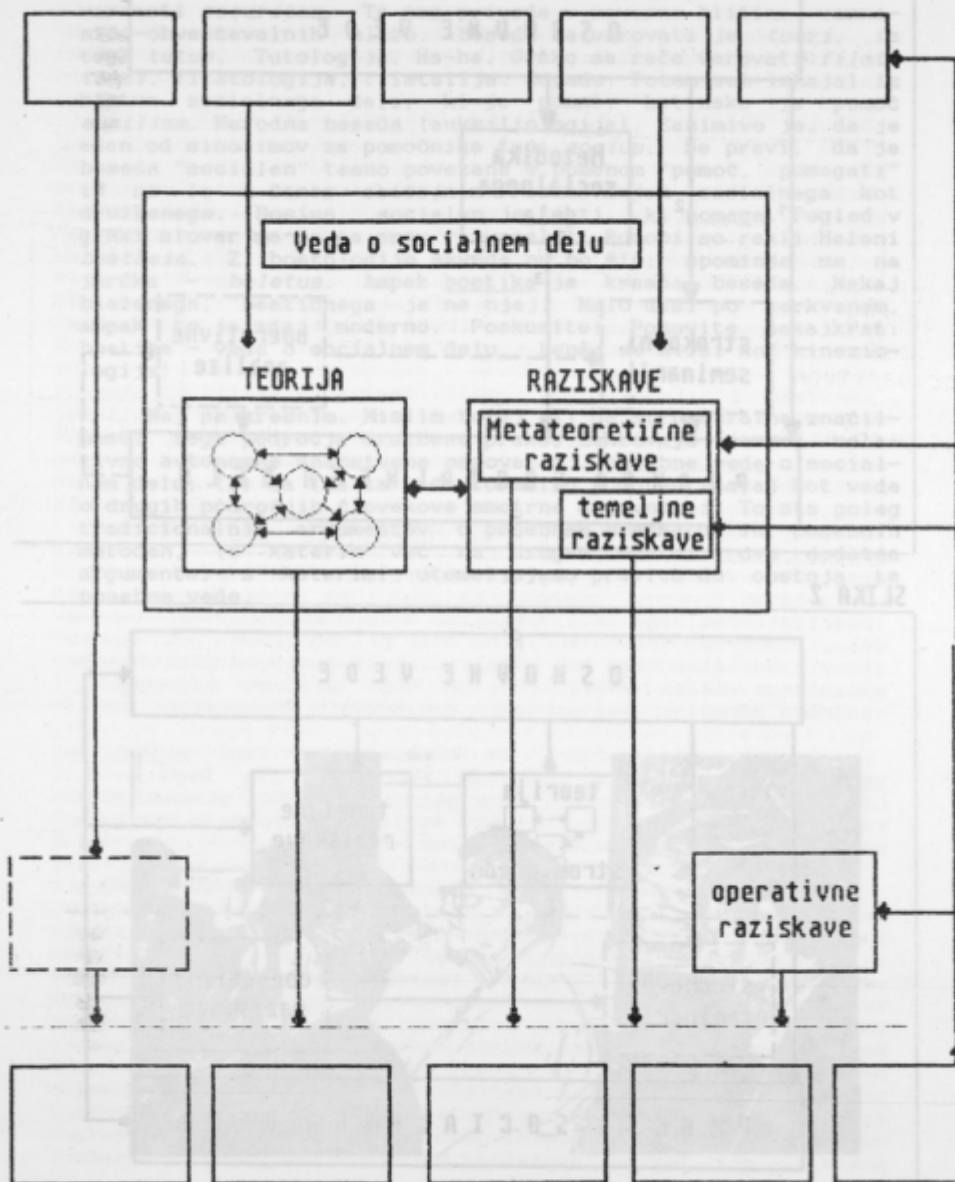
SLIKA 2

PROČLA PRAKSE

SLIKA 3

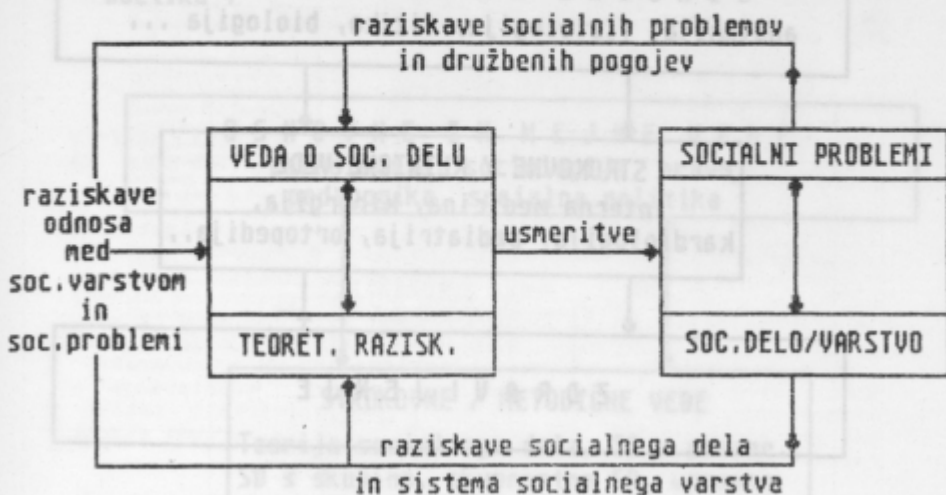
OSNOVNE IN MEJNE VEDE

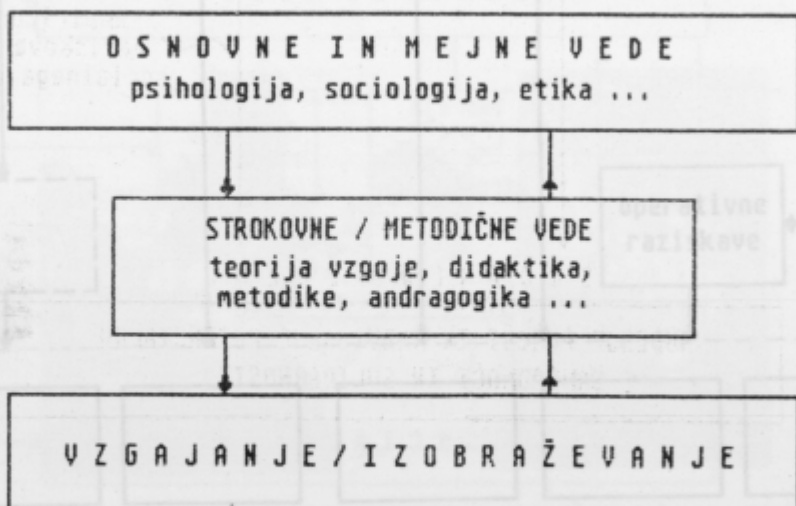
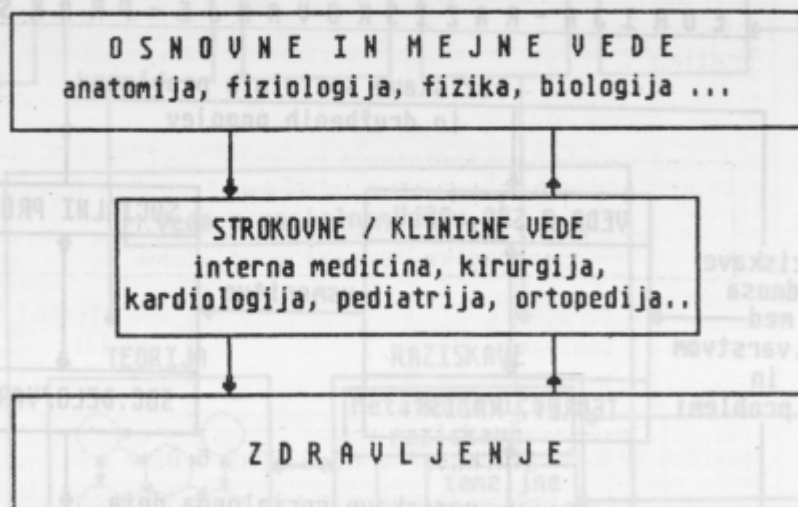

PODROČJA PRAKSE

SLIKA 4

TEORIJA - RAZISKOVANJE - PRAKSA

VEDA O
SOCIALNEM DELU

socionomija ?
boetika ?

SOCIALNA VARNOST
SOCIALNA VKLJUČENOST

OSNOVNE IN MEJNE VEDE
psihologija, sociologija, pravo,
pedagogika, socialna politika

STROKOVNE / METODIČNE VEDE

Teorija socialnega dela, SD s posame.,
SD s skupino, skupnostno SD, upravno
delo, SD s starimi, SD s bolezn. odvis.

empirično
raziskovanje
socialnega dela

SOCIALNO DELO :

NUDENJE POMOČI IN RAZVIJANJE POTENCIALOV
SAHOPOMOČI IN SOLIDARNOSTI

**VISJA ŠOLA ZA SOCIALNE DELAVCE V LJUBLJANI SKLENILA ZANIMIV
SPORAZUM O SODELOVANJU Z UGLEDNO DORTMUNDSKO VISOKO ŠOLO ZA
SOCIALNO DELO**

Junija letos sta Višja šola za socialne delavce v Ljubljani in Oddelek za socialno delo in socialno pedagogiko ugledne Fachhochschule Dortmund v Zvezni republiki Nemčiji podpisali sporazum o sodelovanju. Med obema šolama obstojajo delovne in prijateljske vezi že skoraj dvajset let. Sporazum te vezi pogloblja in razširja, saj odpira zanimive možnosti za izmenjavo študentov, učiteljev in socialnih delavcev praktikov. Predvidevajo se študijski obiski, sodelovanje v izobraževalnih programih, praksa v specializiranih ustanovah socialnega dela, izmenjava predavateljev in tudi skupni raziskovalni projekti ter strokovne publikacije.

V sporazumu predvidene izmenjave so zastavljene tako, da so v naših razmerah uresničljive - vsak podpisnik vsakokrat poravna stroške potovanja svojih udeležencev, ki pa so gosti gostitelja.

Oblikovanje in podpisovanje sporazuma je že v tem letu prineslo vrsto zanimivih delovnih srečanj. V mesecu januarju sta nas obiskala prorektor Fachhochschule Dortmund dr. Helmut Burchardt in predstavnik oddelka za socialno delo profesor Baldur Schrub. Ob tej priložnosti smo proučili programe obeh šol, oba gosta pa sta v predavanjih študentom in učiteljem predstavila študij socialnega dela v Dortmundu in ZR Nemčiji. Na razgovorih pri prorektorici Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, prof. dr. Alenki Selihovi in pri namestniku predsednika republiškega komiteja za zdravstveno in socialno varstvo, tovarišu Francu Dolencu, smo predstavili koncept sodelovanja in dobili podporo zanj.

Svečan podpis sporazuma je bil v Dortmundu. Svečan, saj je Fachhochschule Dortmund pripravila slovesnost, na katero je povabila poleg predstavnikov šole tudi jugoslovanskega konzula v Dortmundu, tovariša Nikolo Bogunoviča in predstavnike tiska. Našo šolo sva predstavljali prodekanica in dekanica, dr. Andreja Kavar-Vidmar in dr. Gabi Čačinović-Vogrincič. V imenu Fachhochschule Dortmund je sporazum podpisal rektor prof. Gerald Koeniger.

FH und Universität Ljubljana trafen Kooperationsvereinbarung

Sozialarbeit mit Blick über Grenzen

Eine Kooperationsvereinbarung haben am Montag die Fachhochschule Dortmund und die Universität Ljubljana geschlossen. Rektor Prof. Gerald Koeniger und Dr. Gabi Cacinovic-Vogrincic, Dekanin des Instituts für Sozialarbeit, unterzeichneten den Vertrag.

Darin erklären beide Hochschulen die Absicht, auf den Gebieten von Studium und Lehre sowie in Forschung und Entwicklung zusammenzuarbeiten. Die bereits seit 20 Jahren bestehenden Kontakte des Fachbereichs Sozialarbeit und des Instituts in Ljubljana erhalten damit eine rechtliche Grundlage und sollen u.a. durch Gastprofessuren und gemeinsame Projekte weiterentwickelt werden.

Prof. Gerald Koeniger und Dr. Gabi Cacinovic-Vogrincic unterzeichneten den Vertrag. Dahinter (v.l.) Konaul Nikola Bogunovic, Prof. Baldur Schruha, Dr. Andrea Kavar-Vidmar und Prof. Dr. Hellmuth Burchhardt. Foto: Jürgen Appelhans

FH knüpft Band nach Ljubljana

Gestern Vertrags-Unterzeichnung

Noch enger zusammenarbeiten wollen die Dortmunder Fachhochschule und die slowenische „Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljana“. Rektor Prof. Gerald Koeniger und Dr. Gabi Cacinovic-Vogrincic, Dekanin des Instituts für Sozialarbeit an der jugoslawischen Hochschule, unterzeichneten gestern den Vertrag im FH-Rektorat an der Sonnenstraße.

Die bereits seit 20 Jahren bestehenden Kontakte des FH-Fachbereichs Sozialarbeit zu dem Institut in Ljubljana erhalten damit eine rechtliche Grundlage und sollen weiter entwickelt werden. Das soll unter anderem in Form von Gastprofessuren, gegenseitiger Beteiligung an Forschungs- und Entwicklungsvorhaben, Projekten im Bereich der Sozialarbeit sowie dem Austausch von Lehrmaterialien geschehen. Auch die Vermittlung von Praktikumsplätzen für Studenten

und die gegenseitige Anerkennung von Studienleistungen sind vorgesehen.

Dekanin Cacinovic-Vogrincic und ihre Kollegin Dr. Andrea Kavar-Vidmar bleiben noch bis morgen in Dortmund. Sie werden u. a. das Archiv für Frauenstudien der Universität besuchen und ein Gespräch mit der Gleichstellungsbeauftragten der Stadt Witten führen. In Gastvorträgen an der Fachhochschule werden sie die Ausbildung der Sozialarbeiter in Jugoslawien darstellen.

Vest o tem je izšla naslednjega dne - s fotografijami - v treh najbolj branih časopisih dežele Rheinland - Westfalen. Pod naslovi kot so "Socialno delo s pogledom čez meje" in "Fachhochschule Dortmund sklepa vezi z Ljubljano", se s simpatijo in zanimanjem piše o dolgoletnem sodelovanju med šolama in predstavlja načrtovano sodelovanje.

Kolegi iz Dortmundu so naš tridnevni obisk pripravili izredno skrbno. V izjemno prijateljskem in toplim vzdušju smo v tem času videli ogromno. Poleg pogovorov s študijskimi kolegi smo imeli priliko spoznati zanimive aspekte izobraževanja za socialno delo in socialnega dela. Med problemi, ki smo jih obravnavali, so bili socialno delo z našimi delavci v ZR Nemčiji, izobraževanje za to delo in tudi priznanje izobraževanja pri nas in v ZRN, ponudba socialne službe v mestni četrti, kjer prevladujejo priseljenci iz bližnjega in daljnega Vzhoda ter Afrike. Več časa smo posvetili problemom žensk v socialnem delu, saj bo to tema prve izmenjave in torej prvega obiska osmih študentov naše šole v Dortmundu, novembra 1988.

Dr. Andreja Kavar-Vidmar in jaz sva imeli tudi predavanje za študente in učitelje šole v Dortmundu. Dr. Kavar-Vidmar je predstavila izobraževanje za socialno delo pri nas v predavanju z naslovom Izobraževanje socialnih delavcev v Jugoslaviji - problemi in perspektive. Naslov mojega predavanja je bil Uporaba spoznanj psihologije družine in družinskih terapij v socialnem delu in vsakdanjem življenju. Obe predavanji bosta objavljeni v strokovnem časopisu.

Obe šoli si od sporazuma ometata sodelovanje, ki bo ustvarjalno prispevalo k razvoju konceptov izobraževanja in k razvoju stroke. Pričujoča informacija je tudi vabilo vsem, ki se za to delo zanimate.

Dr. Gabi Cačinovič-Vogrincič

STIRIINDVAJSETI MEDNARODNI KONGRES SOL ZA SOCIALNO DELO

Mednarodno združenje šol za socialno delo (IASSW - International Association of Schools of Social Work), katerega članica je tudi Višja šola za socialne delavce v Ljubljani, je od 17. do 23. julija 1988 na Dunaju organiziralo svoj 24. kongres. Udeležencev je bilo okoli 500. Na seznamu, ki je bil naknadno dopolnjen, je preko 400 naslovov učiteljev, praktikov in raziskovalcev socialnega dela.

Program kongresa je bil zelo pester in bi ga bilo treba

obširneje predstaviti; v tem zapisu je nanizanih le nekaj dejstev in vtisov z namenom informirati o mednarodnem dogajanju na področju izobraževanja za socialno delo.

Tema kongresa je bila "Socialni razvoj in socialne pravice: nujnost izobraževalnih programov za leto 2000 in potem (Social Development and Social Rights: Curriculum Imperatives for the Year 2000 and Beyond). Pod tem naslovom so bili zbrani vsebinsko in idejno zelo različni prispevki udeležencev, takorekoč z vsega sveta.

Ze dan pred formalno otvoritvijo kongresa so se začeli predkongresni kolokviji, ki so obravnavali položaj žensk z vidika socialnega dela, pomen informacijske tehnologije za socialno delo, novosti v praktičnem izobraževanju, socialno delo v deželah v razvoju, mednarodno (cross-country) socialno delo (begunci, razseljene osebe, migranti, zdomci), pisanje za revijo o socialnem delu ter avstrijsko socialno politiko in sistem socialnega varstva. Poleg bolj ali manj zanimivo predstavljene vsebine so dali predkolokviji, ki so potekali v manjših skupinah, možnost za spoznavanje in navezavo stikov med udeleženci.

V glavnem kongresnem programu je bilo razmeroma malo plenarnih zasedanj. Uvodno predavanje z naslovom "Viri za preživetje" (Resources of Survival) je imel znani psiholog dr. Viktor Frankl.

Nasledni dan je Armaity Desai iz Indije v predavanju posvečenem spominu nekdanje predsednice združenja Eileen Youngusband obravnavala izobraževanje za socialni razvoj. Sledila je panelna razprava o Združenih narodih in interdisciplinarnih strategijah za socialni razvoj in socialne pravice. Popoldne so bili ogledi nekaterih socialnih institucij na Dunaju.

Na naslednjem plenarnem zasedanju je potekala panelna razprava o izobraževanju za socialno delo v petih regijah sveta in sicer v Afriki, Aziji in Pacifiku, Evropi, Latinski Ameriki in Severni Ameriki.

V nadaljevanju je delo kongresa potekalo predvsem v skupinah, različnih po tematiki in načinu dela, med katerimi je bilo zelo težko izbirati. To so bile takoimenovane "special interest groups" s temami kot: ženske v socialnem delu oz. ženska stvar (Women Caucus); socialno delo s skupinami; uporaba informacijske tehnologije v socialnem delu; uporaba ustvarjalnih medijev v socialnem delu; izobraževanje za socialno delo v ZDA, Kanadi in Združenem Kraljestvu; izobraževanje za socialno delo v Evropi; študijski program za gerontologijo; povezovanje med šolami za socialno delo. Vzporedno z delom v teh skupinah so

potekale delavnice, prikazovanje filmov, regionalni sestanki in predstavitve prispevkov udeležencev. Slednjih je bilo skoraj 200, med njimi trije z oddelka za socialno delo pri zagrebški pravni fakulteti in eden z Višje šole za socialne delavce v Ljubljani.

Predstavniki Višje šole za socialne delavce so se ob tem udeleževali še sestankov izvršilnega odbora evropske regionalne skupine, ki vsaki dve leti prireja evropski seminar šol za socialno delo. Dogovorjeno je bilo, da bo naslednji seminar s temo "Izobraževanje za socialno delo: teoretični koncepti in izobraževalni programi" od 2. do 4. novembra 1989 na Bledu.

V času kongresa je bila tudi generalna skupščina Mednarodnega združenja šol za socialno delo, ki je med drugim izvolila novo vodstvo. Kongres se je formalno končal s pregledom poteka dela kongresa, ki ga je podal dosednji predsednik dr. Heinrich Schiller (ZR Nemčija), s pregledom bodočih usmeritev, o katerih je govoril novi predsednik dr. Ralph Garber (Kanada) in s predavanjem konzerativnega kardinala dr. Koeniga.

Po kongresu je bil še kolokvij z nekoliko nerodnim naslovom "Vzhod-Zahod", na katerem naj bi udeleženci iz evropskih držav z različno družbenopolitično ureditvijo prikazali izobraževanje za socialno delo pri njih.

Ob tako raznoliki vsebini in udeležbi je težko podati splošen, celosten vtis o kongresu. Med udeleženci z VSSD prevladuje mnenje, da je bil plenarni oziroma uradni del kongresa precej konzervativno obarvan in usmerjen bolj v večšine kot v teoretična izhodišča socialnega dela. Obratno pa velja za številne skupine, v katerih so bili posebno zanimivi prispevki udeležencev iz dežel v razvoju, ki za svoje probleme iščejo drugačne odgovore, kot jih ponuja tradicionalno socialno delo.

Za Višjo šolo za socialne delavce je bil kongres priložnost za mednarodno primerjavo našega sistema izobraževanja za socialno delo z drugimi in potrditev nujnosti, da tudi ljubljanski program kot zadnji v Jugoslaviji doseže visokošolsko raven. Pri tem nam bodo v pomoč številni mednarodni stiki, ki smo jih navezali v času kongresa.

Dr. Andreja Kavar-Vidmar

SVETOVNA KONFERENCA SOCIALNIH DELAVCEV V STOCKHOLMU OD 26.

DO 30. JULIJA 1988

Mednarodna federacija socialnih delavcev (IFSW)¹ je pripravila svojo konferenco na temo "Usmeritve, vrednote in ideologija socialnega dela" in 10. simpozij v Stockholmu od 26. do 30. julija letos. Švedska zveza socialnih delavcev je kot organizator in gostitelj svoje delo odlično opravila. Pokrovitelj te pomembne prireditve je bil švedski kralj Karl Gustav. Na tem mednarodnem strokovnem srečanju se je zbralo 1700 udeležencev - večina socialnih delavcev in njihovih učiteljev iz štirinosemdeset držav.

Delo na konferenci je potekalo v plenumu, sekcijah in diskusijskih skupinah. Poleg tega smo udeleženci lahko izbirali med številnimi možnostmi za obisk strokovnih institucij. Tudi ob večerih smo imeli pestre in zanimive prireditve in družabna srečanja.

Ob otvoritvi prvi večer nas je nagovoril Bengt Lindqvist, švedski minister za družino, invalide in stare, ki je želel socialne delavce spodbuditi za glasnejše opozarjanje na probleme, s katerimi se vsakodnevno srečujejo.

Lisbeth Palme, predsednica švedskega komiteja za UNICEF (in žena umorjenega predsednika), je s temo "Si upamo videti otroke sveta" opozorila na nečloveške življenjske razmere, lakoto in umiranje otrok v Afriki in drugih delih sveta v razvoju. Poudarila je našo skupno odgovornost, da tem otrokom zagotovimo pogoje za preživetje in človeka dostojno življenje.

V plenumu so nastopili še:

- Doreen Gibson, socialna delavka in profesorica za socialno politiko iz Velike Britanije s temo Katera pot za socialno delo: morala in etične dileme;

- Ramesh Mishra, profesor šole za socialno delo iz Kanade, s temo Na novem valu: socialno delo in novokonzervativni izziv;

- Hans Berglind, profesor šole za socialno delo iz Švedske, s temo Socialno delo in konfliktna vrednota države blaginje;

¹ Dejavnost, pomen in program IFSW bom predstavila v naslednji številki.

- Paulo Freire, profesor in vzgojitelj iz Brazilije, s temo Kritično razumevanje socialnega dela;

- Socorro Carvajal Carcache, direktorica programov za stare ljudi iz Nikaragve, s temo Socialno delo v Nikaragvi danes: "Ne predamo se".

V sekcijah je bilo predstavljeno okoli 300 referatov, saj je delo hkrati potekalo kar na 16 mestih. Naj navedem samo nekaj značilnih tem: Mir in preživetje, Nezaposlenost in socialno delo, Zenska vprašanja, Socialno delo in AIDS, AIDS in socialna politika, Socialno delo z begunci, Militaristični temelji politike socialnega varstva, Položaj in sodelovanje strank v socialnem varstvu, Socialno delo kot umetnost: pristop k subjektivizmu v socialnem delu idr.

Z referatom "Problemi institucionalizacije in profesionalizacije socialnega dela v Jugoslaviji" sem sodelovala v sekciji, ki je obravnavala socialno delo v socialističnih državah (skupaj z dr. Evo Les iz Poljske). V sekciji je z diskusijskim prispevkom sodeloval tudi predstavnik iz Sovjetske zveze Arkadij Nekrasov, ki je napovedal, da perestrojka pomeni tudi bistvene spremembe na področju socialne politike in socialnega varstva ter bližnjo profesionalizacijo socialnega dela.

Od institucij sem obiskala dom za starejše občane v središču Stockholma. Dom je pravzaprav hotel, ki nudi starejšim in invalidom vse potrebne usluge (stanovanje, čiščenje, pranje, prehrano, zdravstveno varstvo) proti plačilu. Po tem konceptu stanovalci ohranijo samostojnost. Tistih, ki zbolijo in postanejo odvisni od tuje pomoči, ne preseljujejo v druge domove, ki so namenjeni negi. Izredno dobro je dom povezan z zdravstveno ogroženimi starejšimi ljudmi v svojem okolju. Zagotavlja jim hrano na dom in druge usluge, v primeru potrebe pa mora človek v stanovanju pritisniti le gumb signalne naprave in lučka v telefonski centrali doma opozori, da potrebuje nujno pomoč.

Na tako velikem in zanimivem mednarodnem strokovnem srečanju človek nedvomno lahko pridobi pomembna nova spoznanja. Pomembna je tudi ugotovitev, da večina ljudi, ki se ukvarjajo s socialnim delom misli in čuti zelo podobno. Vse to pa pozitivno vpliva na občutek pripadnosti poklicu in na motivacijo za nadaljnje delo.

Vida Milošević

MEJNIK NOROSTI: MLADINSKI SOCIALNO-RAZISKOVALNI TABOR

HRASTOVEC 88

Letos je drugič zapovrstjo potekal mladinski delovni tabor v Hrastovcu. Ob hrastovškem gradu, zavodu za duševno in živčno bolne, je taborilo od 1. do 17. septembra 25 prostovoljcev iz Slovenije in iz tujine. Namen tabora je bil večplasten. Hoteli smo vnesti več življenja v sicer monotono življenje hrastovških oskrbovancev, spodbuditi med delavci zavoda razmišljanje ter pogovor o njihovem delu, problemih delovanja ustanove, opozoriti javnost na probleme psihiatrije nasploh in Hrastovca posebej. Nenazadnje pa je bil tabor za udeležence izjemna možnost za soočanje s problemi, ki jih v strokovnem kot tudi v eksistencialnem smislu pred nas postavlja tovrstna ustanova.

RAD BI TE IMEL V HRASTOVCU!

Ce si nor, te pošljejo v Hrastovec. To je smetišče vse psihiatrije in slovenske družbe. Ljudi z družbenega obrobja, ki jih družba noče več imeti znotraj sebe, odloži daleč stran, da jih ni mogoče več videti in slišati zanje.

Kaj dela ljudi iz Hrastovca drugačne od nas? Tisto, kar je drugačno, je odločitev, da so ti ljudje drugačni. Da bi mestne ulice ostale čiste, so bili oddani v azil. Duševne bolezni nastajajo v družbi, družba pa jih hoče zdraviti v izoliranih duševnih bolnicah in zavodih.

V Hrastovcu je 710 ljudi. Vsak od njih ima svojo zgodbo. Mnoge so neposredno zvezane z nami. Ena od udeleženk tabora je našla skupno zgodbo:

"Danes sem ga prvič videla. V trenutku, ko sem ga zagledala, me je presunilo. Hotela sem ga vprašati za njegovo ime, pa me je bilo sram. Zaradi nekakšnega občutka krivde nisem hotela, da bi me prepoznal. Vprašala sem ga, če je bil na dopustu. Rekel je, da je bil pri mami. Sele čez nekaj časa sem ga vprašala, kako mu je ime. Bil je pravi. Včasih sva stanovala v isti stolpnici. Meni je bilo 8let, on pa je bil veliko starejši od mene. Pogosto sva se pogovarjala na stopniščih, dokler ni čez nekaj let izginil. Zdaj sem ga spet našla v Hrastovcu. Tu je že 17 let."

Kakšno je njegovo življenje v tej ustanovi? Sobo mora deliti s 45 drugimi oskrbovanci, osebja primanjkuje, bivalni pogoji so slabi. Prikrajšan je za svobodo in neodvisnost, njegova človeškost je omejena predvsem na zadovoljevanje bioloških potreb.

Kam bi s takšnimi ljudmi, če ne bi bilo Hrastovca? Delavci zavoda hočejo spremembo. Vendar tega ne morejo narediti sami. Potrebujejo sodelovanje vse družbe, ki bi jih sprejela medse.

Ni potrebno spreminjati duševnih bolnikov, ampak družbo.

Udeleženci mladinskega socialno-raziskovalnega tabora Hrastovec 88

USTANOVNI MANIFEST ODBORA ZA DRUŽBENO ZASCITO NOROSTI

Norost je vsesplošna civilizacijska dobrina, in vendar je potisnjena na družbeni rob. Psihijatrija je le ena izmed oblik zatiranja norosti. Dobro spravljeno jo najdemo tudi v drugih mrtvih rokavih družbe - v zaporih, podzemlju, vzgojnih in prevzgojnih ustanovah, v temnih kotičkih osebnosti in v edipalizirani podzavesti.

Smo proti vsem oblikam normalizacije, zapiranja, discipliniranja in kaznovanja norosti. Zaskrbljeni smo nad dejstvom, da se norost obravnava predvsem znotraj medicinskega modela. Zavzemamo se za mnogovrstnejšo in večdimenzionalno obravnavo norosti, ki vključuje antropološke, kulturne, sociološke in socialne vidike duševne bolezni.

Zaskrbljeni smo nad usodo duševnih bolnikov kot žrtev boja za prevlado razuma. Zato bomo opozarjali na nevzdržnost razmer v psihiatričnih ustanovah, na nepravilosti njihovega delovanja in na nezaščitenost njihovih varovancev. Smo za pravno enakost, korektnost in zaščitenost tistih, ki jih zagrabí kolesje psihiatričnega stroja.

Sedanji ekonomski trenutek grozi, da bosta skrb za duševno prizadete in pomoč ljudem v duševni stiski močno okrnjeni. Bojimo se, da bodo prizadeti še bolj prizadeti in potisnjeni

.....

čez družbeni rob. Smo za temeljit razmislek o delu psihiatričnih služb in vseh ustanov, ki se s to problematiko ukvarjajo. Zavzemamo se za njihovo transformacijo v smislu večje decentraliziranosti, povezanosti s skupnostjo, fleksibilnosti delovanja, večjega vpliva javnosti, večje učinkovitosti in ustreznosti psihiatričnih intervencij.

Spodbujali bomo tiste tendence v polju psihiatrije, ki sledijo željam svojih uporabnikov ter so se pripravljene spopasti z reševanjem konkretnih življenjskih situacij, ne da bi pri tem nasedale igram moči, ki so v škodo njihovim strankam.

Zavzemamo se za objektivno poročanje javnosti o škodljivih učinkih psihofarmakoloških sredstev, hkrati pa smo proti preizkušanju le-teh na ljudeh.

Prizadevali si bomo, da se bo norost selila iz strogo odmerjenih, izoliranih zajetij na robu družbe v jedra družbenega govora.

Biti norec naj postane kompliment!

Clani odbora za družbeno

Hrastovec, 13. septembra 1988

zaščito norosti

.....

Naši nameni so se v veliki meri tudi uresničili. V času tabora smo izvedli večje število delavnic in prireditev (umetniškoizraznih kot tudi družabnih). Udeleženci tabora so veliko časa posvetili druženju z oskrbovanci. Nekaj dela je bilo usmerjenega v konkretno delo na oddelkih, v povezovanje z osebjem in v pogovor o njihovem delu ter delovanju ustanove. Organizirali smo tudi nekaj predavanj in koncert, na katerega je bila vabljena tudi javnost. S tem smo hoteli nadaljevati dialog z javnostjo o našem delu, o Hrastovcu, o izolaciji norosti... Zal zaradi slabega vremena nismo mogli izvesti manifestacije v Mariboru, s katero smo želeli javnosti kar najbolj neposredno opozoriti na tabor, Hrastovec, psihiatrijo in na norost. Četudi se nam je zdelo, da ima naša prisotnost ugodne učinke na oskrbovance, kot tudi na osebe in delovanje zavoda, pa se nismo mogli otresti občutka, da je ves naš trud le kaplja v ocean, da se izgublja v črni luknji, da je Hrastovec na nek način sod brez dna. Zaključek je bil, da se bodo stvari v Hrastovcu lahko spreminjale na bolje v veliko večji meri, če bo hkrati obstajala tudi neka kontinuirana akcija za to, da se spremeni družbeni odnos do norosti, duševne stiske in prizadetosti. Zato smo ustanovili odbor za družbeno zaščito norosti. Odbor si je zastavil takle program:

1. Razvijati teoretsko produkcijo (pisanje člankov o diskurzu psihiatrije skozi zgodovino s poudarkom na politiki psihiatrije kot totalne institucije; kritična analiza stigmatizacije normalno-nenormalno po sinhroni in diahroni liniji).
2. Organizirati okrogle mize, javne tribune, občne zборе, ki naj seznanjajo civilno javnost s konkretnim delovanjem slovenske psihiatrije.
3. Razvijati kulturno produkcijo (sodelovanje s pesniki, pisatelji, igralci, slikarji in skupaj z njimi iskati različne oblike človekove norosti).
4. Nadaljevati socialno-raziskovalni projekt v Zavodu za živčno in duševno prizadete Hrastovec-Trate (Hrastovec 87, 88); organizirati poletni mednarodni tabor in skrbeti za kontinuiteto delovanja skozi vse leto.
5. Spodbujati različne družbene inovacije, oblike samoorganiziranja varovancev in delavcev (stanovanjske skupine, zadruga znotraj psihiatrije, sindikat, skupine samopomoči ipd.).

Vito Flaker

.....
.....
Zveza društev socialnih delavcev Jugoslavije organizira svoj
V. kongres, ki bo 3. in 4. novembra 1988 v Novem Sadu.

Tema kongresa je: "Socialno delo kot dejavnik za preseganje
ekonomske, socialne in moralne krize". Delo kongresa bo
potekalo plenarno in v treh komisijah po tematskih področjih
in sicer:

1. Socialna politika in socialno delo v razmerah tržnega
gospodarjenja
2. Zasnova in metodologija socialnega dela
3. Družbeni status socialnega delavca.

Uvodni referat na temo kongresa bo podal prof. dr. Dušan
Lakićević s Fakultete političnih ved v Beogradu. V vsaki
komisiji bo nekaj uvodnih referatov, ki jim bo sledila
razprava.

Konferenca Zveze društev socialnih delavcev Jugoslavije bo
potekala v petek, 4. novembra 1988 popoldne.

Iz vsake republike naj bi se kongresa udeležilo do 50
delegatov.

.....
.....
.....

Jože Ramovš, Socialni delavec in alkoholizem: metodologija za delo strokovnih in vodstvenih služb na področju alkoholizma v delovni organizaciji. Knjižnica Sindikati 94, Delavska enotnost, Ljubljana 1988

Jože Ramovš je že dovolj znan in uveljavljen praktik na področju zdravljenja alkoholizma, zato ga gotovo ni potrebno posebej predstavljati. Omenimo le nekaj podatkov, potrebnih za predstavitev pričujočega dela. Zadnja Ramovševa knjiga, priročnik Socialni delavec in alkoholizem, je namreč značilno delo tipa "iz prakse za prakso". Praksa je namreč Ramovšu vedno dajala dovolj priložnosti za izkušnje te vrste: najprej je delal kot socialni delavec v Cukrarni, nato kratek čas kot vzgojitelj v vzgojnem zavodu, potem pa kar desetletje v veliki gradbeni delovni organizaciji Slovenija ceste - Tehnika (SCT); vseskozi je sodeloval kot terapevt v terapevtskih skupinah in klubih zdravljenih alkoholikov. Sedaj dela na Univerzitetnem zavodu za zdravstveno in socialno varstvo. Njegova desetletna izkušnja v delovni organizaciji pa je bila glavna osnova, glavni vir za pričujoči priročnik.

Dovolj jasen je tudi podnaslov pričujoče Ramovševe knjige - "metodologija za delo strokovnih in vodstvenih služb na področju alkoholizma v delovni organizaciji". Namenskost knjige pa s tem še ni izčrpana, knjiga je namreč "obvezno" branje za vse strokovne delavce s tega področja in sorodnih področij, saj je ob konkretnih metodah, uporabnih v delovni organizaciji, navedeno tudi dovolj splošnih izkušenj ob delu z alkoholiki. Za strokovne delavce-začetnike je knjiga še toliko dragocenejša, saj jim bo s konkretnimi navodili olajšala uvajanje v delo in prihranila marsikatero (bolj ali manj usodno) napako.

Ramovš sam v uvodu pravi, da je "velika večina vsebine tega priročnika izvirna in je ni mogoče najti ne v mojih dosedanjih delih, ne v domači in ne v tuji literaturi" (str. 10). To mogoče celo drži, saj ta tema pri nas kljub aktualnosti s tega vidika še ni bila celovito obdelana. Rugljevo delo oziroma knjige s področja alkoholizma so seveda več kot dovolj znane, verjetno pa večina pozna tudi Ramovševi prejšnji knjigi - Alkoholno omamljen (v dveh izdajah, 1981 in

1986) ter Boj za življenje družine (1983, vse Mohorjeva družba, Celje). Ramovš se v obravnavnem delu opira na omenjena lastna in Rugljeva dela, s tega vidika knjiga kljub obljubam (str. 11: "vmes ... so nanizani nekateri globlji antropološki razmisleki, ki jih v dosedanji alkoholološki literaturi še ni bilo...") ne prinaša kaj bistveno "novega", vsaj ne s področja teorije. Nasplošno je glavna vrednost dela predvsem v praktičnih navodilih, manj pa v teoretičnih prispevkih, zato knjiga ne more biti učbenik, je pa lahko dober priručnik. Verjetno Ramovš niti ni imel takih ambicij, saj je podnaslov dela dovolj natančen.

In še opomba glede naslova: Prejšnje Ramovševe knjige (in v dobršni meri tudi Rugljeve) so bile namenjene predvsem alkoholiku oziroma njegovim svojcem, v prvi vrsti partnerju ("alkoholikova žena"), to pa je prvo delo, ki je namenjeno posebej strokovnim delavcem. V delu je jasno prisoten tudi problem poklicne in strokovne identitete socialnega delavca. Seveda to delo, še manj pa ta zapis o njem tega vprašanja ne nameravata razrešiti, dilema vsekakor ostaja. V tem trenutku načrtovanega prehoda VSSD na visoko stopnjo je vprašanje še toliko aktualnejše. Ko pa se bo pisal "učbenik" za študij alkoholizma za socialne delavce, bi bilo potrebno več prostora posvetiti sistemiki, metodologiji in teoretični pogledjenosti. O strokovni terminologiji je Ramovš sicer poskusil pisati (v prilogi dodaja celo "slovarček slovenskega alkoholološkega izrazja"), vendar je to šele začetek.

Glavni problem knjige je predvsem v neurejenosti, nepreglednosti gradiva. Ramovšev stil pisanja je že tako ali tako zelo gostobeseden (primerjaj tudi njegovi prvi knjigi), manjka mu jasnosti, velikokrat se ponavlja, teme so razdrobljene, nekatere podrobnosti pa po nepotrebnem razvlečene. Do dragocenih napotkov se mora bralec prikopati skozi kopico nepotrebnih ponavljanj v glavnem že objavljenih in obdelanih tem (v omenjenih Rugljevih in Ramovševih delih), kar lahko odvrne pozornost od zares novih prispevkov. Vsekakor pa se tudi iz tako neurejenega gradiva dajo razbrati Ramovševa osnovna spoznanja o metodah in postopkih zdravljenja alkoholikov ter seveda predvsem spoznanja o vlogi in nalogi socialnega delavca pri tem. Ramovš prepričljivo opravi z nekoristnimi, celo škodljivimi postopki, opredeli vlogo družine in drugih institucij pri razreševanju te težave, s tem pa posredno nakaže tudi nekatere razloge za "nereshljivost" posameznih primerov, ali drugače rečeno: opozori na vseprisotnost pitja (in zlorab alkohola) v družbi, tudi s strani tistih (vodstvenih delavcev na primer), ki naj bi ta problem reševali. Nakaže tudi nujnost interdisciplinarnega pristopa k reševanju tega problema ter ob tem vidi pomembno vlogo socialnega delavca kot kadra z "interdisciplinarno širino". Vendar pri vzrokih pitja v družbi ostaja (kot večina drugih) nedorečen, na pol poti. Preprosto se zadovolji z

razvpito (Hudolin, Lang, Rugelj) sintagmo "Brez alkohola ni alkoholizma", pa tudi "preventiva" se pri njem omeji na predavanja o škodljivosti pitja ter ostale oblike "ozaveščanja" ljudi o alkoholizmu, pa na zahtevo po prestrukturiranju gospodarstva, ki je dohodkovno odvisno od prodaje alkoholnih pijač ter na nekakšno "podpiranje kulture" ...

Ramovš pa je tudi oziroma predvsem realen. Zaveda se, da se lahko alkoholizem "uspešno zdravi le pri izredno majhnem odstotku alkoholikov" (str. 188), ob tem pa navrže še značilnosti neozdravljivega alkoholika (str. 191) in "napotke" za delo z njimi (str. 192).

Skratka, kljub vsem pomanjkljivostim (ki bi jih Ramovš zlahka odpravil), je knjiga pomemben prispevek za knjižnico socialnega delavca.

Milko Poštrak

[The following text is a mirrored bleed-through from the reverse side of the page and is largely illegible due to its orientation.]

KAKO POMAGATI LJUDEM Z EPILEPSIJO

Epilepsy: what to do. Action for Epilepsy. British Epilepsy Association, Wokingham (propagandni letak)

Kaj je epilepsija?

Nagnjenje k ponavljajočim se napadom, ki jih povzroča nenadno, pretirano in nenormalno praznjenje električne energije v možganskih celicah, podobno kot nevihta v možganih.

Prizadene ljudi v vseh obdobjih življenja, v vseh družbenih okoljih ter ne glede na raven razvitosti umskih sposobnosti in nima nič opraviti z duševno boleznijo ali z umsko manjrazvitostjo.

Prepoznavanje epilepsije

Epilepsija se kaže na mnogo načinov. Tipi epilepsije, ki jih najpogosteje vidimo, so:

* **Veliki napad**, ki se ga ljudje, ki se z njim prvokrat srečajo, prestrašijo. Prizadeta oseba nenadoma pade, često da kak opozorilni znak ali pa tudi ne in čudno zakriči. Mišice so sprva togo skrčene, potem pa se ritmično sproščajo in krčijo. Ti krči so lahko prav siloviti.

Na ustih se pojavi pena ali mehurčki slin, ki so rdeče obarvani, če se oseba vgrizne v jezik ali v lice. Očividce to vznemiri, vendar ni razloga za paniko.

Po napadu, ki običajno traja največ pet minut, pride prizadeti spet k zavesti, vendar je lahko zbeگان ali pa zmeden. To stanje zmedenosti lahko traja od nekaj minut do ene ure; prizadeti si po napadu navadno želi mirno počivati ali spati.

* **Psihomotorični napad** se pojavi, kadar je s čezmernim praznjenjem električne energije prizadet samo del možganov. Takrat prihaja do nekaterih nehotnih gibov, npr. trzanja, vlečenja za obleko, mlaskanja z ustnicami. Videti je, kot da je oseba pri zavesti, vendar ne more govoriti oziroma se

odzivati.

* **Mali napad** lahko mine neopažen. Clovek je med malim napadom videti kot duševno odsoten, ali pa se zastrmi v prazno. Pogosto se lahko pojavi mežikanje, drugih znakov, ki so značilni za veliki napad, pa ni.

Kaj storiti?

Ce vidiš **veliki napad**, ostani miren in prepreči drugim prisotnim nepremišljeno ravnanje. Navadno ni treba storiti nič, razen to, da osebo, ki dobi veliki napad, zavarujemo. Prizadetega premaknemo le, če je ogrožen zaradi prometa, ostrih predmetov ali električne napetosti. Pustimo, naj gre napad svojo pot. Upoštevajmo tale preprosta pravila:

1. Podloži prizadetemu pod glavo kaj mehkega, npr. zložen suknjič.
2. Priporočljivo je odpeti tesen ovratnik oziroma zrahljati oblačilo okrog vratu, vendar to lahko prestraši osebo, če je na pol pri zavesti, zato naj se to stori previdno.
3. Potem ko krči popustijo, obrni prizadetega na bok tako, da napol leži na trebuhu; tako se olajša dihanje in okrevanje po napadu.
4. Ce je mogoče, ostani pri prizadetem in ga skušaj pomiriti, če je zmeden, kar se pogosto zgodi po velikem napadu.

Pri napadih drugih vrst je razen razumevanja le redko potrebna kaka druga pomoč prisotnih.

Cesa ne storiti:

1. Ne skušaj ničesar potiskati med zobe.
2. Ne poskušaj ovirati krčev.
3. V času napada ne dajaj prizadetemu piti.
4. Ne kliči rešilnega avta ali zdravnika, razen če si napadi sledijo drug za drugim, ne da bi oseba med enim in drugim prišla k zavesti.

Koliko epileptikov je v Britaniji?

Nobenega. Je pa 300.000 ljudi z epilepsijo, nekateri med njimi pa imajo napade. Epileptični so napadi, ne ljudje, ki jih imajo.

Kaj je epilepsija?

Je kratka motnja normalnega električnega delovanja možganov.

Je samo ena vrsta epilepsije?

Ne. Poznamo več različnih oblik epilepsije in več različnih vrst napadov. Večino med njimi je moč obvladovati z zdravili.

Kaj povzroča epilepsijo?

Javlja se kot posledica poškodbe možganskih celic, na primer okvare pri porodu, poškodbe glave ali celo visoke telesne temperature. Često zdravniki ne morejo najti nobene razlage.

Ali to pomeni, da lahko dobi epilepsijo vsakdo?

Da, vsakdo lahko dobi napad. Ljudje z epilepsijo imajo samo prag za napade nižji od povprečnega.

Ali je epilepsija ozdravljiva?

V nekaterih primerih se zdravi operativno, vendar so ti primeri redki. Večini se kar zadovoljivo posreči obvladati napade z zdravili.

Ali epilepsija spremeni osebnost?

Ne, sama po sebi ne, toda osnovni vzrok motnje ima lahko v nekaterih primerih tudi takšno posledico.

Zakaj se potem ohranja prepričanje, da je težko živeti z ljudmi z epilepsijo?

Zato, ker se morajo ti ljudje spopadati ne le z epilepsijo, ampak tudi s predsodki in diskriminacijo.

Kakšen je videti epileptični napad?

Veliki napad, katerega večina ljudi prepozna kot epilepsijo, je lahko za očividca zelo vznemirljiv, ker oseba, ki dobi napad, pade na tla in jo stresajo krči. Mali napad pa lahko mine neopažen. Pokaže se samo utripanje vek, ali kot da se človek nekam zastri.

Kaj lahko očividec stori?

Ostane naj čisto miren in poskrbi za pomirljivo vzdušje, ko se oseba zbuja. Če je možno, naj ji da pod glavo kaj mehkega. Če se mu zdi, da obstaja nevarnost, da se oseba

poškoduje, naj očitavec stori vse, da to prepreči, vendar naj ne poskuša zadrževati krčev.

Cesa očitavec ne sme storiti?

Ne sme se prepustiti paniki. Ne sme poskušati z oživiljanjem usta na usta. Ne sme na silo odpirati ust.

Ali ni bolje razpreti zob med napadom?

Ne, ker lahko s tem zlomimo zobe ali celo čeljust. Ugriznjeni jezik se hitro zaceli.

Naj pokliče rešilni avto?

Ne, razen če ima oseba več napadov zapored ali če krči trajajo dlje kot pet minut.

Kako se ljudje odzivajo po napadu?

Nekateri potrebujejo počitek, nekaterim je zelo dobrodošlo spremstvo domov. Mnogi pa si zelo hitro opomorejo.

Ali imajo otroci epilepsijo?

Da, v Veliki Britaniji ima eno ali drugo obliko epilepsije 100.000 otrok in mladostnikov.

Ali lahko obiskujejo normalno šolo?

Večino jo lahko in tudi naj bi jo. Učitelji morajo vedeti in poučiti sošolce in sošolke, kako je treba ravnati, če pride do napada.

Se lahko ukvarjajo s športom?

Da, vendar je nekatere treba skrbno nadzirati pri orodni telovadbi ali med plavanjem.

Ali epilepsija prizadene njihovo inteligenco?

Ne, običajno ne.

Ali si lahko izberejo poklic?

Nekateri poklici in opravila so ljudem z epilepsijo prepovedana, često neumestno. To je zaradi predsodka, ki pa polagoma izginja. Nekateri poklici so neprimerni, vendar je večina ljudi z epilepsijo popolnoma zmožna za delo v poklicu, ki so si ga izbrali.

Ali lahko ljudje z epilepsijo vozijo avto?

Da, s pogojem, da so za določen čas brez napadov ali jih imajo le v spanju. Kakorkoli, ne smejo voziti vozil javnega prometa ali težkih tovornih vozil.

Ali bodo njihovi otroci imeli epilepsijo?

Najbrž ne. Večina ljudi z epilepsijo se glede poroke posvetuje, pogovori o možni dednosti z zdravnikom ali s strokovnjakom za genetska vprašanja.

Zakaj so ljudje prestrašeni, če vidijo epileptični napad?

Zato, ker so prestrašeni, ko se prvič srečajo z velikim napadom in zaradi številnih bajk in vraž o epilepsiji, ki jim ljudje še vedno verjamejo.

Katere vrste napadov vidimo najpogosteje?

Veliki napadi ("grand mal" ali tonično-klonični napadi), katerih se ljudje lahko prestrašijo, ko jih prvič vidijo. Če se nenadoma pade, često brez kakršnegakoli opozorila in čuano zakriči. Vse mišičje telesa zajame sprva tog krč, temu pa sledi ritmično sproščanje in krčenje. Ti krčeviti gibi so lahko zelo siloviti.

Na ustnicah se lahko pokažejo pena in mehurčki iz sline, rdeče obarvani s krvjo, če sta sluznica ustne votline in jezik ranjena. To še posebej zastraši očividca, vendar se zaradi tega ni potrebno vznemirjati.

Potem ko je napad mimo, navadno traja največ 5 minut, da oseba pride nazaj k zavesti, toda lahko se počuti zbegana. To stanje lahko traja več minut pa do ene ure in prizadeti si lahko želi mirno počivati ali spati po napadu.

Psihomotorni napadi (temporalna ali kompleksna parcialna oblika) se pojavljajo, kadar pretirano, nenormalno praznjenje električne energije prizadene samo del možganov. Prihaja do nekaterih gibov, kot so trzanje, vlečenje, trganje oblačila ali mlaskanje z ustnicami. Clovek se zdi, kot da je pri zavesti, toda ni sposoben govoriti ali se odzivati med takim napadom.

Lažji napadi (absence ali odsotnosti, "petit mal"), ki lahko potekajo neopaženi. Clovek, ki ima mali napad, se zdi kot za hip duševno odsoten, ali se nekam zastrmi. Lahko se vidi hitro utripanje vek, sicer pa ni nobenega od znakov, ki so značilni za veliki napad.

Prevedla Marija Zdešar

SEZNAM DIPLOMSKIH NALOG, KI JIH JE PREJELA KNJIZNICA VSSD V LETU 1987

1. Abdić Agan: Socijalno ekonomski položaj radnika iz drugih republik zaposlenih pri RO SCT. Ljubljana 1986, 52 str.
2. Absec Martina, Globočnik Anita: Otroško in mladinsko varstvo v obdobju 1947-1950. Ljubljana 1987, 226 str.
3. Arzenšek Sonja: Primerjava socialne strukture med mladoletnimi prestopniki, ki bivajo v stanovanjski soseski Nova vas v občini Tabor in tistimi, ki bivajo na periferiji mariborske občine Tezno. Ljubljana 1986, 40 str.
4. Boltin Zdravko: Socijalno-ekonomske razmere in kadrovanje delavcev v Lesni industriji Litija. Ljubljana 1987, 73 str.
5. Brahovič Zlata: Delovanje šolske svetovalne službe v osnovnih šolah občine Ljubljana Moste-Polje. Ljubljana 1987, 51 str.
6. Cafuta Ivan-Janko: Alkoholizem. Ljubljana 1987, 47 str.
7. Cot Darja, Aljana Kolar: Mladinski domovi za otroke od 7. do 14. leta na območju Slovenije v letih 1950-1955. Ljubljana 1987, 248 str.
8. Crnigoj Ivica: Socialna varnost kmetov. Ljubljana 1987, 88 str.
9. Cuješ Staša: Izobraževanje ob delu v Zdravilišču Rogaska Slatina. Ljubljana 1987, 49 str.
10. Domanjko Maja: Vincencijeva družba l. 1927 - 1946. Ljubljana 1987, 76 str.
11. Dragar Smiljana: Zivljenje oskrbovancev Doma starejših občanov Ljubljana Moste-Polje. Ljubljana 1987, 56 str.

12. Faganel Danica: Primerjava socialnega dela med DO Meblo in Iskra-Avtoelektrika. Ljubljana 1987, 74 str.

13. Fekonja Jožica: Kvaliteta življenja starejših občanov v KS Benedikt, občina Lenart. Ljubljana 1987, 61 str.

14. Fuis Dušan, Spremljanje in razvoj kadrov v DO ZGEP Pomurski tisk v letih 1984 - 1986. Ljubljana 1987, 46 str.

15. Furlan Zdenka: Socialne materialne in zdravstvene razmere starejših občanov v KS Sežana - Mesto Sežana ter potrebe po pomoči in negi na domu. Ljubljana 1987, 37 str.

16. Galonja Rosanda, Hiti Lea: Mladoletno prestopništvo v občini Piran od 1980 - 1986. Ljubljana 1987, 129 str.

17. Godec Nevenka: Gojenci Mladinskega doma Tone Kozel - Fram. Ljubljana 1987, 54 str.

18. Grah Irena: Narkomanija na območju UNZ Maribor od leta 1982 do 1986. Ljubljana 1987, 112 str.

19. Ivanuša Stanka: Odnosi v družini. Ljubljana 1987, 48 str.

20. Jan Anica: Socialna struktura učencev osnovne šole Anton Aškerc v Velenju. Ljubljana 1987 78 str.

21. Javornik Srečko: Izbrana poglavja iz psihoanalize. Ljubljana 1987, 109 str.

22. Jerebic Franc: Specializirane enote civilne zaščite za socialno delo v DO Tovarna avtomobilov in motorjev Maribor. Ljubljana 1987, 53 str.

23. Kabaj Marija, Njivar Erna: Alkoholizem in njegova pojavnost v Mariborski regiji. Ljubljana 1987, 93 str.

24. Knez Ljubica: Problematika suicida pri adolescentih. Ljubljana 1987, 93 str.

25. Kodila Nataša: Socialna integracija mladostnikov po odpustu iz mladinskega doma Tone Kozel v Framu. Ljubljana 1987, 38 str.

26. Kolar Marjeta: Življenjske razmere oziroma zaposlovanje mladostnikov, ki so končali osnovno šolo s prilagojenim programom v Ptujju. Ljubljana 1987, 58 str.

27. Lesjak Vlasta: Stališča učencev usmerjenega izobraževanja do aidsa. Ljubljana 1987, 63 str.

28. Lešnik Helena: Socialni in ekonomski položaj otrok, rojenih izven zakonske zveze v letih 1981 do 1985 v občini Lenart, Ljubljana 1987, 76 str.

29. Likavec Saša: Državno in družbeno varstvo beguncev tujega državljanstva v SFRJ, Ljubljana 1987, 68 str.

30. Lisjak Franica: Socialna dejavnost po "Slovenskem poročevalcu" v letih 1949 in 1950, Ljubljana 1987, 165 str.

31. Mate Barbara: Model profila - socialni delavec v organizaciji združenega dela na primeru DO Inles in DO Riko, Ljubljana 1987, 40 str.

32. Novak Agata: Potreba po bolj poglobljeni socialni in psihološki pomoči bolnim otrokom, Ljubljana 1987, 56 str.

33. Ogrinc Ivan: Stanovanjske razmere in interesi železarjev, Ljubljana 1987, str. 56

34. Pajntar Edica: Zaposlitveni, bivalni in emocionalni pogoji za stalno nastanitev delavcev iz drugih republik v Novi Gorici, Ljubljana 1987, 32 str.

35. Pelicon Matej: Prostovoljno delo v krajevni skupnosti, Ljubljana 1987, 62 str.

36. Peran Mijo: Položaj jugoslovenskih radnika u Svicarskoj, Lugano 1986, 79 str.

37. Pirnat Marinka: Združevanje ljudi v podeželski KS Cemšenik, Ljubljana 1987, 61 str.

38. Podbrežnik Anita: Zivljenjske razmere starejših občanov v KS Poljane, občina Ljubljana-Center; Analiza potreb po službi domače nege oziroma gospodinjske pomoči in organizacija le-te v KS Poljane, Ljubljana 1987, 98 str.

39. Pogačar Monika: Repatriacija vojnih ujetnikov in internirancev v letih 1945 - 1948, Ljubljana 1987, 98 str.

40. Poropat Sabrina: Zivljenje in delovne razmere pomorščakov na ladjah delovne organizacije Splošna plovba Piran, Ljubljana 1987, 46 str.

41. Rajnar Julijana: Zivljenjske razmere težje prizadetih starejših ljudi v domači oskrbi, Ljubljana 1987, 52 str.

42. Rebernik Marjeta, Seidl Branka: Vloga socialnega delavca v teamskem delu otroškega varstva v občinah mesta Maribor, Ljubljana 1987, 63 str.

43. Remih Simona: Model profila socialnega delavca v OZD na primeru dveh delovnih organizacij: CGP Delo in CTP Pravica-Dnevnik, Ljubljana 1987, 50 str.
44. Repar Andreja: Ustanovitev kluba staršev, Ljubljana 1987, 52 str.
45. Rižnar Mitja: Dodeljevanje enkratne inčasne družbene denarne pomoči, Ljubljana 1987, 52 str.
46. Ros Tuga: Preskrba prebivalcev v času neposredne vojne nevarnosti in v vojni na območju občine Murska Sobota, Ljubljana 1987, 30 str.
47. Savič Jovanka: Odnos ljudi do alkoholizma, Ljubljana 1987, 30 str.
48. Sedmak Zoran, Javornik Srečko: Izbrana poglavja iz psihoanalize, Ljubljana 1987, 109 str.
49. Smisel Manja, Podbrežnik Anita: Zivljenjske razmere starejših občanov v KS Poljane, občina Ljubljana-Center: Analiza potreb po službi domače nege oziroma gospodinjske pomoči in organizacija le-te v KS Poljane, Ljubljana 1987, 98 str.
50. Sternad-Kragelj Dragica: Odnosi med starši in otroki po razvezi zakonske zveze, Ljubljana 1987, 98 str.
51. Sauperl Marija, Lešnik Helena: Socialni in ekonomski položaj otrok, rojenih izven zakonske zveze v letih 1981 do 1985 v občini Lenart, Ljubljana 1987, 76 str.
52. Sebez Renata: Stiki med bolnim otrokom in družino, Ljubljana 1987, 76 str.
53. Seruga Carmen: Kmečki glas - Pregled socialnih razmer v obdobju od leta 1947 - 1955, Ljubljana 1987, 35 str.
54. Sibanc Pavlica: Pripravnštvo v občini Velenje, Ljubljana 1987, 75 str.
55. Strucelj Ester: Stanovanjska skupine kot alternativa zavodski prevzgoji asocialne mladine, Ljubljana 1987, 56 str.
56. Stular Irena: Socialna dejavnost po "Slovenskem poročevalcu" v letih 1947 in 1948, Ljubljana 1987, 168 str.
57. Trobos Simona: Sodelovanje staršev z vzgojnovarstveno organizacijo, Ljubljana 1987, 66 str.
58. Trbižan Ingrid: Spreminjanje funkcije vzgojni-

zobraževalnih ustanov. Ljubljana 1987, 30 str.

59. Vimpolšek Irena: Trpinčeni otroci in socialnoskrb-
stvena problematika občine Brežice. Ljubljana 1987, 30 str.

60. Vindiš Ana, Trobos Simona: Sodelovanje staršev z
vzgojnovarstveno organizacijo. Ljubljana 1987, 66 str.

61. Vogrinec Janica: Delo socialnega delavca v VVO.
Ljubljana 1987, 42 str.

62. Vreča Radmila: Mladoletno prestopništvo v občini
Gornja Radgona v letih 1984 - 1986. Ljubljana 1987, 75 str.

63. Zajec Ljubomira: Vloga in pomen telesne kulture
planinarjenja in biblioterapije pri zdravljenju in rehabili-
taciji alkoholikov. Ljubljana 1987, 75 str.

64. Zaletel Gizela: Analiza revije Socialno delo v
obdobju 1971 - 1985. Ljubljana 1987, 79 str.

65. Zorž Fani: Poskus evalvacije dela KZA Crnuče. Ljub-
ljana 1987, 85 str.

Die Geschäftsstelle des Archivs wickelt
Verständlich: Auslieferung jeweils in
der Mitte des Quartals
Verlag
Bibliographisches Institut Wien
Dr. Johann G. Schöberl
Tuchlauben 1, A-1010 Wien
Telefon: (01) 47911-11 bis -17
Postfach: 1010 Wien, A-1010
Bankkonto:
BIBLIOTHEKSPRÄSIDIUM 120728
Bank für Sozialwirtschaft
Senar Straße 12, 10200 Frankfurt, FRG

Das Archiv ist für die Öffentlichkeit
von Montag bis Freitag von 9 bis 17
Uhr geöffnet. Die Öffnungszeiten
sind in der Regel von Montag bis
Freitag von 9 bis 17 Uhr.
Die Geschäftsstelle des Archivs
wickelt die Angelegenheiten des
Archivs in der Regel von Montag
bis Freitag von 9 bis 17 Uhr.
Die Geschäftsstelle des Archivs
wickelt die Angelegenheiten des
Archivs in der Regel von Montag
bis Freitag von 9 bis 17 Uhr.
Die Geschäftsstelle des Archivs
wickelt die Angelegenheiten des
Archivs in der Regel von Montag
bis Freitag von 9 bis 17 Uhr.
Die Geschäftsstelle des Archivs
wickelt die Angelegenheiten des
Archivs in der Regel von Montag
bis Freitag von 9 bis 17 Uhr.

POPRAVEK

V prejšnji številki (Socialno delo 27, 1988, 2) se je v prikaz knjige E. Shorterja, *The History of Women's Bodies*, vtihotapilo več napak, ki pačijo smisel besedila:

str. 148., 2. odst., 2. vrsta
 namesto: ponekod še vse do 19. stoletja
 prav: ponekod še vse 19. stoletje

str. 148., 4. odst., 2. - 5. vrsta
 prav: Prej omenjeni postopki so se razlikovali od kraja do kraja, Shorter pa prikaže na primeru francoskega Languedoca tudi razlike v pravilih poroda.

str. 149., 2. odst., 2. vrsta
 namesto: se je ponekod začel
 prav: se je ponekod začela

str. 149., 4. odst., 1. vrsta
 namesto: starkah-vražicah
 prav: starkah-vražaricah

str. 149., 4. odst., 5. vrsta
 namesto: šarlatanskih
 prav: šamanskih

str. 150., 1. odst., 5. vrsta
 namesto: neposredni
 prav: posredni

str. 150., 3. odst., 5. vrsta
 namesto: iz kosti
 prav: s kostmi

str. 151., 2. odst., 1. vrsta
 namesto: vražarice-čarovnice
 prav: vračice-čarovnice

Da bi bila mera polna, je na koncu prispevka izpadlo še ime avtorice Darje Zaviršek. Avtorici in bralcem se opravičujemo.

Uredništvo

ARCHIV

für Wissenschaft und
Praxis der sozialen Arbeit
ArchsozArb

**Vierteljahreshefte zur Förderung
von Sozial-, Jugend- und
Gesundheitshilfe**

Herausgegeben von Professor Dr. Teresa Bock
Rektoratsstraße 46, 4060 Viersen 1
im Auftrag
des Deutschen Vereins für öffentliche
und private Fürsorge
und des Instituts für Gemeinwohl GmbH
beide in Frankfurt/Main.

Schriftleitung:
Walter Schellhorn, Dr. Margarete Heinz
Am Stockborn 1-3, 6000 Frankfurt/Main

Frankfurt/Main · 19. Jahrgang · Nr. 2/1988

	Inhalt	Seite
	Das österreichische Bundesgesetz über die Sachwalterschaft für behinderte Personen. Die Reform des Entmündigungs-, Vormundschafts- und Pflegschaftsrechts für Volljährige in Österreich Dr. Bernd Schulte, München	77
	Sozialstationen, Aufgabenfelder und Arbeitsbedingungen Professor Dr. Wulf Damkowski, Stefan Görres, Karin Luckey, Hamburg	103
	„Wanderer zwischen zwei Welten“. Ausländerarbeit im soziokulturellen Feld Professor Dr. Eckart Pankoke, Essen	126
	Berichte	
	Soziale Grundrechte in der Europäischen Gemeinschaft Dr. Manfred Wienand, Frankfurt am Main/ Mainz	146
	Buchbesprechungen	151

Die Einzelhefte des Archivs erscheinen vierteljährlich; Auslieferung jeweils in der Mitte des Quartals.

Verlag:

Eigenverlag des Deutschen Vereins
für öffentliche und private Fürsorge,
Am Stockborn 1-3, 6000 Frankfurt/M. 50,
Telefon: 069/58031
Postgirokonto: Frankfurt/M. 100847-607
Bankkonto:
Stadtparkasse Frankfurt/M. 130708.
Druck: Hugo Haßmüller,
Berner Straße 12, 6000 Frankfurt/M. 56.

Die Auslieferung an Nichtmitglieder des Vereins und an den Buchhandel erfolgt durch den Verlag W. Kohlhammer GmbH, Heßbrühlstraße 69, 7000 Stuttgart 80.

Der Bezugspreis beträgt 60 DM jährlich (inkl. Versandkosten und MwSt.); für Mitglieder des Deutschen Vereins 40 DM jährlich (zuzügl. Versandkosten und MwSt.); Einzelhefte 15 DM (inkl. Versandkosten und MwSt.); für Mitglieder des Deutschen Vereins 10 DM (zuzügl. Versandkosten und MwSt.).

Alle Rechte, auch das der Übersetzung, sind vorbehalten.

ARCHIV

für Wissenschaft und
Praxis der sozialen Arbeit
ArchsozArb

**Vierteljahreshefte zur Förderung
von Sozial-, Jugend- und
Gesundheitshilfe**

Herausgegeben von Professor Dr. Teresa Bock
Rektoratsstraße 46, 4060 Viersen 1

im Auftrag
des Deutschen Vereins für öffentliche
und private Fürsorge
und des Instituts für Gemeinwohl GmbH
beide in Frankfurt/Main.

Schriftleitung:
Walter Schellhorn, Dr. Margarete Heinz
Am Stockborn 1-3, 6000 Frankfurt/Main

Frankfurt/Main · 19. Jahrgang · Nr. 3/1988

Inhalt	Seite
Mitarbeiter in der Jugendhilfe. Struktur und Wandel des Personals in sozialen Diensten Dr. Thomas Rauschenbach, Dr. Ulrich Bendele, Diplom-Pädagoge Wolfgang Trede, Tübingen	163
Angehörigenarbeit in Einrichtungen der Altenhilfe Irene Steiner-Hummel, Augsburg	198
Berichte ... An einem Strick ziehen ... Die Zusammenarbeit kommunaler Sozialdienste auf dem Prüfstand Professor Dr. Norbert Hemiger, Villingen- Schwenningen	212
Buchbesprechungen	224

Die Einzelhefte des Archivs erscheinen
vierteljährlich; Auslieferung jeweils in
der Mitte des Quartals.
Verlag:
Eigenverlag des Deutschen Vereins
für öffentliche und private Fürsorge,
Am Stockborn 1-3, 6000 Frankfurt/M. 50,
Telefon: 069/58031
Postgirokonto.: Frankfurt/M. 100847-607
Bankkonto:
Stadtsparkasse Frankfurt/M. 130708.
Druck: Hugo Haßmüller,
Bernier Straße 12, 6000 Frankfurt/M. 56.

Die Auslieferung an Nichtmitglieder des Vereins
und an den Buchhandel erfolgt durch den Verlag
W. Kohlhammer GmbH, Heißbühlstraße 69,
7000 Stuttgart 80.
Der Bezugspreis beträgt 60 DM jährlich (inkl. Versand-
kosten und MwSt.); für Mitglieder des Deutschen Ver-
eins 40 DM jährlich (zuzügl. Versandkosten und MwSt.);
Einzelheft 15 DM (inkl. Versandkosten und MwSt.);
für Mitglieder des Deutschen Vereins 10 DM (zuzügl.
Versandkosten und MwSt.).

Alle Rechte, auch das der Übersetzung,
sind vorbehalten.

CONTENTS

JOAN COOPER: The Mosaic of Personal Social Services 237

IAN SINCLAIR, LORRAINE STANFORTH and PAT O'CONNOR: Factors
Predicting Admission of Elderly People to Local Authority
Residential Care 251

MARIE BORLAND, ANNIE HUDSON, BEVERLEY HUGHES and ANNE
WORRALL: An Approach to the Management of the Assessment
of Practice Placements 269

STEVE TREVILLION: Conferencing the Crisis 289

TONY BOVAIRD and IAN MALLINSON: Setting Objectives and
Measuring Achievement in Social Care 309
Abstracts: Law 325
Organization and Administration 333

Book Reviews 341

Books Received 357

<i>Issues of Family Adaptability: Toward a Synthesis of Olson's Circumplex and the Resiliency Systems Models</i> Cynthia Lee	33
<i>Commentary: Comparing the Success and Circumplex Models of Family Functioning</i> Richard S. Tompson, W. Robert Resiliency, and Yusef E. Hilgert	35
<i>Note: Commentary: On Synthesis and Pragmatism in Family Theory and Research</i> Cynthia Lee	37
<i>Genetic Child Health Study: Reliability and Validity of the Revised Parenting Subscale of the Standard Family Assessment Device</i> John Eyles, Carolyn Byrne, Michael H. Boyd, and David H. Olson	37
<i>A Theoretical Framework for Evaluation and Treatment of the Victims of Child Sexual Abuse: A Preliminary Report</i> Susan Van Donge, John Kelly, and David P.J. James	103

CONTENTS

KATY CIGNO: Consumer Views of a Family Centre Drop-In	361
SALLY JOHNSON: Guidelines for Social Workers in Coping with Violent clients	377
EDWARD ALLAN BRAWLEY and EMILIA E. MARTINEZ-BRAWLEY: Social Programme Evaluation in the USA: Trends and Issues	391
NICHOLAS RAGG: Abstracts (Philosophy)	415
ALAN RUSHTON: Abstracts (Psychiatry and Psychology)	419
BOOK REVIEWS	427
BOOKS RECEIVED	453

Die Gesellschaft des Arztes wachsen
mitgeteilt: Auslieferung jeweils in
der Lage des Quartals.
Vollständig
Erklärung des Deutschen Textes
in der
Anzahl: 1988, 1989, 1990, 1991
Taschen: 1,95 € (inkl. MwSt.)
Pappband: Frankfurt/M., 1988, 21, 80 €
ISBN 3 518 30111 1
Buchverlag Dr. Pöhlmann, 13076
Berlin, Hauptbahnhof
Berliner Straße 12, 6030 Frankfurt/M., 66

Die Auslieferung der Zeitschriften des Verlags
und in der Buchhandlung erfolgt nach dem
in der Zeitschriften-Vertriebsordnung des
Bund der Deutschen Buchhändler (BDB) vom
1. April 1980 festgelegten Verfahren.
Die Preise sind in der Zeitschriften-Vertriebsordnung
festgelegt und können für Mitglieder des Verlags
erhöht werden.
Die Zeitschriften des Verlags werden in der
Zeitschriften-Vertriebsordnung des BDB vom
1. April 1980 festgelegt und können für Mitglieder
des Verlags erhöht werden.
Alle Rechte, auch das der Übersetzung,
sind vorbehalten.

Family Process

MARCH 1988

VOLUME 27

NUMBER 1

Interventive Interviewing: Part III. Intending to Ask Circular, Strategic, or Reflexive Questions? Karl Tomm	1
Generation and Gender: Normative and Covert Hierarchies Virginia Goldner	17
Therapy for Families Manifesting Manic-Depressive Behavior Gunthard Weber, Fritz B. Simon, Helm Stierlin, and Gunther Schmidt	33
On Second-Order Family Therapy Stuart Golann	51
Reply to Stuart Golann Lynn Hoffman	65
Who Replied First? A Reply to Hoffman Stuart Golann	68
Theories of Family Adaptability: Toward a Synthesis of Olson's Circumplex and the Beavers Systems Models Cameron Lee	73
Commentary: Comparing the Beavers and Circumplex Models of Family Functioning Robert B. Hampson, W. Robert Beavers, and Yusef F. Hulgus	85
Meta-Commentary: On Synthesis and Fractionation in Family Theory and Research Cameron Lee	92
Ontario Child Health Study: Reliability and Validity of the General Functioning Subscale of the McMaster Family Assessment Device John Byles, Carolyn Byrne, Michael H. Boyd, and David R. Offord	97
A Theoretical Framework for Evaluation and Treatment of the Victims of Child Sexual Assault by a Nonfamily Member Susan Van Scoyk, Jane Gray, and David P.H. Jones	105

Family Process

JUNE 1988
VOLUME 27
NUMBER 2

Systemic Optimism—Systemic Pessimism: Two Perspectives on Change Helm Stierlin	121
The Anorectic Process in the Family: A Six-Stage Model as a Guide for Individual Therapy Mara Selvini-Palazzoli and Maurizio Viaro	129
The Transition to Parenthood: I. The Rating of Prenatal Marital Competence Jerry M. Lewis	149
Scripts and Legends in Families and Family Therapy John Byng-Hall	167
Mis-taken Love: Conversations on the Problem of Incest in an Irish Context Imelda Colgan McCarthy and Nollaig O'Reilly Byrne	181
Systemic Crisis Intervention as a Response to Adolescent Crises: An Outcome Study Steven E. Gutstein, M. David Rudd, J. Christopher Graham, and Linda L. Rayha	201
Family System Functioning: Behavior in the Laboratory and the Family Treatment Setting Jerl A. Doane, W. Leonard Hill, Jr., Nadine Kaslow, and Donald Quinlan	213
Open and Closed Adoption: A Developmental Conceptualization Jack Demick and Seymour Wapner	229
The Visitation Schedule and Child Adjustment: A Three-Year Study Maria Beth Isaacs	251

Michael Winkler	Alternativen sind nötig und möglich! Plädoyer für eine neue Heimkampagne	1
Thomas Rauschenbach/ Wolfgang Trede	Arbeit und Erziehung. Ein Beitrag zur soziologischen Debatte um Arbeit in pädagogischer Absicht	12
Rolf Schroedter/ Cornelia Schlüter-Hingst	Existenzgründung in der Sozialhilfe	32
Michael Köhler	Kindergartenarbeit in sozialen Brennpunkten. Pädagogische Möglichkeiten im sozialpolitischen Problemkreis?	38
Barbara Maria Köhler/ Rupprecht Thorbecke	Struktur und Wirksamkeit von Selbsthilfegruppen	50
Essay		
Wolfgang Buff	Alter schützt vor Hilfe nicht	69
Kurzdiskussion		
Helmut Voulliéme	Informations- und kommunikationstechnologische Grundausbildung für arbeitslose Jugendliche in ländlichen Regionen	77
neue praxis aktuell		
Marianne Meinhold	<i>Kommentar:</i> Methoden über die E-Musik und die U-Musik der Sozialpädagogik	83
Ulrich Sodenkamp	<i>Forum:</i> Leserbrief zum Kommentar »Jugendhilfe auf dem Irrweg – Sozialpädagogische Familienhilfe«	85
Joachim Merchel	<i>Report:</i> Über den Wohlfahrtsfilz oder wie die Subsidiarität im richtigen Leben funktioniert. <i>Tagungshinweise</i> (S. 91); <i>Kurz notiert</i> (S. 92); <i>Aktuelle Materialien</i> (S. 93); <i>Personalien</i> (S. 94)	87

Die Rubriken »Abstracts about the Articles« und »Resumé des Contributions« für diese Ausgabe wird als Beilage in np 2/88 mitgeliefert.

Inhalt

np 2/88

Ferdinand Buer	Soziale Netze, selbstaktive Felder, Sozialökologie & Co.	95
Luise Wagner-Winterhager	Psychoanalytische Pädagogik in ihren Anfängen	111
Hartmut Gottschild	Regionale Armutforschung	120
Heinz Offe	Die Arbeit in Arbeitslosenzentren	128
Burkhard Müller	Erziehung zur Selbständigkeit kontra Aufsichts- pflicht?	140
Ludwig Salgo	Interessenwahrnehmung für Minderjährige	150
Essay		
Peter Marchal	Die Grenzen des Ehrenamtlichen in den sozialen Diensten	162
Forschungsmotiv		
Bernd Horn/ Piotr Salustowicz	Publikationsverhalten von Fachhochschuldozenten	168
Tagungsbericht		
Rudolph Bauer	»Nonprofit Sector« und moderner Wohlfahrtsstaat	169
neue praxis aktuell		
Arbeitsgruppe »Armut und Unterversorgung«	<i>Dokumentation: Offener Brief an die Minister- präsidenten der Bundesländer</i>	171
	<i>Forum: Familienhilfe kontrovers. Leserbriefe zum Kommentar in np 5/87</i>	173
	<i>Lokal-spezial (174); Informationen (175); Tagungs- hinweise (176); Aktuelle Materialien (178)</i>	
	Abstracts about the Articles	179
	Résumé des Contributions	180

THEORIE UND PRAXIS DER SOZIALEN ARBEIT

Herausgeber:
Arbeiterwohlfahrt
Bundesverband e. V.
Bonn

INHALT

Helmut Hartmann Das zweite europäische Programm zur Bekämpfung der Armut	2
Horst Radtke Essener Großdemonstration gegen Sozialabbau – Arbeiterwohlfahrt als Anwalt der Betroffenen	7
Fritz Thürнау Ferienpädagogik als sozialpolitische Aufgabe der Arbeiterwohlfahrt	10
Lilo Saib/Klaus Grimm Gemeinsam die Armut bekämpfen – 30 Jahre Entwicklungshilfe der AW in Indien	15
Werner Hesse-Schiller Dreiecksverhältnis im Sozialhilferecht	23
BAG-Rechtsgutachten über das Sozialhilfe-Dreiecksverhältnis	26
Hildegard Feidel-Mertz Beispiel einer »anderen Heimerziehung«: 60 Jahre »Immenhof«	29
INFORMATIONEN UND MATERIALIEN	
B. Schön: Die Zukunft der sozialen Berufe	32
Kostenvergleich ambulanter und stationärer Altenhilfe	33
AW startet Aktion Projekthilfe	35
Bundesarbeitsministerium bereitet Sozialversicherungsausweis vor	36
Arbeitslosigkeit zerstört Familien u. v. a. m.	37
NEUE FACHBÜCHER	39
AUTORENVERZEICHNIS	40

Redaktion: Heinz Niedrig Technische Redaktion: Doris Arft

Redaktionsbeirat: Rolf Ackermann, Hermann Buschfort, Efriede Eilers, Hannelore Fojut,
Richard Haar, Horst Koffke, Percy Lüth, Paul Saatkamp, Eva Sommer, Hans Trees, Helga Zeitler

THEORIE UND PRAXIS DER SOZIALEN ARBEIT

INHALT

Gerhard Franz
Wertorientierungen im Wandel und Aktivierung
zu sozialem Engagement 42

Peter Frings/Franz Schwarte/Ulrich Thien
Wie bei Monopoly: Arme haben keine Lobby 50

Bernd Maelicke
Ambulante Alternativen zum Jugendarrest
und Jugendstrafvollzug 57

Grundsätze der Finanzierung und
Selbstkostenermittlung ambulanter
gesundheits- und sozialpflegerischer Dienste 60

Das Selbstkostendeckungsprinzip
– Maßstab für Leistungsentgelte
bei sozialen Diensten 63

Barbara Loch-Braun/Brigitte Rehling
Die sprossenlose Leiter – Zur Situation
»nichtseßhafter« Frauen 68

INFORMATIONEN UND MATERIALIEN

Prof. Gerhard W. Brück † 77

Mieterbund, Arbeiterwohlfahrt und
Gewerkschaften kritisieren Wohnungspolitik 77

Leistungen des Sozialsystems 1986 78
u. v. a. m.

NEUE FACHBÜCHER 80

AUTORENVERZEICHNIS 80

Herausgeber:
Arbeiterwohlfahrt
Bundesverband e. V.
Bonn

Redaktion: Heinz Niedrig Technische Redaktion: Doris Arft
Redaktionsbeirat: Rolf Ackermann, Hermann Buschfort, Eilfriede Eilers, Hannelore Fojut,
Richard Haar, Horst Koffke, Percy Lüth, Paul Saatkamp, Eva Sommer, Hans Trees, Helga Zeitler

THEORIE UND PRAXIS DER SOZIALEN ARBEIT

INHALT

Gerhard Naegele
Was muß sich ändern in der kommunalen
Altenhilfe?
– Einige Denkanstöße für die zukünftige
kommunale Sozialpolitik für ältere Menschen 82

Fritz Thürнау
Neue Manager braucht das Land?
– Management in Sozialorganisationen 91

Heinz Niedrig
Diskussionsstand des neuen BSHG-
Bemessungssystems für höhere Regelsätze 96

Heinz Pampel
Thesen zur Strukturreform der Alterssicherung 101

Bert Hinterkeuser
Viel Lärm um wenig EG-Butter 114

INFORMATIONEN UND MATERIALIEN

Nichtauszahlung von Rentenbeträgen . . . 116

Arbeits- und Sozialstatistik 1987 116

Arbeiterwohlfahrt gegen Erhöhung
der Verbrauchssteuern 117

Neue Hinzuverdienstgrenze für Rentner 118

u. v. a. m.

NEUE FACHBÜCHER 119

AUTORENVERZEICHNIS 120

Herausgeber:
Arbeiterwohlfahrt
Bundesverband e. V.
Bonn

Redaktion: Heinz Niedrig Technische Redaktion: Doris Artt

Redaktionsbeirat: Rolf Ackermann, Hermann Buschfort, Elfriede Eilers, Hannelore Fojut,
Richard Haar, Horst Koffke, Percy Lüth, Paul Saatkamp, Eva Sommer, Hans Trees, Helga Zeitler

THEORIE UND PRAXIS DER SOZIALEN ARBEIT

INHALT

Annamarie Mennel
Das Trugbild einer Steuerreform 122

Margret Dieck
Mehr Pflegehilfen? Oder: Demnächst
familiale Pflegepflicht wie im alten China? 130

Nachtrag der Redaktion über den Diskussionsstand
Ende Februar 1988 136

Roswitha Müller/Eva Sommer
Arbeiterwohlfahrt und Gleichstellungspolitik 139

Brigitte Sellach
Frauenförderung – eine Herausforderung
auch für die Arbeiterwohlfahrt! 145

Elisabeth Manig
Verbandliche Gleichstellungsstelle
im AW-Bezirk Weser-Ems 149

Barbelies Wiegmann
Abschied vom Patriarchat?
– zur Strafbarkeit sexueller Gewalt in der Ehe 152

INFORMATIONEN UND MATERIALIEN

AW zur Strafbarkeit der Vergewaltigung
in der Ehe 156

AW lehnt geplantes Bundesberatungsgesetz
zum § 218 StGB ab 157

Bundesweite Bestandsaufnahme ambulanter
sozialpflegerischer Dienste 158

Über 3 Mio. Sozialhilfeempfänger
u. v. a. m. 159

AUTORENVERZEICHNIS 160

Herausgeber:
Arbeiterwohlfahrt
Bundesverband e. V.
Bonn

Redaktion: Heinz Niedrig Technische Redaktion: Doris Arft
Redaktionsbeirat: Rolf Ackermann, Hermann Buschfort, Elfriede Eilers, Hannelore Fojut,
Richard Haar, Horst Koffke, Percy Lüth, Paul Saatkamp, Eva Sommer, Hans Trees, Helga Zeitler

THEORIE UND PRAXIS DER SOZIALEN ARBEIT

INHALT

Arbeiterwohlfahrt trauert um Lotte Lemke	162
Sven Borsche	
8. Deutscher Jugendhilfetag der AGJ, Mai 1988	163
Sven Borsche	
»Konvention über die Rechte des Kindes«: eine Hilfe für Kinder?	
– Anmerkungen zu einer Initiative der Vereinten Nationen	165
Jochen Staufer	
Die junge Arbeiterelite ist anders als man denkt	172
Klaus Wagner	
Sozialpädagogisch orientierte Berufsausbildung im Spannungsfeld von Sozialpädagogik und Arbeitsmarkt	176
Harald Groth	
Kommunalisierung der Altenhilfe in Niedersachsen	181
Doris Wagner	
Altersprobleme – Frauenprobleme?	183
Marlies Meckel	
Zum umstrittenen § 218 StGB	188
INFORMATIONEN UND MATERIALIEN	
Über 3 Mio. Sozialhilfeempfänger	191
Relation des Sozialhilfeleistungsniveaus . . .	194
Kritik der Sozialamtspraxis durch Diakonisches Werk	197
Bundeskongreß der Arbeitsloseninitiativen in Düsseldorf	200

Herausgeber:
Arbeiterwohlfahrt
Bundesverband e. V.
Bonn

THEORIE UND PRAXIS DER SOZIALEN ARBEIT

INHALT

Wohlfahrtsverbände am goldenen oder eisernen
Zügel des Staates?
Steuerbetrug oder fachfremde Staatsprüfer? 202

Jürgen Schreckling
Täter-Opfer-Ausgleich
- Konzepte, Praxiserfahrungen, Perspektiven 214

Bernd Maelicke
15 Thesen zur Innovation der ambulanten,
und stationären Straffälligenhilfe 223

Arbeiterwohlfahrt fordert solidarische
Strukturreform aller Alterssicherungssysteme 225

INFORMATIONEN UND MATERIALIEN

Bundes-SGK für ein Pflegefall-Leistungsgesetz 228

Bundes-SGK: Soziale Absicherung
statt EG-Butter 231

Schwerbehindertengesetz: Nur 3 von 11
Bundesländern erfüllen Beschäftigungspflicht 233

Einjährige Bilanz des Asylverfahrensrechts 235

LESERFORUM 236

NEUE FACHBÜCHER 238

AUTORENVERZEICHNIS 240

Herausgeber:
Arbeiterwohlfahrt
Bundesverband e. V.
Bonn

Redaktion: Heinz Niedrig Technische Redaktion: Doris Artt
Redaktionsbeirat: Rolf Ackermann, Hermann Buschfort, Etfriede Eilers, Hannelore Fojut,
Richard Haar, Horst Koffke, Percy Lüth, Paul Saatkamp, Eva Sommer, Hans Trees, Heiga Zeitler

PUBLISHED SINCE 1920

Social Casework

The Journal of Contemporary Social Work

Volume 69 Number 1 January 1988

Articles

- 3 Practice Strategies for Engaging Chronic Multiproblem Families
Shirley B. Schlosberg and Richard M. Kagan
- 10 Knowing What's Best: A New Look at Self-Determination
Ann Weick and Loren Pope
- 17 Self Psychology: Implications for Social Work
Susan Donner
- 23 The First Session: An Interpersonal Encounter
Elsa Marziali
- 28 Privileged Communications for Social Workers
Leon VandeCreek, Samuel Knapp, and Cindy Herzog
- 35 The Role of the Field Instructor in the Socialization of Students
Nancy Boyd Webb
- 41 Empowerment: A Social Work Approach for Asian Immigrants
Hisashi Hirayama and Muammer Cetingok
- 48 Homeless Families: Services Make a Difference
*Michael H. Phillips, Neal DeChillo, Daniel Kronenfeld,
and Verona Middleton-Jeter*
- 54 News and Views
- Family-of-Origin Experience in a Psychotherapy Training Program
Robert L. Beck and Carlton E. Munson
- 57 Editorial Notes
- Publishing in *Social Casework*
- 59 Book Reviews
- THE ELDERLY AND CHRONIC MENTAL ILLNESS, edited by Nancy S. Abramson,
Jean K. Quam, and Mona Wasow. Reviewed by Jean M. Kruszich.
- THE DEVELOPING FATHER, by Bryan E. Robinson and Robert L. Barret. Reviewed by
Dennis M. Dailey.
- A SINGLE DOOR: SOCIAL WORK WITH THE FAMILIES OF DISABLED
CHILDREN, by Caroline Glendinning. Reviewed by Edith A. Lewis.
- UNCOUPLING, by Diane Vaughn. Reviewed by William E. Powell.
- 64 Personnel Vacancies

Social Work

contents

Social Work (ISSN 0037-4046) is a professional journal committed to improving practice and extending knowledge in social work and social welfare. The Editorial Board welcomes manuscripts that yield new insights into established practices, evaluate new techniques and research, examine current social problems, or bring serious, critical analysis to bear on the problems of the profession itself. Opinions expressed in the journal are those of the authors and do not necessarily reflect the official position of NASW.

In the interest of accurate and unbiased communications, the NASW publications program subscribes to a belief in the importance of avoiding language that might imply sexual, ethnic, or other kinds of discrimination, stereotyping, or bias. NASW is committed to the fair and equal treatment of individuals and groups, and material submitted should not promote stereotypic or discriminatory attitudes and assumptions about people.

Advertising rates are available on request. Publication of an advertisement does not constitute an endorsement or approval of any products or services advertised, any point of view, standard, or opinion presented therein. NASW is not responsible for any claims made in an advertisement appearing in its publications.

Published in January, March, May, July, September, and November.

Social Work is indexed/abstracted in: Criminal Justice Abstracts, Current Contents: Social and Behavioral Science, Current Index in Journals in Education, Gerontological Abstracts, Hospital Literature Index, International Journal of Behavioral Social Work and Abstracts, Library Association Publishing Ltd., NCFR Family Resources Database, Plenum Press, Psychological Abstracts, Public Affairs Information Service, Quality Review Abstracts, Sage Family Studies Index, Science Citation Index, Social Work Research and Abstracts, Social Sciences Index.

Subscription rates: Nonmembers: individuals—\$46 for 1 year, \$82 for 2 years; libraries/institutions—\$58 for 1 year, \$106 for 2 years. Members: The annual dues payment includes \$8.50 for the journal. (Canada—add \$3 per subscription year; foreign—add \$12 [air lift] per subscription year.)

National headquarters and office of publication—National Association of Social Workers, 7981 Eastern Avenue, Silver Spring, MD 20910.

Second-class postage paid at Silver Spring, MD 20910 and at additional mailing offices. Postmaster: Send Form 3579 to NASW, 7981 Eastern Avenue, Silver Spring, MD 20910.

Copyright © 1988 by the National Association of Social Workers, Inc. Printed in U.S.A.

EDITORIAL PAGE

We the People? 1788-1988 3

ARTICLES

Service Trends in a Conservative Era: Social Workers Rediscover the Past 5
Robert F. Schilling, Steven Paul Schinke, and Richard A. Weatherly

New Social Deficit: Neoconservatism's Policy of Social Underdevelopment 11
Demetrius S. Iatridis

Economic Insecurity: Notes for Social Workers 18
Norman L. Wyers

Reevaluation of Unemployment 23
David Macarov

Plant Closings: How Older Workers Are Affected 29
Joyce O. Beckett

Client Assessment in an Industrial Setting: A Cross-Sectional Method 34
Hide Yamatani

Psychosocial Problems of Job Relocation: Preventive Roles in Industry 38
Charlene Anderson and Carolyn Stark

Value of Gerontology for Occupational Social Work 42
Florence Safford

COMMENTS ON CURRENTS

Winning the War on Poverty: The Swedish Strategy 46
Sidney E. Zimbalist

BRIEFLY STATED

Responding to Industrial Plant Closings and the Unemployed 50
Jan Drennan

Comparison of In-House and Contracted-Out Employee Assistance Programs 53
Shulamith Lala Ashenberg Struassner

Social Work Lobbies for Social Welfare: An Alaskan Example 56
Cecilia Kleinkauf

Functional Concept of Social Welfare 58
David Sloesz

(Continued on the next page)

contents

Using Productivity Measures to Avoid Reductions in Force 60

Edward T. Wimberly

Fostering Self-Esteem in Nursing Home Staff 62

Judith Weisberg

Parenting: An Essential Child Welfare Service 63

Merlin A. Taber and Kathleen Proch

Adoption and Adult Psychosocial Adjustment 66

Terry Shoborg-Winterberg and Jo Shannon

POINTS AND VIEWPOINTS

Gender and Publication Rates: Issues Overlooked 69

Andre Ivanoff and Stuart Kirk

Rubin Responds 69

Allen Rubin

BOOK REVIEWS 71

LETTERS 94

Social Work

June Gary Hopps, Boston College, Chestnut Hill, Mass., *Editor-in-Chief*

NATIONAL OFFICE

Suzanne Dworsak-Peck, ACSW, *President*
Mark G. Battle, ACSW, *Executive Director*

PUBLICATIONS DEPARTMENT

Linda Beebe, *Director of Publications*; Raymond L. Evernagon, Jr., *Managing Editor*; Amy Eades, *Marketing Manager*; Sheryl Hardy, *Sales Manager*; Laurel J. Rumpf, *Sales Editor*; Dorothy L. Harrell, *Audrey S. Fischberg, Lauren R. Taylor, Staff Editors*; Susan B. Marsh, *TypeSetter*; Maria Flowers, *Senior Administrative Assistant*

EDITORIAL BOARD

Stephen M. Alper, Iowa State University, Ames, Ia.; David M. Austin, University of Texas, Austin, Tex.; Patricia L. Ewald, University of Hawaii, Honolulu, Hawaii; Naeem Gottlieb, University of Washington, Seattle, Wash.; Mary Ann Jozson, New York University, New York, N.Y.; Gary A. Lloyd, Tulane University, New Orleans, La.; Beverly Stated-Edwards, Johns F. Longmire, University of Wisconsin, Madison, Wis.; Paula Allen-Meares, University of Illinois, Urbana, Ill.; Martha N. Ozawa, Washington University, St. Louis, Mo.

Shanti K. Khinduka, Washington University, St. Louis, Mo., *Chair, Publications Committee*

CONSULTING EDITORS

Geraldine L. Cosner, Boston College, Chestnut Hill, Mass.; Alikei Coudroglou, Arizona State University, Tempe, Ariz.; Harold W. Demson, Jr., Rutgers University, New Brunswick, N.J.; Margaret Elbow, New York, N.Y.; Burt Galaway, University of Minnesota, Minneapolis, Minn.; Lawrence E. Garry, Hunter College, New York, N.Y.; Rose Gibson, University of Michigan, Ann Arbor, Mich.; Annalisa R. Harvey, MAAT Institute for Human and Organizational Enhancement, Washington, D.C.; Curtis Janssen, University of Maryland, Baltimore, Md.; Rosalie A. Kane, University of Minnesota, Minneapolis, Minn.; Susan Matorin, New York Hospital, New York, N.Y.; Robert Nishimoto, University of Southern California, Los Angeles, Calif.; Rosemary C. Sarril, University of Michigan, Ann Arbor, Mich.; Ann W. Skyras, Brevard, N.Y.; Bertrice K. Sizemore, University of Chicago, Chicago, Ill. *Book Review Editor*; Harry Specht, University of California, Berkeley, Calif.

For information on criteria for submission to *Social Work* write for *Information for Authors* about NASW Publications; for summary information or for reprints or permission see this issue, pp. 68 and 92, respectively.

NASW Changes Editorial Style in Notes and References

The NASW Council of Editors in its December 1987 meeting voted to change the editorial style used in the *Notes and References* section of all its journals. Beginning in 1988, the reference style described in the latest edition of the *Publication Manual of the American Psychological Association* (APA) will be used in all NASW journals. Authors who submit manuscripts after March 1, 1988, should use the APA reference style in the manuscript text as well as in the references at the end of the manuscripts. Copies of the latest *Publication Manual of the American Psychological Association* can be ordered through the Order Department, American Psychological Association, 1200 Seventeenth Street, NW, Washington, DC 20036. Authors who have questions should call the Publications Department at 800-638-8799 or 301-565-0333. A new *Information for Authors About NASW Publications* brochure will be available in Spring 1988.

Social Work

Social Work (ISSN 0037-8046) is a professional journal committed to improving practice and extending knowledge in social work and social welfare. The Editorial Board welcomes manuscripts that yield new insights into established practices, evaluate new techniques and research, examine current social problems, or bring serious, critical analysis to bear on the problems of the profession itself. Opinions expressed in the journal are those of the authors and do not necessarily reflect the official position of NASW.

In the interest of accurate and unbiased communication, the NASW publications program subscribes to a belief in the importance of avoiding language that might imply sexual, ethnic, or other kinds of discrimination, stereotyping, or bias. NASW is committed to the fair and equal treatment of individuals and groups, and material submitted should not promote stereotypic or discriminatory attitudes and assumptions about people.

Advertising rates are available on request. Publication of an advertisement does not constitute an endorsement or approval of any products or services advertised, any point of view, standard, or opinion presented therein. NASW is not responsible for any claims made in an advertisement appearing in its publications.

Published in January, March, May, July, September, and November.

Social Work is indexed/abstracted in: *Criminal Justice Abstracts*, *Current Contents: Social and Behavioral Science*, *Current Index to Journals in Education*, *Gerontological Abstracts*, *Hospital Literature Index*, *International Journal of Behavioral Social Work and Abstracts*, *Library Association Publishing Ltd.*, *MCJF Family Resources Database*, *Persson Press*, *Psychological Abstracts*, *Public Affairs Information Service*, *Quality Review Bulletin*, *Sage Family Studies Index*, *Science Center for Aging Information*, *Social Sciences Citation Index*, *Social Work Research and Abstracts*, *Social Science Index*.

Subscription rates: Nonmembers: individuals—\$46 for 1 year, \$82 for 2 years; libraries/institutions—\$38 for 1 year, \$70 for 2 years. Members: The annual dues payment includes \$8.50 for the journal. (Canada—add \$3 per subscription year; foreign—add \$12 [airlift] per subscription year.)

National headquarters and office of publication—National Association of Social Workers, 7981 Eastern Avenue, Silver Spring, MD 20910.

Second class postage paid at Silver Spring, MD 20910 and at additional mailing offices. Postmaster: Send Fees 3579 to NASW, 7981 Eastern Avenue, Silver Spring, MD 20910.

Copyright © 1988 by the National Association of Social Workers, Inc. Printed in U.S.A.

contents

GUEST EDITORIAL

Domestic Hunger Is No Accident 99

J. Larry Brown

ARTICLES

Needs-Resource Evaluation in the Assessment Process 101

Florence Wexler Vigilante and Mildred D. Maitick

Health, Employment, and Welfare Histories of Maryland's Older General Assistance Recipients 105

Eric Kingdon, Courtney Scherer Petersen, Jay Magaziner, Elizabeth Downey Lopez, Carleen Joyce, Ewid Kassner, and Starr Sowers

Essential Knowledge about AIDS Dementia 112

Stephan L. Buckingham and Wilfred G. Van Gorp

Medical and Psychiatric Needs of the Homeless—A Preliminary Response 116

Robert W. Surber, Eleanor Dwyer, Katherine J. Ryan, Stephen M. Goldfinger, and John T. Kelly

Homelessness: Understanding the Dimensions of the Problem for Minorities 120

Richard J. First, Dee Roth, and Bobbie Darden Arneson

Children with Sickle-Cell Anemia: Parental Relations, Parent-Child Relations, and Child Behavior 127

Robert C. Evans, A. Kathleen Burlew, and Carlton H. Oler

Involuntary Outpatient Commitment of the Mentally Ill 133

Rita J. Wilk

Social Workers as Family Educators about Schizophrenia 138

Joseph Walsh

Asian and Pacific Islanders: Myth and Reality 142

Ketayun H. Gould

Sociolinguistic Analysis of a Mental Health Interview 149

Roberta G. Sands

COMMENTS ON CURRENTS

Social Workers' Management of Confidentiality 157

Jacob Jay Lindenthal, Theresa J. Jordan, Judith Dimant Lentz, and Claudette S. Thomas

BRIEFLY STATED

Voluntary Energy Assistance Programs: Community Self-Help in Action 161

John W. Charping and Mariam M. Slaughter

Women as Caregivers of the Elderly: Instrumental and Expressive Support 164

Susan R. Sherman, Russell A. Ward, and Mark LaGory

(Continued on the next page)

contents

Caveats on Contract 169

Tom A. Craxton

BOOK REVIEWS

Anthony N. Maluccio, Edith Fein, and Kathleen Olmstead, *Permanency Planning for Children: Concepts and Methods*

Tina L. Rzepnicki 173

Rachel G. Bratt, Chester Hartman, and Ann Meyerson, eds., *Critical Perspectives on Housing*

Milan J. Džubý 173

Harrell R. Rodgers, Jr., *Poor Women, Poor Families: The Economic Plight of America's Female-Headed Households*; and Ruth Sidel, *Women and Children Last: The Plight of Poor Women in Affluent America*

Mimi Abramovitz 175

Henry B. Biller and Richard S. Solomon, *Child Maltreatment and Paternal Deprivation: A Manifesto for Research, Prevention, and Treatment*; and Brenda J. Vander Mey and Ronald L. Neff, *Incest as Child Abuse: Research and Applications*

E. Milling Kinard 175

Christopher L. Hayes, Richard A. Kalish, and David Guttman, eds., *European-American Elderly: A Guide for Practice*

Sheldon S. Tobin 176

Abraham Monk, ed., *Handbook of Gerontological Services*

Regina Kulyš 176

Joan Retzinas, *It's OK, Mom: The Nursing Home from a Sociological Perspective*

Jordan I. Kosberg 177

Stephen M. Rose and Bruce L. Black, *Advocacy and Empowerment: Mental Health Care in the Community*

Eugene Aronowitz 177

Trudy Festinger, *Necessary Risk: A Study of Adoptions and Disrupted Adoptive Placements*; and Katherine Nelson, *On the Frontier of Adoption: A Study of Special Needs for Adoptive Families*

William Feigel and Arnold R. Silverman 178

POINTS AND VIEWPOINTS

Other "Truths" about Domestic Violence: A Reply to McNeely and Robinson-Simpson

Daniel G. Saunders 179

The Truth about Domestic Violence Revisited: A Reply to Saunders

R. L. McNeely and Gloria Robinson-Simpson 184

LETTERS 189

Social Work

June Garry Hopps, Boston College, Chestnut Hill, Mass., *Editor-in-Chief*

NATIONAL OFFICE

Suzanne Dzworah-Peck, ACSW, *President*
Mark G. Bettle, ACSW, *Executive Director*

PUBLICATIONS DEPARTMENT

Linda Beebe, *Director of Publications*
Raymond L. Everngan, Jr., *Managing Editor*
Amy Eaden, *Marketing Manager*; Sheryl Hardy, *Sales Manager*; Marie Flowers, *Senior Administrative Assistant*; Laurel J. Rumpf, *Senior Editor*; Dorothy L. Harrell, *Assistant S. Hackenberg*; Lauren R. Taylor, *Staff Editor*; Susan B. Marsh, *Type-setter*

EDITORIAL BOARD

David M. Aseltin, *University of Texas, Austin, Tex.*; Patricia L. Erwin, *University of Hawaii, Honolulu, Hawaii*; Mary Ann Jensen, *New York University, New York, N.Y.*; Rosalie A. Kane, *University of Minnesota, Minneapolis, Minn.*; James Laird, *Smith College, Northampton, Mass.*; Gary A. Lloyd, *Tulane University, New Orleans, La.*; Beverly Reed, *Editor*; John F. Longene, *University of Wisconsin, Madison, Wis.*; Martha N. Oates, *Washington University, St. Louis, Mo.*

Sharon K. Rhindolka, *Washington University, St. Louis, Mo.*, *Chair, Publications Committee*

CONSULTING EDITORS

Geraldine L. Ganser, *Boston College, Chestnut Hill, Mass.*; Alibi Conditoglou, *Arizona State University, Tempe, Ariz.*; Harold W. Demmons, Jr., *Rutgers University, New Brunswick, N.J.*; *Book Review Editor*; Margaret Elbow, *Columbia University, New York, N.Y.*; Burt Galanter, *University of Minnesota, Minneapolis, Minn.*; Lawrence E. Garry, *Howard University, Washington, D.C.*; Rose Gibson, *University of Michigan, Ann Arbor, Mich.*; Amalita M. Harvey, *MAAT Institute for Human and Organizational Enhancement, Washington, D.C.*; Curtis Janssen, *University of Maryland, Baltimore, Md.*; Susan Materlin, *New York Hospital, New York, N.Y.*; Robert Nashimoto, *University of Southern California, Los Angeles, Calif.*; Elaine B. Pflunderhagen, *Boston College, Chestnut Hill, Mass.*; Rosemary C. Saari, *University of Michigan, Ann Arbor, Mich.*; Ann W. Shyne, *Williamstown, Mass.*; Harry Specht, *University of California, Berkeley, Calif.*; Leon Williams, *Boston College, Chestnut Hill, Mass.*

For information on criteria for submission to *Social Work* write for information for authors about NASW Publications; for summary information or for reprints or permission see this issue, pp. 68 and 92, respectively.

NAVODILO SODELAVCEM

Sodelavce prosimo, naj svoje prispevke pošiljajo v dveh izvodih na naslov Uredništvo Socialnega dela, Višja šola za socialne delavce, Saranovičeva 5, 61000 Ljubljana.

Obseg člankov, teoretičnih razprav in poročil o raziskavah naj ne presega 15 tipkanih strani z dvojnimi razmakom. Obseg ostalih prispevkov, to je poročil, vesti, ocen, prikazov idr. naj ne presega 5 tipkanih strani, če ni drugače dogovorjeno. Člankom priložite povzetek do 15 vrstic.

Vsako besedilo naj bo napisano z dvojnimi razmakom, to je 30 vrstic na stran, ker sicer ni mogoče besedila popravljati.

Opombe in navajanje virov: (1) V opombah podrobneje pojasnjujemo besedilo ter navajamo vire. Opombe potekajo po zaporednih številkah, ki jih v besedilu pišemo za en razmik nad besedo, na katero se nanašajo (npr. pomoč¹). Vsebino opomb navedemo na koncu besedila pred seznamom literature in ne pod črto vsake strani. (2) Literaturo navajamo tako, da med besedilom navedemo v oklepajih ime avtorja, letnico izida dela, na katerega se sklicujemo ali iz katerega je vzeta navedba, in stran (npr. Fromm, 1963, 21). Na koncu besedila dodamo seznam uporabljene literature, urejen po abecedi priimkov in imen avtorjev.

Besedilu priložite na posebnem listu svoje osebne podatke: ime in priimek, strokovni in znanstveni naslov, ustanovo, kjer ste zaposleni in funkcijo, natančen domači naslov z navedbo občine, in številko žiro računa.

